

tmmob
makina mühendisleri odası

TMMOB SANAYİ KONGRESİ 2005

“Sanayileşme - İstihdam - Refah”

MAKİNA MÜHENDİSLERİ ODASI ÖZEL KOMİSYON RAPORU

**ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ
KÜÇÜK SANAYİ SİTELERİ
ENDÜSTRİ BÖLGELERİ
TEKNOPARKLAR**

Yayın No: MMO/2005/403

tmmob
makina mühendisleri odası

Sümer Sok. 36/1-A
06440 Demirtepe / ANKARA
Tel: (0312) 231 31 59 Faks: (0312) 231 31 65
e-posta: mmo@mmo.org.tr
<http://www.mmo.org.tr>

Yayın No: MMO/2005/403

ISBN: 9944-89-011-1

Bu yapıtın yayın hakkı Makina Mühendisleri Odası'na aittir. Kitabın hiçbir bölümü değiştirilemez. MMO'nun izni olmadan kitabın hiçbir bölümü elektronik, mekanik vb. yollarla kopya edilip kullanılamaz. Kaynak gösterilmek kaydı ile alıntı yapılabilir.

Aralık 2005 / Ankara

Baskı

Özkan Matbaacılık ve Gazetecilik San.Tic.Ltd.Şti.
İvedik Organize Sanayi Bölgesi 30. Cad. 538. Sk. No: 60-62-64 Yenimahalle / ANKARA
Tel: (0.312) 395 48 91 - 92 • Faks: (0.312) 395 48 93

SUNUŞ

Geleneksel olarak iki yılda bir düzenlenen TMMOB Sanayi Kongresi 2005'in ana başlığı "Sanayileşme, İstihdam, Refah" olarak belirlenmiştir.

Ülkemizde IMF ve Dünya Bankası tarafından belirlenen politikaların uzun yıllardan beri uygulanması sanayileşmemizi olumsuz etkilemiş, ihracatımızı ithalata bağımlı hale getirmiş, bir dizi ekonomik krize neden olmuştur. Bu politikalar bilimi ve teknolojiyi dışlayarak, ucuz işgücünü sanayinin temel rekabet aracı haline getirmiştir. Büyümede rekorların kırıldığı iddia edilen dönemde işsizlik artmış, emekçi halkımızın gelir düzeyi düşmüş, gelir dağılımı çalışanlar aleyhine bozulmuştur. Özetle çalışanlar açısından zaten var olan sorunların daha da artmasına ve ağırlaşmasına neden olmuştur.

Bu durumda, sanayileşmenin istihdam yaratacağına, istihdamın da gelir düzeyini yükselteceğine ilişkin savların ancak belli koşullarda geçerli olabileceğini bir kez daha gündeme getirmek zorunluluğu doğmuştur.

Uluslararası kuruluşların dayattıkları yeni liberal politikalar, Avrupa Birliğine adaylık sürecinin de baskısıyla tek seçenek olarak sunulmaya devam edilmektedir. Bugüne kadar izlenen ve sermaye kesimlerinin kollanıp geliştirilmesine yönelik politikaların yerine, ekonominin ve sanayinin halkımızın çıkarları doğrultusunda planlanmasını savunan, mevcut politikaların gerçek yüzünü sergilemeyi bir sorumluluk olarak kabul eden TMMOB, Oda komisyonu ve bilim insanlarının katkılarıyla Sanayileşme - İstihdam - Refah ilişkisini yeniden gündeme getirmektedir.

Odamızın kongre kapsamında üstlenmiş olduğu Organize Sanayi Bölgeleri, Küçük Sanayi Siteleri, Endüstri Bölgeleri ve Teknoparklar ile KOBİ'lerin Sanayideki Yeri ve Önemi konularındaki iki adet Oda raporunun hazırlanması tamamlanmış ve kamuoyunun bilgisine bu kitapla sunulmuştur.

Organize Sanayi Bölgeleri, Küçük Sanayi Siteleri, Endüstri Bölgeleri ve Teknoparklar konusunda gerçekleştirilen alan araştırması sonrası oluşturulan bu raporda;

- Kuruluş amaçları ve tarihsel gelişim, ilgili yasalar,
- Sanayi bölgeleri ve teknoparkların sektörel ayrımı, bölgesel dağılımı,
- Sanayi bölgelerinin bölge kalkınmasına ve kentleşmeye etkileri, çarpık kentleşme olgusu,
- Sanayileşme politikasında organize sanayi bölgeleri, küçük sanayi siteleri ve teknoparklar,
- Organize sanayi, sanayi siteleri ve teknoparklarda katma değer, yatırım maliyeti, istihdam, ihracat ve ithalat,

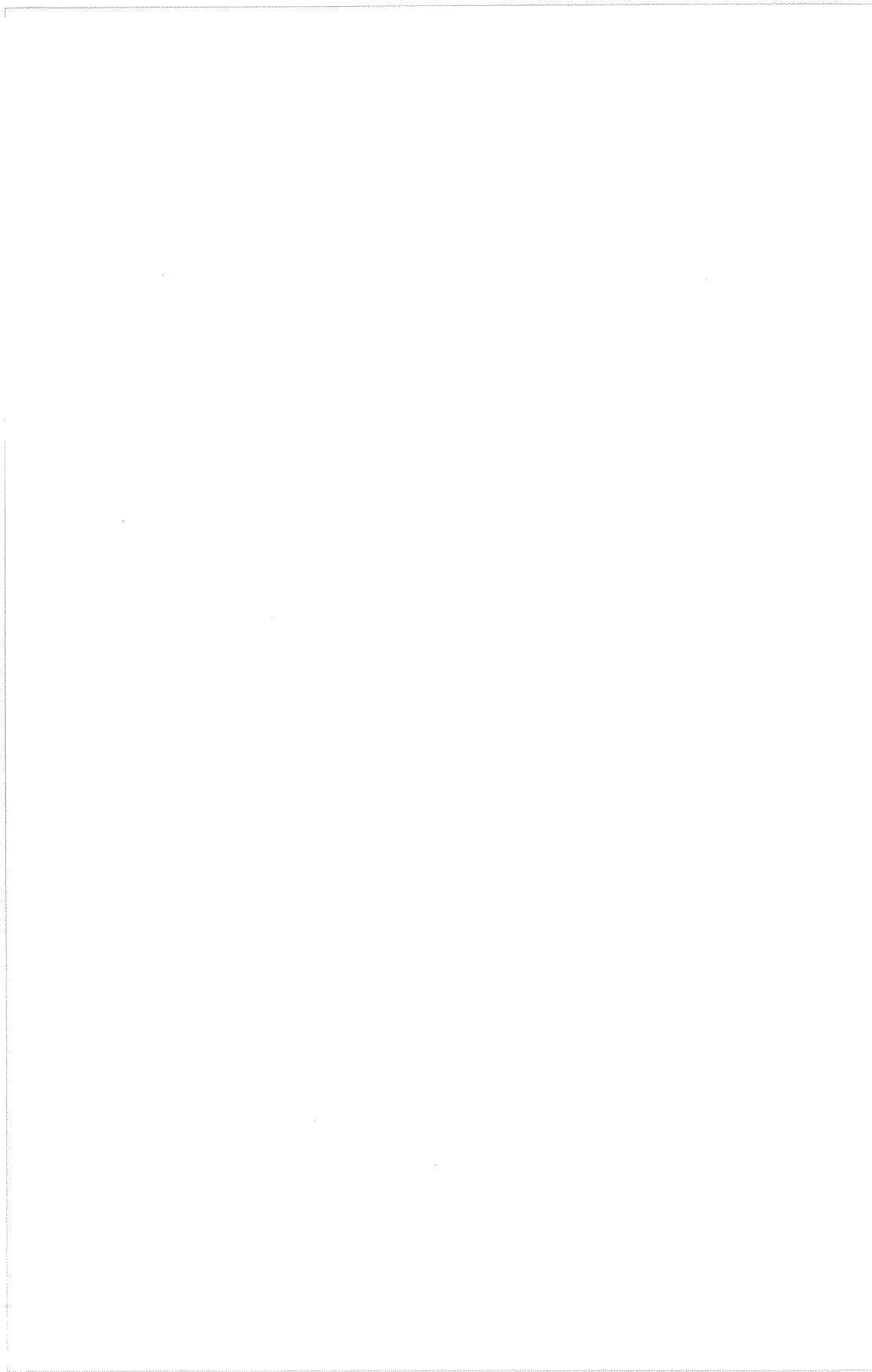
- Organize sanayi bölgeleri ve sitelerinin ekonomi ve imalat sanayindeki yeri, ekonomik yeri ve göstergeleri, sanayileşmiş ülke kıyaslamaları,
- Küreselleşmede organize sanayi bölgeleri ve teknoparkların işlevi,
- AB müzakere sürecinde rekabet olgusu,
- Teknoloji, AR-GE, mühendislik hizmetleri bağlamında organize sanayi bölgeleri, mühendis istihdamı ve organize sanayi bölgeleri,
- Teşvik ve krediler ele alınmaya çalışılmıştır.

Odamız adına bu raporu hazırlayan geçmiş dönem Oda Yönetim Kurulu Sekreter Üyesi ve Sanayi Kongresi 2005 Yürütme Kurulu Üyesi Sayın Yavuz BAYÜLKEN'e teşekkür ederiz.

*TMMOB Makina Mühendisleri Odası
Yönetim Kurulu*

İÇİNDEKİLER

1.	Tanımlar, Kuruluş Amaçları ve Tarihi Gelişim, İlgili Yasalar	1
2.	Organize Sanayi Bölgeleri, Küçük Sanayi Siteleri ve Teknoparkların Sektörel ve Bölgesel Dağılımı	15
2.1.	Organize Sanayi Bölgeleri	15
2.2.	Küçük Sanayi Siteleri	27
2.3.	Teknokent ve Teknoparklar	35
3.	Sanayi Bölgelerinin Kalkınmaya ve Kentleşmeye Etkileri, Kentleşmede Yarattığı Sorunlar	37
4.	Sanayileşme İçinde Organize Sanayi Bölgeleri, Küçük Sanayi Siteleri ve Teknoparklar	48
4.1.	Yatırım Maliyetleri	48
4.2.	Katma Değer ve İstihdam	50
4.3.	İthalat ve İhracat	52
5.	Organize Sanayi Bölgeleri Dünya Örnekleri, Türkiye'deki Uygulamalar ve Kıyaslamalar	54
5.1.	Dünya Uygulama ve Örnekleri	55
5.2.	Türkiye ile Kıyaslamalar	68
6.	Küresel Rekabette Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanayi Siteleri, AB Geçiş Sürecinde Üstlenilen Rol	70
7.	Organize Sanayi Bölgelerinde Teknoloji, AR-GE ve Mühendis İstihdamı	73
8.	Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanayi Siteleri İçin Teşvik ve Destekler	79
8.1.	Destek ve Teşvik Veren Kurumlar ile Faaliyetleri	79
8.2.	Sağlanan Teşvikler	81
9.	Seçilmiş Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanayi Sitelerinde Alan Çalışması ..	86
9.1.	Gebze Organize Sanayi Bölgesi	86
9.2.	Bilecik Organize Sanayi Bölgesi	87
9.3.	Eskişehir Organize Sanayi Bölgesi	89
9.4.	Bursa Merkez Organize Sanayi Bölgesi	91
9.5.	İzmir Atatürk Organize Sanayi Bölgesi	95
9.6.	Konya Organize Sanayi Bölgeleri	94
9.7.	Ankara-İvedik OSB ve Küçük Sanayi Siteleri	95
9.8.	İstanbul Dudullu Organize Sanayi Bölgesi	96
9.9.	Arı Teknokent	98
9.10.	ODTÜ Teknokent	102
10.	Kaynaklar	105

1. TANIMLAR, KURULUŞ AMAÇLARI VE TARİHSEL GELİŞİM, İLİGİLİ YASALAR

Genel olarak Sanayi Bölgeleri içinde yer alan Organize Sanayi Bölgeleri, Küçük Sanayi Bölgeleri ve Teknoparklar için literatürde ve Kanun ve Yönetmeliklerde, ilgili kuruluşların yayınlarmında farklı tanımlamalar bulunmaktadır. Burada tüm kaynaklar göz önüne alınarak ve yapılarının ayırt edici niteliklerini belirterek aşağıdaki tanımlar verilmiştir.

• ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ (OSB)

Ağır Sanayi ve entegre tesisler dışında kalan , çeşitli sektörel üretimleri uyumlu ve birbiriyle tamamlayıcı bir nitelikte olan küçük ve/veya orta sanayi ölçek ve boyutundaki imalat ünitelerinin, kapsamlı bir biçimde sınırları tayin edilmiş bir alanda, yerleşimi, altyapısı, gerekli sosyal ve teknik, hizmetleri ve ortak yapıları ile organize edilmiş bölgeleridir. Burada önemli bir özellik, yerleşimin ortak amaca uygun olması alt yapının gereksinmelerin tamamını karşılaması, bina ve tesis açık alanları ile tesisatlarının belirli kriterlere göre standartlaşmasıdır. Keza istihdamın kentleşme olgusu ile birlikte sağlıklı ve gelişime açık olması, bölge ortak yapılarının tüm ihtiyaçları karşılaması istenmektedir.

• KÜÇÜK SANAYİ SİTELERİ (KSS)

Genellikle aynı üretim kolunda, çeşitli mal ve hizmet imalatına yönelik atölye ve küçük fabrika ünitelerine çeşitli olanaklar sağlayan, altyapı ve gerekli sosyal-teknik hizmetleri ortak, diğer bakışla, esnaf ve sanatkarların toplandığı dükkan şeklindeki sanayi çarşıları da çok küçük ölçekli sınıai altyapı organizasyonları olarak da ele alınabilir. Ortak özellik, satış hacmi, istihdam yapısı ve üretim yelpaze ile sınırlı, küçük ölçek ve boyutlu atölyeleri içermesidir.

• ENDÜSTRİ BÖLGELERİ

Yatırımları teşvik etmek, yurt dışında çalışan Türk işçilerinin tasarruflarını Türkiye'de yatırıma yönlendirmek ve yabancı sermaye girişinin artmasını sağlamak amacıyla kurulan üretim bölgeleridir. Burada teknoloji transferi sağlamak, üretim ve istihdamı artırmak, böylece ekonomik gelişmeyi hızlandırmak öngörülmektedir. Bu bölgelerde yatırım yapmak isteyen yerli ve yabancı gerçek ve tüzel kişilerin doğrudan doğruya Bakanlığa başvurarak ön yer tahsisi almaları gerekmektedir.

• TEKNO PARK VE TEKNOKENTLER

Teknolojik gelişmelerin alt yapısının kurulması amacıyla ve AR-GE, inovasyon çalışmalarına yönelik yatırımların teşvikini sağlamak üzere oluşturulan bölgelerdir. Üniversiteler ve bilimsel kurumlar bünyesinde olabildikleri gibi, organize sanayi bölgesi kapsamında da yer alabilirler. Özel bir yönetim statüsü içinde; üniversiteler, özel ve tüzel kişiler veya şirketler, vakıf ve araştırma kurumları ortaklar arasında bulunmaktadır.

Yukarıda genel tanımları verilen tüm sanayi bölge, site ve teknoparkların temel amacı, sanayi sektörünün geliştirilmesi ve bu sektörün mekan taleplerine yanıt verilebilmesidir. Sanayi bölgelerinin ortaya çıkışı, büyük ölçüde sanayi devriminin sonuçlarından kaynaklanmaktadır. Sanayi devriminin yarattığı, sosyal ve ekonomik devrim ve gelişim, kentlerin dışında mekan arayışını hızlandırmış bu da yeni politikalar geliştirilmesi ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda hızla sanayileşen Batı Avrupa ve ABD'de 19. Yüzyılın sonlarında yeni politika ve uygulamaların getirilmesi zorunlu olmuştur. Sanayinin gelişmesi ile beliren yeni alan ve mekan talepleri ihtiyacı, "Organize Sanayi Bölgeleri" veya "Küçük Sanayi Siteleri" oluşumuna yol açmıştır.

Organize sanayi bölgelerinin kökeni, 1800'lü yıllarda başlayan sanayi hareketine odaklanmaktadır. Sanayileşme, bazı yerleşim merkezlerinde sınai işletmelerin hızla artmasına neden olmuş, düzensiz ve kendiliğinden kümeleşen irili-ufaklı bu tesisler, kentlerin civarında hatta içinde plansız bir biçimde yoğunlaşmıştır. 19. Yüzyılda ortaya çıkan bu "sanayi bölgeleri" hiçbir kritere ve düzenlemeye tabi olmadan kent-sanayi ikilemini doğuracak biçimde gelişme göstermiştir. Kuzey Amerika'daki tekstil-dokuma imalathaneleri, Göller yöresinde oluşan demir-çelik ve döküm tesisleri "sanayi bölgelerinin" bilinen ilk örnekleri arasında yer almaktadır. Daha sonra ABD'nin pek çok yöresinde "Sanayi kentçikleri" olmuştur. Buralarda kapitalizmin plansız, alt yapısız, emek yoğun ve sosyal gereksinimleri asgari karşılayan "sanayi bölgeleri" ortaya çıkmaktadır.

Sanayi bölgesi fikrini, sanayileşmenin bir aracı olarak ilk ortaya koyan ülke İngiltere olup, ilk planlı sanayi bölgesi de 1896'da Manchester kenti yakınlarında bulunan Tradford Park adlı yörede kurulmuştur. Bu uygulamayı 1899'da Amerika Birleşik Devletleri ve 1904'de İtalya izlemiştir. Sanayi bölgelerinin, gelişmekte olan ülkelere yansımaları ve uygulama 1950'lerden sonraya rastlamaktadır.

Sanayi bölgelerinin belirli kriterlere göre yüksek, standartlarla işletilebilecek şekilde planlanması "Organize sanayi bölgeleri" veya "Küçük sanayi siteleri"ni doğurmuştur.

Özel endüstri bölgeleri ve teknoparklar ise son yirmi yıllık gelişmenin ürünleridir. Bu bölgeler küresel rekabetin körüklediği yabancı sermayenin ayrıcalıklı durumu ve özel olarak sanayi bölgelerinde yapacağı üretimin bir yansımasıdır. Teknoparklar ise, yine özel statü ve şirketlere AR-GE çalışması dolayısıyla tanınan desteklerle kurulmaktadır.

Organize S.S. ve Küçük Sanayi siteleri uygulamasının birçok ülke tarafından benimsenmesinin temel nedeni, bir sanayileşme yöntemi ya da aracı olarak görülmesidir. Birçok ülke , bölgeler arasında sanayileşmenin farklılığından dolayı, dengeli ve tutarlı bir kalkınma politikası izlemeyi arzu etmekte, bu nedenle de çeşitli önlemler almaktadır. Gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülkede, sanayileşmenin, dolayısıyla ekonomik kalkınmanın bölgeler arasındaki dengesiz dağılımı, ciddi bir sorun olmakta ve bu sorun önemli sosyal olaylara yol açmaktadır. Organize sanayi ve benzerlerinin bölgesel dağılımının dengeli olması ve yaratılan katma değerlerin daha adilane dağılımı bir ölçüde bu sorunları hafifletmeye yardımcı olacaktır.

Şehirleşme ve sanayileşme ilişkilerini düzenlemek açısından da önemli bir araç konumunda olan Organize Sanayi, birçok ülkede sanayiye, özellikle aşırı nüfusu olan sanayileşmiş yörelere yönlendirmede de "devlet politikası" olarak kullanılmıştır. Günümüzde hızlı kentleşme, çevre kirliliği, insan sağlığı gibi etkenler nedeniyle sanayi işletmelerinin birçok ülkede kentsel alanlar dışında kurulmasının teşvik edildiği bilinmektedir. Aslında, organize sanayi bölgelerinin kuruluşunun ardındaki düşüncenin, sanayi işletmelerinin kentsel alanlar dışında, düzenli ve derli toplu sanayi merkezleri halinde kurulması olduğu söyleyilebilir. Bu bağlamda bir organize sanayi bölgesinin başarısını etkileyen en önemli faktörlerden birinin de, sanayi bölgesinin kurduğu yerin özellikleri olduğu belirtilebilir.

Sanayi sektörü açısından olumlu bir planlama aracı olan organize sanayi bölgeleri, kentsel açıdan da çevre etkilerinin belirli bir düzeyde tutulmasını sağlayan en uygun araç konumundadır. Ancak en azından ülkemizde organize sanayi bölgeleri yer seçiminin doğru yapılamaması, ekolojik dengeyi bozduğu gibi, çarpık kentleşme olgusunu da körüklemektedir. Organize sanayi bölgelerinde yer alan işletmelerin büyük ölçüde küçük ve orta boy işletmeler oldukları varsayılırsa, bu bölgelerin, küçük ve orta boy sanayi firmalarını teşvik ederek ve gelişmelerine uygun ortam hazırlayarak da ülke kalkınmasında önemli bir katkıda bulunduğu düşünülebilir. Ancak işletmelerin ölçeği giderek büyük ve orta ölçekte firmalara kaymakta, küçük sanayi siteleri orta ve küçük kapasiteli firmalara yönelmekte, istenilen kalkınma bir türlü gerçekleşmemektedir. Amaç bir yerde uygun araçlar kullanılmadığından

gerçekleşmemiştir. Türkiye'de 1960 yılında başlatılan planlı kalkınma hareketi, başta temel altyapı hizmetleri olmak üzere eğitimin yaygınlaştırılmasının yanı sıra organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi sitelerinin geliştirilmesini de öngörmüştür. Planlı kalkınma döneminde, sanayinin "lokomotif" sektör olduğu saptanmış ve ekonomik dengenin kurulması, ekonomik ve sosyal kalkınmanın birlikte gerçekleştirilmesi, hızlı bir büyüme ve sanayileşmeye önem verilmesi gibi uzun erimli hedefler belirlenmiştir.

Planlı kalkınma döneminde Türkiye, sanayileşmesini oldukça kapsamlı ve karmaşık bir teşvik ve muafiyetler sistemiyle gerçekleştirmeyi öngörmüştür. Bu çerçevede, organize sanayi bölgesi ve küçük sanayi sitesi uygulamaları, yerli sanayinin geliştirilip sınai üretimin arttırılması amacıyla, sanayi teşvik araçlarının bir parçası olarak kullanılmıştır. Özellikle organize sanayi bölgelerinin kurulması ile teşvik araçlarının devreye girmesinin, birlikte düşünülen bir sınai kalkınma güdülemesi olabileceği, böylece yerli sanayinin düzenli ve planlı gelişimi de sağlayabileceği düşünülmüştür. Organize sanayi bölgeleri, 1962 yılından beri sürekli olarak, kalkınma plan ve programlarında, sanayinin geliştirilmesine ve bölgesel kalkınmanın gerçekleştirilmesine yönelik özendirici ve destekleyici önlemler arasında yer almıştır. Bu dönemde, sanayinin mekansal dağılımı, organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi siteleriyle yönlendirilmeye çalışılmıştır.

Özellikle organize sanayi bölgelerine yüklenen fonksiyonlardan biri de, ülkede kentleşmenin planlı bir biçimde gelişimini sağlayacağıdır. Bunun da nedeni, 1960'lı yıllara kadar sanayi yerleşiminin dağınık ve plansız bir biçimde kentlerin çevresinde yayılmasıdır. Bu bağlamda OSB'lerin kurulması, kentleşmenin de bu fiziki mekana uygun düzenlemelere paralel yürütülmesinde, olumlu bir araç olacağı görüşüne dayanmaktadır. Bu çerçevede politika ve tedbirler geliştirilerek bunlar plan ve programlara konmuştur. Böylece, hızlı kentleşme ve dağınık sanayileşmenin ortaya çıkardığı çevre kirliliği de önlenmiş olacaktır. Ancak bölgelerde yapılan üst yapı yatırımlarına (tesisler) uygun alt yapının (arıtma, sulama, drenaj, yakıt, elektrik v.s.) zamanında ve ihtiyacın tamamını karşılayacak şekilde oluşturulmaması, ön görülenin gerçekleşmesine set çekmiştir. Dolayısıyla, organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi bölgeleri, dengesiz bölge kalkınması ve çarpık kentleşmesinin yol açtığı sorunların çözümünde bir araç olarak görülmüş, ancak sorunlar, uygulanan politikalar ve denetlenemeyen yatırımlar dolayısıyla daha da artmıştır.

Planlı kalkınmayla belirtilen hedefler doğrultusunda, organize sanayi bölgeleri uygulamaya konulan tedbirler içinde yer almaktadır. Bu amaçla 1961 yılında bir rapor

hazırlanmış ve Bursa'da bir "Pilot Organize Sanayi Bölgesi"nin kurulması önerilmiştir. Buna paralel OSB uygulamasına, ilk olarak 1962 yılında Dünya Bankasından alınan krediyle gerçekleştirilen Bursa Organize Sanayi Bölgesi'nin kurulması ile başlanmıştır. Böylece Bursa OSB, tüm sorunlarına karşın bu kapsamdaki çalışmalara öncülük yapmıştır. Bursa OSB deneyiminin ardından, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı bünyesinde organize sanayi bölgelerine kredi sağlayan bir fon oluşturulmuştur. Bu fona devlet bütçesinden kaynak aktarılmış ve bu fon kullanılarak, OSB'lerin yapımına başlanmıştır.

1962-1967 yılları arasında OSB'lerin kurulması, yıllık kalkınma planlarındaki hedefler doğrultusunda, Bakanlar Kurulu kararları ile gerçekleştirilmiştir. Kurulması karar altına alınan OSB'ler alt yapı yatırımlarının %99'u bu fondan, yüzde 1'i ise OSB'yi kuran ticaret ve sanayi odaları/sanayi odaları veya ticaret odaları ile yerel yönetimler tarafından finanse edilmiştir. İlk beş yıllık dönemde, görüldüğü gibi OSB'lerin kurulmasında, devlet katkısı azami oranda olmuştur. Yani devlet alt yapının tamamına kaynak aktararak, sanayinin bu bölgelere kaydırılmasını tüm olanaklarıyla desteklemiştir.

Organize sanayi bölgeleri, Türkiye'de sanayileşmenin önemli bir unsuru olarak değerlendirilmiştir. Bu bölgeler, Almanya, İtalya ve Japonya'da olduğu gibi, devletin öncülüğünde, orta ölçekli girişimcilerin sermayelerinin değerlendirildiği alanlar olarak görülmüştür. 1962'den bu yana OSB'lerin temel hedefleri aşağıdaki gibi çizilmiştir:

- Sınai üretimini arttırmak
- Sanayi yatırımlarını özendirmek
- Geri kalmış bölge illerinin kalkınmalarını teşvik etmek ve böylece bölgeler arası dengesizlikleri ortadan kaldırarak istihdamı bu alanlara aktarmak
- Tarım alanlarının sanayide kullanımını önleyerek sektörler arası dengede disiplini kurmak
- Ortak arıtma ve alt yapı tesisleriyle çevre kirlenmesini azaltmak veya önlemek
- Sanayinin sektörler arası etkileşimini sağlamak ve geliştirerek kaynak ve finansman kaybını asgari düzeye indirmek
- Ulusal düzeyde rekabeti uluslararası (küresel) rekabete dönüştürmek, Katma değeri arttırmak
- Çarpık kentleşmeyi önleyebilecek biçimde sanayi tesislerini bir arada toplamak

Bursa deneyiminin başarısı ve devletin sağladığı desteklerin sonucunda, Türkiye'de OSB'lerin sayısı hızla artmıştır. Bursa'dan sonraki aşamada, Konya, Manisa, Gaziantep, Eskişehir ve Erzurum'da organize sanayi bölgeleri kurulmuştur. Zamanla

OSB'ler il merkezlerinden ilçelere de kaymıştır. Çerkezköy, Gerede, Tuzla, Osmaniye, Gebze, Bor, Menemen, İskenderun, Ünye, Tarsus, Mustafa Kemal Paşa, Akhisar, Merzifon ve Tire bunlara örnek olarak gösterilebilir. Organize sanayi bölgelerinin hızla gelişmesinde ve yaygınlaşmasında, sanayicilere sağlanan ucuz arsa tahsisi, altyapı ve sosyal tesis olanaklarının etkisi önemli olmuştur.

Diğer taraftan zamanla ihtisas organize sanayi bölgelerinin kurulması da gündeme gelmiştir. Beşinci Beş yıllık Kalkınma Planında (1986-1990), ihracatı esas alan modelin gerçekleştirilmesine paralel olarak, ihtisas organize sanayi bölgelerinin kurulması öngörülmüştür. Bundan önce, İstanbul yerleşim bölgesinde ve deniz kenarında olan, altyapısı yetersiz ve çevre kirliliği yaratan deri fabrika ve atölyeleri, Tuzla'da kurulan İhtisas Deri Organize Sanayi Bölgesi'ne taşınmıştır. Bu bölgeye arıtma tesisleri ve alt yapı olanakları sağlanmıştır. Bunu, diğer illerde kurulan ihtisas organize sanayi bölgeleri izlemiştir. Bugün, deri, plastik, gıda, mermer, kimya, taşıt araçları yan sanayi, boya-vernik, taş-toprak, kömür v.s. gibi pek çok ihtisas OSB'si bulunmaktadır. Kısmi ve az sayıda olmak üzere bu bölgelerde başka sektörde faaliyet gösteren işletmelerde vardır. İhtisas bölgelerinin çoğalması ile devlet desteklerinin azalması da söz konusu olmuştur. Yine de Teşvik araçlarının bu bölgelere kaydırılması, yatırımların gelişmesini de söz konusu alanlarda yoğunlaştırmıştır.

Planlı kalkınmanın, sanayileşmenin ve kentleşmenin gerçekleştirilebilmesi için bir uygulama aracı olarak görülen OSB'lerin, sanayi yatırımlarının yoğunlaştığı kent ve bölgelerdeki payı giderek artmıştır. Ancak bu araç, bölgesel kalkınmadaki farklılıkları ve gelişmedeki dengesizlikleri giderememiştir. Bunun nedenleri ve sanayinin kalkınmadaki rolü ve etkileri de göz önüne alınarak, doğurduğu sonuçlar ileride ayrıntılı olarak incelenecektir. Ancak şu kadarı rahatlıkla söylenebilir ki, alt yapının farklı boyutlarda OSB'lere götürülmesi ve bölgesel gelişme perspektiflerinin hammadde ve pazarlama faktörleri yönünden ayrı ayrı ele alınmaması, kaynak israfına ve atıl kapasitelere yol açmıştır. Kimi bölge ve kentler, bu gelişmenin OSB'lerden filizlenmesini körüklemiş, kimileri ise uzun süre kentin ve bölgenin yaşamında ve kalkınmasında büyüme sağlayamamıştır. 1962'den bugüne kadar 43 yıllık süre içerisinde organize sanayi bölgeleri sayısı artarak 2004 yılı sonu itibariyle 77'ye ulaşmıştır. Toplam alan ise 18.287 hektarı bulmaktadır. Cari fiyatlarla bu bölgelere yapılan yatırım harcamasında krediler 1.025.011.685 YTL' ye ulaşmaktadır.

Planlı kalkınma döneminde organize sanayi bölgeleri uygulaması hızla yaygınlaştırılırken, küçük sanayi sitelerinin kurulup geliştirilmesi de buna paralel bir

ivme göstermiştir. Bu süreçte küçük sanayi, büyük sanayiye yardımcı ve ona destek olan bir "yan sanayi" sektörü olarak ele alınmıştır. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı bünyesindeki "düşük faizli uzun vadeli kredi desteği", 1965'den bu yana küçük sanayi sitelerinin yaygınlık kazanmasının temel nedeni ise, kent içinde dağınık ve elverişsiz koşullardaki işyerlerinde faaliyette bulunan küçük sanayicilerin organize olma ve kaynaklardan yararlanma isteğidir. Burada benzeri olanaklardan yararlanan, alt yapıyı sağlamış, ortak ticari ve hizmet alanlarını kullanabilen bir kompleksin hazır olması söz konusudur.

KSS (Küçük Sanayi Siteleri) uygulamasıyla, ana sanayi-yan sanayi ilişkilerinin geliştirilmesi ve daha yüksek katma değer yaratılması gibi ana amaçların yanı sıra, yoğun sanayileşmenin ortaya çıkardığı çarpık kentleşme ve çevre kirliliğinin önlenmesi de öngörülmektedir. Diğer taraftan bölgedeki küçük sanayici, esnaf ve sanatkârların toplu ve düzenli bir biçimde faaliyet göstermeleri ve daha verimli üretim yapabilmeleri, tarım arazilerinin korunması, geri kalmış yörelerde sanayi alt yapısının hazırlanarak sanayinin teşvik edilmesi gibi hedefler de, bu projelerin uygulama kriterleri arasında yer almaktadır. Küçük sanayi siteleri, aynı zamanda "mesleki eğitimin" de yoğunlaştığı birer merkez gibi düşünülmüştür. Ancak sendikal örgütlenmenin geliştirilmesi açısından, çalışanlar aleyhine bir durumun da sitelerde ortaya çıktığı bir gerçektir. Kalfa, çırak ve usta ilişkilerinde bir hiyerarşik yapı gözetilirken, sosyal güvenlik ve maddi koşulların iyileştirilmesi konularında bir gelişme görülmemektedir. Tersine bu bölgeler ucuz ve niteliksiz işçi depoları olarak algılanmış ve bu uygulamaya da yansıtılmıştır.

Küçük sanayi siteleri, 1965'den sonra Türkiye genelinde giderek yaygınlık kazanmıştır. Burada Devlet desteklerinin özellikle bu alanlara akıtılması önemli rol oynamıştır. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı bünyesinde Küçük Sanatkar ve Sanayi Bölgeleri ve Siteleri Genel Müdürlüğünü, küçük sanayi sitelerinin imar planlarına uygun olarak kurulması ve bu sitelerin üst yapı ve alt yapıları için kredi sağlanması ve inşaatların denetlenmesi ile görevlendirilmiştir.

Devletin sağlandığı destekler ve küçük sanayicilerin talepleri sonucunda KSS'lerin sayısı hızla artmıştır. 2005 yılı ortalarında 86.666 işyerinin yer aldığı 386 adet küçük sanayi sitesi oluşumu tamamlanmıştır. KSS'lerin istihdam kapasitesi 520.000 kişi olarak tahmin edilmektedir. Ancak şu andaki fiili işgücü 387.000 kişi almaktadır. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı kredi desteği olmaksızın kurulan KSS'lerin sayısı, destekle kurulanların iki katı kadardır. KSS'lerin 275'inde çıraklık okulu veya eğitim merkezi

de bulunmaktadır. 1965 yılında 0,8 milyar TL'lik bir harcama ile yatırımına başlanan KSS'lerin giderek büyüyen yatırımlara dönüştüğü görülmektedir. 1982 yılında 6,3 milyar TL'lik harcama, 1992 yılında 298 milyar TL'ye ulaşmış, 2002 yılında ise 42.410 milyar TL KSS yatırım harcaması yapılmıştır. Son yıllarda harcamaların azalması ülkenin KSS'ler için doyum noktasına ulaştığını göstermektedir.

Teknopark, teknokentlerin kurulması ve geliştirilmesi süreci, başlaması gerekenden çok daha geç başlatılabiliştir. Teknokentler üniversite bünyelerinde ele alınmış, teknoparklar ise OSB'ler kapsamında öngörülmüştür. Bilimsel ve teknolojik bilgi birikiminin araştırma sürecinden sanayiye aktarılmasında en uygun araçlar olarak saptanan teknoparklar, kurulmaya başladıkları 1995'den bu yana bu amacı gerçekleştirmekten uzak bir görünümündedirler. Kuruluş sorunları ve kaynak yetersizliğinin yanı sıra, alt yapı eksikliği de oluşumun fiili katkılarını asgariye indirmiştir.

Üniversite bünyesinde oluşturulan Teknokentler (İTÜ, ODTÜ, Yıldız T.Ü., Bilkent gibi) akademik düzeyden araştırma -geliştirme ve tasarım aşamasına ulaşamamış, üniversite- sanayi ilişkileri tüm çabalara rağmen rayına oturtulamamıştır. Üniversite-Sanayi ilişkileri alt yapısının kurulamamasında sanayi kuruluşlarının AR-GE'ye ayırdıkları payın düşüklüğü ve özgün ürün üretme potansiyelinin kullanılamaması önemli nedenler arasındadır. Üniversiteler kaynak sorunlarını aşamamış, merkezi bütçeden üniversitelere ayrılan paylar yeterli olamamıştır. Döner sermaye için yeterli projeler bulunamaması, üniversite- sanayi koordinasyonunun eksikliğinden ve güvensizliğinden kaynaklanmaktadır. Sonuçta son on yıl içinde teknoparklar söylemi, sanayi üretimine yönelik bir AR-GE potansiyelini gerçekleştirememiştir. Buna ilişkin kritikler daha sonraki bölümler'de ayrıntılı olarak tartışılacaktır.

Organize Sanayi Bölgeleri, Küçük Sanayi Bölgeleri, Endüstri Bölgeleri, Teknopark ve teknokentlerle ilgili yasal çerçeve ve mevzuat temel noktaları ile aşağıda özetlenmiştir.

- 4562 sayılı Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu
- 4562 sayılı OSB Kanunu Uygulama Yönetmeliği
- 4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu
- 4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu Uygulama Yönetmeliği
- 4737 sayılı Endüstri Bölgeleri Kanunu
- Yatırım Teşvik Mevzuatı
- 3194 sayılı İmar Kanunu
- 2872 sayılı Çevre Kanunu

- 4708 sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanun
- 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu
- Yapılaşmayla ilgili yönetmelik, tebliğ ve genelgeler
- Emlak Vergisi Kanunu Genel Tebliği
- Vergi Usul Kanunu genel tebliğleri

Bu yasal düzenlemelerde en önemli olanları ve konuya ilişkin kuruluş, yapım ve işletilme esaslarını ortaya koyan, Organize Sanayi Bölgeleri, Teknoloji Geliştirme Bölgeleri ve Endüstri Bölgeleri Yasalarıdır.

4562 sayılı OSB Yasası hukuki çerçevenin dışında, sanayi politikalarının çizilmesi ve kaynakların kullanımı açısından gelecekte uygulanacaklara ait ipuçları vermektedir.

- Yasa 15.04.2000 tarihinde yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. 1962 yılında başlayan OSB'lerin kuruluş serüveni 38 yıl sonra hukuki düzenlemelere konu olmakta ve OSB'ler yasal bir statüye kavuşturulmaktadır. Bu arada 50'nin üzerinde OSB kurulmuş ve üretim yapmıştır.
- Genel gerekçede "uzun yıllar yasal alt yapısı olmadan dağınık hukuki düzenlemeler doğrultusunda kurulan ve işletilmeye çalışılan organize sanayi bölgelerinin, kuruluş ve işleyiş sürecinde düzenin sağlanması ve yasal bir statüye kavuşturulması amacıyla "kanunun yürürlüğe girdiği belirtilmektedir. Buradan anlaşılmaktadır ki OSB'ler, hiçbir makro planlamaya ve finansman programına tabi olmadan, alt yapı ve üretim düzenlemesine girmeden yıllarca dağınık bir biçimde "sanayileşme ve kalkınma" hedefleri doğrultusunda çalışmışlardır.
- Uygulama yönetmeliği ise 2002 yılında yürürlüğe girmiş, OSB'lere sanayi kuruluşlarının belgelendirilmesine ilişkin bazı haklar tanınmış, ancak uygulamada görülen aksaklıklar üzerine 2003 yılında bazı değişiklikler yapılarak yönetmelik revize edilmiştir. OSB'ler ile ilgili problemler buna rağmen bitmemiş; imar kanunu, çevre kanunu ile olan çelişki ve yetki karmaşası devam etmiştir. Ayrıca bölgelerin özerk yönetimleri ile sanayiciler arasındaki sorunlar, özellikle "katkı payları" ve alt yapıdan yararlanma durumuna ilişkin problemler bugüne kadar çözülememiştir.
- Organize sanayi bölgelerinde, bölgenin kuruluşunu hazırlayan "Müteşebbis Teşekküllerin yetki ve sorumluluk sınırları belirsiz olmuş ve Sanayi Bakanlığı ile olan kredi ilişkileri planlamadan yoksun olarak sürdürülmüştür. Organize sanayi bölgelerinin yasa yürürlüğe girinceye kadar hükmü şahsiyetleri olmamıştır. Dolayısıyla kaynakların planlanması dağınık bir biçimde yapılmış, aktarılan fonlar

gelişigüzel kullanılmıştır. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı fonları, sanayi yatırımlarına önemli bir "kaynak aktarımı" olup, yıllarca bu fonların denetimi yapılamamış, nasıl ve nereye kullandıkları konusunda sağlıklı bir denetim yapılamamıştır. Bu fonların 2003 yılı itibariyle toplam , cari fiyatlarla yaklaşık 166.300 milyar TL'yi bulmuştur. Bu değer diğer sektörlerle aktarılan fonlar göz önüne alındığında oldukça büyük bir değer olup, örneğin tarıma aktarılan kaynakların %60'ına yaklaşmaktadır.

- Organize sanayi bölgelerinin yapılanmasında, alt yapı hizmetleri, ihtiyaca göre saptanacak sosyal tesisleri ve teknoparkları da kapsamaktadır. Bölgenin sektörel yapısına ve ekonomik alt yapısına paralel olarak bu bölgeler önemli bir "sanayileşme hamlesi" yapabilecek adacıklar olarak belirlenmiştir. Ancak bazı organize sanayi bölgelerinde hızlı bir gelişme yaşanmış (İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Adana, Eskişehir v.s.), bazılarında ise (Bilecik, Isparta, Bolu, Sivas v.s.) ise alt yapı, kamulaştırma, parsellerin satışı ve tesislerin kurulması ağır bir sorunlar yumağına dolanmıştır. Bu durum yer seçimine bağlı olduğu kadar sanayinin o bölgedeki büyüme hızı ile de yakından ilgilidir. Genel olarak denilebilir ki, o bölgede sanayileşme potansiyeli olan sektörler hızlı geliyorsa OSB'ler de aynı ölçüde büyüme trendine girmektedir. Sanayici ancak büyük teşvikler söz konusu ise, başka bölgeleri (nispî olarak daha az gelişmiş bölgeler) seçmekte ve yatırım yapmaktadır. Pazarlama merkezlerine yakınlık ve ürünün ulaşılabileceği ihraç limanları ile yan sanayi olanakları da büyük rol oynamaktadır.

OSB yasasının dördüncü maddesi OSB'lerin kuruluş ve niteliğini belirlemektedir. OSB'lerin Yer Seçimi Yönetmeliği'ne göre uygun görülen yerler için Sanayi ve Ticaret Bakanlığı onayı gerekmektedir. Ancak geçmişte bu kural yeterince objektif kıstaslara dayandırılmamış, politik nedenlerle, uygun olmayan yerler de onaylanmıştır. Böylece bölge halkının oy potansiyelinin mevcut iktidarlara kayabileceği öngörülmüştür. Bu çerçevede 4562 sayılı Kanun kapsamında üç tip organize sanayi bölgesi kurulabilmektedir. Bunlar;

- a) OSB'lerin Yer Seçimi Yönetmeliğine göre uygun görülen yerlerde Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın kredi desteğiyle kurulan OSB'ler (Madde: 4)
- b) 4562 sayılı yasadaki usullere göre belirlenen yerlerde özel hukuk tüzel kişilerinde ve gerçek kişilerce kurulan özel OSB'ler (Madde: 6)
- c) Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın kredi desteğinden yararlanmayan OSB'ler

Diğer yandan 2002 yılında kabul edilen 4737 sayılı Endüstri Bölgeleri Kanunu ile de, 4562 sayılı Organize Sanayi Bölgeleri Yasası hükümlerine göre kurulmuş bulunan

mevcut organize sanayi bölgelerinde Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nca uygun görülenler, Endüstri Bölgeleri Koordinasyon Kurulu'nun teklifi üzerine Bakanlar Kurulu'nca "Endüstri Bölgesi" ilan edilebilirler. Bu bölgeler de bu kanun ile getirilen teşviklerden yararlanırlar. Dolayısıyla Endüstri Bölgeleri Kanunu'na göre kurulan bu bölgeleri, bir çeşit organize sanayi bölgesi olarak nitelendirmek olanaklıdır.

Organize sanayi bölgeleriyle endüstri bölgeleri arasındaki farklar, 4562 sayılı yasa ile 4737 sayılı yasanın karşılaştırılması ile saptanabilmektedir. Bunlar aşağıda belirlenmiştir.

- Organize sanayi bölgelerinden farklı olarak endüstri bölgelerinde arazi Hazine adına kamulaştırılmaktadır.
- Kamulaştırma ve alt yapı inşaatı giderleri Sanayi ve Ticaret Bakanlığı bütçesinden karşılanmakta, bunun için gerekli ödeneğin geri dönüşü olmamaktadır. Yani bu destek "hibe" niteliğindedir.
- OSB'lerde imar planları ve alt yapı projeleri Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından onaylanmasına karşın, endüstri bölgelerinde Endüstri Bölge Koordinasyon Kurulu tarafından onaylanmaktadır.
- OSB'lerde yatırımcıya OSB Yönetim Kurulu tarafından parsel satışı yapılırken endüstri bölgelerinde sabit yatırım tutarının %0,5'i karşılandığında irtifak hakkı tesis edilmektedir. Böylece yabancı yatırımcılar, yerli firmalarla ortaklık kurmalarına gerek kalmadan, endüstri bölgelerinde doğrudan yatırım yapabilmektedir. Dolayısıyla Yabancı Yatırımcıya Özel İmtiyaz tanınmaktadır.
- Endüstri bölgelerinde, OSB'lerden farklı olarak, yatırımcı öncelikle Sanayi ve Ticaret Bakanlığına başvurmaktadır.
- Endüstri Bölgelerinde yatırım yapmak isteyen yatırımcılar, faaliyet konularıyla ÇED (Çevre Etkilerini Değerlendirme) olumlu kararını en fazla 2,5 ay, ilgili kurumlarca başka hiçbir işleme gerek kalmaksızın gerekli izin, onay ve ruhsatlarını 15 gün içinde alabilmektedirler. Böylece, yatırıma başlamadan önce verilmesi gereken tüm yasal belgeler üç ay içinde tamamlanmaktadır. Endüstri bölgeleri böylece özel hak ve ayrıcalıklar ile kurulmakta ve sanayinin içinde öncelikli bir kanuna geçmektedir. Makro ve mikro planlama yapılmaksızın, sektörel niteliği göz önüne alınmaksızın diğer sanayi bölge ve kuruluşlara üstünlük sağlayan, "rekabet" önceliği olan bölge ve tesisler oluşturulmaktadır.

Organize Sanayi Bölgeleri Uygulama Yönetmeliği, bu bölgeleri sektörel ve tüzel bazda üç farklı alanda toplamaktadır:

- Farklı iş kolu ve sektörlerde üretim yapan tesislerin yer aldığı KARMA ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ
- Aynı sanayi iş kolunda ve bu iş koluna dahil alt sanayi sektörlerinde faaliyet gösteren tesislerin yer aldığı İHTİSAS ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ
- İlgili yasanın 26'ncı maddesine göre özel hukuk kişilerince veya gerçek kişilerce kurulması talep edilen ÖZEL ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ

Burada özel organize sanayi bölgeleri alt yapı, sosyal ve ticari yapılar, inşaat ve ulaştırma yatırımları yönünden kuruculara hiçbir kısıtlama getirmemekte, böylece yatırımcıya değerlendirilmemiş sanayi arsası verilerek, "başının çaresine bakması" istenmektedir. Bu durum, hem kaynakların israfı hem de kötü kullanımı yönünden sanayileşmede çarpık bir yapılaşmayı adeta teşvik etmektedir.

OSB'lerin kuruluş protokolünde aşağıdaki kuruluşların katılımı söz konusu olmaktadır:

- İl özel idaresi (sınırları içinde yer alan)
- OSB'nin içinde bulunacağı il, ilçe veya belde belediyesi, büyük şehirlerde ayrıca büyükşehir belediyesi
- İl ve ilçelerdeki varlık durumuna göre Sanayi Odası veya Ticaret ve Sanayi Odası
- Sanayici dernek ve/veya kooperatifleri

OSB'lerle ilgili yasanın altıncı maddesiyle, Uygulama Yönetmeliğinin on birinci maddesi, organize sanayi bölgesinin organlarını tanımlamaktadır. Bunlar, Müteşebbis Heyet (İşletme aşamasında Genel Kurul), Yönetim Kurulu, Denetim Kurulu ve Bölge Müdürlüğü olmaktadır. Her bir organın görev, yetki ve sorumlulukları Yasa ve Yönetmelikte belirlenmiştir.

Burada OSB'lerin kredi kullanımı ve bunun tahsisine ilişkin maddeler özellikle önem kazanmaktadır. İlgili maddeler bu kredilerin kaynağını, OSB yapımı için Sanayi ve Ticaret Bakanlığı bütçesinde yer alan ödeneklerle, kredi geri dönüşleri olarak belirtilmektedir. Yani bu bölgeler bir anlamda doğrudan Devlet Bütçesi'nin kaynaklarından beslenmektedir. Bu da ekonominin diğer sektörlerinden kaynak aktarımı veya toplam vergilerden ayrılan paylar olmaktadır. Bunların geri dönüşünün

olmaması bu alanlara yapılan "ekstra teşvik" anlamına gelmektedir. Daha sonraki bölümlerde belirtildiği gibi, söz konusu bölgelere, özel teşvikler ayrıca sağlanmaktadır. OSB'lerin bir bölümünün ihtisas OSB'leri olduğu, bunlara öncelikli ve ayrıcalıklı teknoloji alanlarına yatırım yaptıkları takdirde, ayrıca arsa, altyapı ve genel idare giderleri kredisi verilebileceği de belirtilmektedir. Bu durumda OSB'ler her türlü yatırım sektörü için sanayicilere özel hak ve krediler getirmektedir.

Küçük sanayi sitelerinin yasal çerçevesi ise 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'na dayanmaktadır. KSS'ler, organize sanayi bölgelerinin devamı niteliğindeki küçük çaplı imalâthaneler, tamirhaneler ve ticarethaneler, toplu olarak bir arada bulunabilecekleri, kent merkezleri dışında bir bölgede toplanmış ve alt yapı ve sosyal tesislerle bütünleştirilerek kurulmuştur. Böylece bu dağınık küçük işletmelerin disipline edilerek, sağlıklı koşullarda denetimli ve planlı bir üretim ve hizmet yapabilecekleri düşünülmüştür.

Küçük sanayi siteleri uygulamalarına da 1960'lar da başlanmıştır. KSS'ler planlı bir dönemin ürünleridir ve gelişmiş sanayinin ihtiyaç duyduğu yan sanayi girdilerinin temin edildiği küçük sanayi işletmelerini kapsamaktadır. Bu nedenle KSS'ler teşvik araçları ile desteklenmiş ve KOBİ faaliyetleri içinde, önemli bir kalkınma hamlesinin yatay gelişmesini sağlayabilecekleri ön görülmüştür. Ayrıca buralara yeni teknolojilerin sokulabileceği, bölgesel ihtiyaçları ekonomik olarak karşılayabilecekleri ve istihdama katkıda bulunabilecekleri düşünülmüştür. Ancak gelişme istenilen düzeyde olamamış, KSS'ler yeterli bir ivme kazanamamıştır. Hatta zaman zaman krizlerle birlikte önemli bir ekonomik açmaza düştükleri, düşük kar marjları ile çalışmak zorunda kaldıkları, kayıt dışı ekonominin odakları oldukları ve her türlü güvenceden yoksun işçi çalıştırdıkları bilinmektedir.

Ülkemizde 1163 sayılı Kooperatifler Yasası'na göre kurulup, işlemlere yer talebi önceliği ile, il valilik, belediye veya sanayi sitesi yapı kooperatifinin müracaatı ile başlanmıştır. KSS ile ilgili seçilen yerler, ilgili kuruluşların görüşü doğrultusunda saptanmakta ve bir dizi yasal işlem ile birlikte yer kesinleştirilmektedir. Bugün hemen her il veya ilçede en az bir KSS bulunmaktadır. KSS'nin kurulma ve işletmeye girme aşamasında Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın her kademedeki izin, destek ve teşviklerinden yararlanılmaktadır. Aynı biçimde KSS'ler, yatırım ve inşaat işlerinde ve özellikle alt yapı hizmetlerinde, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın bütçeden ayrılan ödeneklerinden yararlanılmaktadır.

2004 yılı sonu itibariyle 386 adet Küçük Sanayi Sitesi faaliyette olup, 2005 yılı fiyatlarıyla bu sitelere toplam 2.306.000.000 YTL kredi kullanılmıştır. 2004 yılı programında yer alan KSS projeleri için 31.063.350 YTL'si bütçe, 1.571.000 YTL'si özel 6.803.000 YTL'si ek ödenekten olmak üzere 39.437.350 YTL ödenek ayrılmış olup, bundan 31.088.000 YTL kredi olarak kullanılmıştır. Haziran 205'e kadar da 2005 yılı bütçesinden en az bu değerde bir bedel KSS'ler için tahsis edilmiştir.

Bu yasal çerçevede belirtilen ve ekteki Yasa ile Yönetmeliklerde ayrıntılı maddeler halinde sunulan OSB, Endüstri Bölgeleri ve KSS'ye ilişkin belgeler, bu bölgelerde sanayi işletmelerine tanınan hakların, ayrıcalıkların, teşvik ve desteklerin büyük boyutlarda olduğunu ortaya koymaktadır. Bunun karşılığında OSB ve KSS'lerin ekonomiye ve sanayileşmeye neler kazandırdığı, istihdam, refah ve kalkınmaya ne ölçüde hizmet ettiği daha sonraki bölümlerde incelenmiştir.

2. ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ, KÜÇÜK SANAYİ SİTELERİ VE TEKNOPARKLARIN SEKTÖREL VE BÖLGESEL DAĞILIMI

Bu bölümde OSB, KSS ve Teknoparkların 2005 yılı itibariyle durumu, sayıları, kapladıkları alan ve parseller, yapılan harcamalar, bölgesel dağılımları ve sektörel ayrımlarını verilmiştir. Ayrıca İstanbul'un durumu özel olarak, sanayi sektörü içindeki önemi göz önüne alınarak ayrıca incelenmiştir.

2.1. Organize Sanayi Bölgeleri

Ülke boyutunda 2005 yılı başı itibariyle 77 organize sanayi bölgesi bulunmaktadır. Bunlar çalışır durumdaki bölgelerdir. 1962 yılında başlayan OSB kuruluşları halen devam etmektedir. 2005 başı itibariyle yıllara göre kurulan OSB sayıları, alanları ve parsel sayıları TABLO: 2/1'de verilmiştir.

TABLO 2/1: Yıllara Göre Organize Sanayi Bölgelerinin Fiziki Boyutları

YILLAR	ADET	ALAN(HEKTAR)	PARSEL SAYISI
1962-1987	9	1.550	1.005
1988	4	1.900	1.077
1989	3	1.100	611
1990	2	240	107
1992	6	1.420	806
1993	5	1.205	935
1994	6	1.017	747
1995	1	150	85
1996	-	-	-
1997	5	1.122	622
1998	2	456	376
1999	5	1.679	318
2000	3	1.080	457
2001	14	3.220	1.967
2002	5	993	266
2003	6	1.005	606
2004	1	150	92
TOPLAM	77	18.287	10.077

Kaynak : Sanayi ve Ticaret Bakanlığı

Tablodan görüldüğü gibi 1987 yılına kadar yalnızca 9 OSB faaliyette bulunmaktadır. Yani 25 yıl içinde 1550 hektarlık alanda kurulmuş, İstanbul, Ankara, Bursa, İzmir, Gaziantep ve Eskişehir, Adana bölgelerini kapsayan OSB'ler, sınırlı bir sektörel bazda üretin yapmaktadırlar. 1988-1995 arasında ise 27 OSB daha, sanayileşmenin "ihracata yönelik modeli" esas aldığı bir dönemde, üretime geçmiştir. Bu dönem aynı zamanda devlet

teşviklerinin arttığı ve ihracat yapmayı planlayan sektör ve bölgelere yöneldiği bir evreyi belirlemektedir. Bu teşvik ve desteklerden en büyük payı organize sanayi bölgeleri almıştır.

Gümrük Birliği'ne girişle birlikte, 1995 yılından 2005 yılına kadar on yıl içinde ise tamamlanan organize sanayi bölgesi sayısı ise 41 olmuştur. Toplam 9.705 hektarlık bir alanda üretim yapan tesisler 4.704 parsel yayılmışlardır. Organize sanayi bölgeleri bu aşamada da Devlet yardım ve teşviklerinden yararlanmış, bütçeden alt yapı ve inşaat yatırımları için kredi almış ve sanayileşme politikasının önemli bir parçası haline gelmişlerdir. OSB'ler bir anlamda sanayileşme ile birlikte anılır, siyasi iktidarların övünç kaynağı ve yatırım alanı olup, kentlerden oy toplamada önemli miktarlar haline gelmiştir.

1995'den sonra yapılan OSB'lerde ihtisas ve özel OSB'ler ön plana çıkmakta, aynı zamanda yabancı sermayeli yatırımlar özellikle tercih edilmektedir. Bu dönemde gelen sınai kaynaklı yabancı sermayenin %88'i organize sanayi bölgelerinde yatırım yapmıştır. Özellikle gıda, kimya, kahverengi ve beyaz eşya üretimi bu alanlara kaymıştır.

TABLO 2/2: Yıllara Göre Organize Sanayi Bölgelerine Yapılan Harcamalar
(Cari fiyatlarla, YTL olarak)

YILLAR	YATIRIM HARCAMALARI
1984	4.000,0
1985	7.000,0
1986	14.000,0
1987	24.000,0
1988	26.000,0
1989	39.000,0
1990	77.000,0
1991	158.000,0
1992	238.000,0
1993	331.000,0
1994	412.000,0
1995	506.000,0
1996	1.930.000,0
1997	6.765.000,0
1998	10.500.000,0
1999	12.250.000,0
2000	18.150.000,0
2001	26.580.000,0
2002	45.200.000,0
2003	43.130.000,0
2004	49.741.000,0
2005 (tahmini)	55.360.000,0

Kaynak: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı 2005 tahmini tarafımızdan yapılmıştır.

2005 yılı itibariyle, OSB'lere yapılan yıllık harcamalar cari fiyatlarla TABLO:2/2'de sunulmuştur. Tablodan görüldüğü gibi, 1984 yılında yalnızca 4 bin YTL harcama (4 milyar TL) söz konusu iken 1990 yılına ulaşıldığında yatırım harcamaları 77 bin YTL'yi (77 milyar TL) bulmakta, kümülatif harcama ise 191 bin YTL'ye ulaşmaktadır. 1998 yılında yapılan harcamalar 10.500.000 YTL (10,5 trilyon TL) olmuştur ve o tarihe kadarki birikimli harcama 21.031.000 YTL veya 21 trilyon TL'yi bulmaktadır. 2005 yılında bu harcamaların 55.360.000 YTL (55 trilyon TL) olduğu ve birikimli harcamalarda 271.442.000 YTL veya 271 trilyon TL'ye ulaşıldığı görülmektedir. Bu değerleri bugünkü fiyatlarla ele aldığımızda büyük bir kaynağın OSB'lere aktarıldığı görülecektir.

Halen faaliyette olan 77 adet OSB'nin tüm fiziki bilgilerini ortaya koyan, tesis sayılarını ve istihdam kapasitelerinin de veren ayrıntılı tablosu TABLO:2/3'de listelenmiştir. Bu tabloda hem imar durumuna ve parsel sayısına ilişkin bilgiler hem de tesis sayıları, üretime geçme oranları ile istihdam kapasiteleri verilmektedir. Bu tablodaki bazı bilgiler ilgili bölümlerde değerlendirilecektir.

TABLO 2/3: Biten Organize Sanayi Bölgelerinin Parsel, Üretim ve İstihdam Bilgileri (Toplam 77 Adet OSB)

OSB ADI	Alanı (Ha)	Sanayi Parsel Alanı	Parsel Sayısı	Tesis Sayıları					Üretim Geçme Oranı%	İstihdam		
				Üretim	İnşaat Safha.	Proje Safha.	Projesi Yok	Toplam Tesis Sayısı		Mevcut	Toplam	
A – KSS'LERDEN OLUŞAN BÖLGELER HARİÇ (toplam 73 adet)												
ADANA I+II (*)	1100	795	470	207	65	97	0	369	44	16.500	29.072	
ADİYAMAN I	150	100	80	15	37	0	10	62	19	987	4.949	
AFYON I	275	146,5	178	176	2	0	0	178	99	1.958	2.098	
AMASYA I	75	35,8	36	14	5	4	0	23	39	237	1.315	
AMASYA-MERZİFON	118	65	51	18	5	3	0	26	35	432	2.280	
ANKARA I	400	210	197	187	4	1		192	95	18.000	18.350	
ANTALYA I	196	131	88	76	7	3		86	86	3.900	4.600	
ANTALYA II	175	130	63	4	5	29	7	45	6	310	3.964	
AYDIN	150	79,9	59	38	14	7		59	64	1.583	3.053	
BALIKESİR-BANDIRMA	150	93,5	82	4	3	0	15	22	5	250	4.870	
BARTIN I	50	42	32	18	11	2	0	31	56	1.300	2.266	
BİLECİK I	150	110	42	36	6	0		42	86	1.720	2.140	
BOLU I	60	38	61	46	5	0	0	51	75	2.400	2.750	
BOLU-GEREDE I	100	56	51	3	1	0	0	4	6	149	1.675	
BURDUR I	70	56,4	56	36	14	3	2	50	64	1.156	2.542	
BURSA	150	469	295	179	12	8	72	271	61	34.900	41.732	
BURSA-İNEGÖL I	300	219	103	90	0	0	0	90	87	13.000	13.000	
BURSA-DEMİRTAŞ	475	382	542	296	30	4	0	330	55	25.000	27.380	
BURSA-M.K.PAŞA	197	125	69	2	4	3	0	9	3	101	1.039	
ÇANAKKALE-BİGA	100	38,2	53	1	1	25	0	27	2	10	2.558	
ÇANKIRI-KORGUN	110	56	91	26	5	3	3	25	29	1.290	3.068	

ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ, KÜÇÜK SANAYİ SİTELERİ, ENDÜSTRİ BÖLGELERİ VE TEKNO PARKLAR

TABLO 2/3 Devamı: Biten Organize Sanayi Bölgelerinin Parsel, Üretim ve İstihdam Bilgileri (Toplam 77 Adet OSB)

OSB ADI	Alanı (Ha)	Sanayi Parsel Alanı	Parsel Sayısı	Tesis Sayıları					Üretim Geçme Oranı%	İstihdam	
				Üretim	İnşaat Safha.	Proje Safha.	Projesi Yok	Toplan Tesis Sayısı		Mevcut	Toplam
ÇORUM I	260	173,5	81	63	9	0	1	73	78	2.850	3.998
DENİZLİ	400	364	158	131	27		0	158	83	23.000	24.890
DENİZLİ-ÇARDAK	322	270	98	2	0	0	96	98	2	15	6.791
ELAZIĞ I	100	94	57	45	5	2	0	52	79	879	1.369
ELAZIĞ II	100	36	39	17	4	9	0	30	44	107	1.017
ERZİNCAN	348	309	256	16	10	15	15	56	6	141	14.645
ERZURUM I	100	86	88	46	1	2	1	50	52	900	1.180
ESKİŞEHİR I + II (**)	290	2100	866	207	18	15	28	268	24	18.532	51.978
GAZİANTEP I	260	190	138	138	0	0	0	138	100	20.000	20.000
GAZİANTEP II	500	300	271	233	28	10	0	271	86	22.000	24.600
GAZİANTEP III	540	400	274	120	55	72	27	274	44	17.000	27.780
HATAY-İSKENDERUN I	180	114	35	29	5	1	0	35	83	2.317	2.737
İSPARTA I (S. DEMİREL)	252	159	82	28	17	18	19	82	34	1.825	6.669
İSTANBUL (DERİ)	240	271,2	414	300	20	8	67	395	72	5.520	12.562
İZMİR-ATATÜRK	600	350	495	483	12	0	0	495	98	25.000	25.840
İZMİR-MENEMEN (DERİ)	200	102	200	102	0	0	0	102	50	1.450	5.146
KARABÜK	100	46,2	50	7	4	18	0	22	7	655	2.699
KARAMAN	400	335	214	72	18	41	51	182	35	9.000	18.324
KARS	200	101	69	24	18			42	35	430	2.810
KAYSERİ	600	620	457	348	33	14	6	401	76	30.000	33.766
KIRIKKALE	150	52	76	10	6	17	0	33	13	165	3.735
KIRKLARELİ	400	261,1	96	10	4	0	82	96	10	1.500	10.376
KİRŞEHİR	200	125	187	19	8	22	11	60	10	707	5.537
KİLİS	90	42,3	55	20	3	9	0	32	36	300	1.308
KOCAELİ-GEBZE	230	317	185	80	13		74	167	43	9.673	16.771
KONYA I	150	115	177	150				150	85	2.700	2.700
KONYA II	300	200	220	157	12	0	0	169	71	4.600	5.440
KONYA-EREĞLİ	100	61,3	66	23	22	5	14	64	35	550	3.532
KÜTAHYA I	170	110	101	26	4	4	56	90	26	1.300	6.396
MALATYA I	300	224	164	125	14	3	0	142	76	5.524	6.994
MANİSA I	150	156,8	70	65	0	0	0	65	93	10.987	11.043
MANİSA II	200	123,8	20	17	1	0	0	18	85	3.172	3.242
MANİSA III (TEVSI)	185	144,5	51	12	15	18		45	24	3.017	5.327
MARDİN	300	178	160	59	10	3		72	37	2.500	7.106
MERSİN-TARSUS I	100	238	152	43	25	19	24	111	28	1.540	8.596
MERSİN-TARSUS II	280	61	34	11	8	4	4	27	32	280	1.792
NİĞDE	261	165,6	112	35	5	11	0	51	31	852	5.108
ORDU	60	39,7	81	46	13	0		59	57	1.500	2.970
OSMANIYE	100	63,7	63	6	29	14	14	63	10	47	4.149
SAMSUN	150	105	112	65	13	3	0	81	58	3.194	4.314

TABLO 2/3 Devamı: Biten Organize Sanayi Bölgelerinin Parsel, Üretim ve İstihdam Bilgileri (Toplam 77 Adet OSB)

OSB ADI	Alanı (Ha)	Sanayi Parsel Alanı	Parsel Sayısı	Tesis Sayıları					Üretim Geçme Oranı%	İstihdam	
				Üretim	İnşaat Safha.	Proje Safha.	Projesi Yok	Toplan Tesis Sayısı		Mevcut	Toplam
SİNOP I	100	59,7	72	1	1	7	0	8	1	0	4.144
SİVAS I	180	141	190	49	43	9	11	112	26	1.726	6.136
ŞANLIURFA I	286	365	288	142	21	5	0	168	49	500	2.320
TEKİRDAĞ-ÇERKEZKÖY	440	349	134	93	20	4	0	117	69	14.656	16.336
TOKAT I	50	47	45	31	10	2	0	43	69	683	1.635
TRABZON-ARSİN	100	72,5	103	56	9	11		78	54	3.000	4.400
TUNCELİ	100	20	36	0	0	0		0	0	0	2.016
UŞAK I	360	280	356	154	110	30	55	349	43	5.000	18.650
YOZGAT	150	77	111	20	16		2	40	18	1.125	3.281
ZONGULDAK-ÇAYCUMA I	125	89,5	71	18	10	0	2	30	25	1.500	4.076
TOPLAM	16310	14084	10626	5426	965	617	769	7777	51	389.102	642.992
B – KSS'LERDEN OLUŞAN BÖLGELER (toplam 4 adet)											
ANKARA-İVEDİK (OKSB)	477	194	6296	3000	10	0	12	3022	48	11.500	37.540
ANKARA-OSTİM	250	190	4909	3210				3210	65		
İSTANBUL-İKİTELLİ	800	610	61	16000	10000	4000		30000	53	130.000	214.000
İSTANBUL-DUDULLU	450	150	102	1876	5	14		1895	99	24.240	24.354
TOPLAM	1977	1144	11368	24086	10015	4014	12	38127	61	165.740	275.894
GENEL TOPLAM	18287	15228	21994	29512	10980	4631	781	45904		554.842	918.886

Kaynak : Sanayi ve Ticaret Bakanlığı verileri,

(*) Adana I ve Adana II iki ayrı OSB olmasına rağmen aynı yönetim altında olduğu için parselasyon ve istihdam bilgileri toplu olarak verilmiştir.

(**) Eskişehir I ve Eskişehir II de keza iki ayrı OSB olmasına rağmen aynı yönetim altında olduğu için parselasyon ve istihdam bilgileri toplu olarak verilmiştir.

Organize sanayi bölgelerini coğrafi bölgelere göre dağılımı, 2005 Ocak itibariyle bitenler ve 2005 yatırım programında yer alanlar olarak ayrı ayrı TABLO:2/4'de verilmiştir. Tablodan görüldüğü gibi halen faaliyette olan 77 organize sanayi bölgesinin 40 adedi Marmara, Ege ve İç Anadolu bölgesinde yer almaktadır. Bunun toplama oranı %52'dir. Kapsanan alan olarak bu üç bölge yine toplam içinde %61 paya sahiptir. Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde ise toplam 14 OSB bulunmakta ve toplamdan %18 pay almaktadır. Alan olarak iki bölgenin toplama oranı %18,5'dir.

TABLO 2/4: Organize Sanayi Bölgelerinin Bölgesel Dağılımı ve 2005 Programında Yer Alanlar (2005 Ocak başı itibariyle)

BÖLGE ADI	2004 SONU İTİBARIYLA BİTENLER			2005 YATIRIM PROGRAMINDA OLANLAR			
	ADET	ALAN (Ha)	HEKTAR * %	ADET **	ALAN (Ha)	HEKTAR * %	ADET % ***
MARMARA (11 İL)	12	3.932	21,50	18	4.405	18,96	15,5
EGE (8 İL)	11	3.012	16,48	18	4.456	19,18	15,5
AKDENİZ (8 İL)	10	2.443	13,37	9	1.108	4,77	7,8
İÇ ANADOLU (13 İL)	17	4.168	22,80	21	4.082	17,57	18,1
KARADENİZ (18 İL)	13	1.348	7,38	23	5.873	25,28	19,8
DOĞU ANADOLU (14 İL)	7	1.248	6,83	13	1.522	6,55	11,2
G. DOĞU ANADOLU (9 İL)	7	2.126	11,64	14	1.788	7,70	12,1
TÜRKİYE TOPLAMI	77	18.287	100,00	116	23.234	100,00	100,00

Kaynak: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Sitesi www.sanayi.gov.tr

2005 yılı programına ilişkin analizler tarafımızdan yapılmıştır.

* Toplam bölge alanının Türkiye toplam alanına oranıdır.

** Etüt ve Kamulaştırma aşamasında olanlar dahil edilmiştir.

*** Toplam adedin Türkiye toplam miktarına oranıdır.

2005 yılı programı ele alındığında devam eden 116 OSB projesinin %49'u Marmara, Ege ve İç Anadolu'da yer almakta, bu projeler toplam alanın %56'sını kapsamaktadır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde ise OSB'ler toplamda sayı olarak %23, alan olarak da %14 pay almaktadır. Faaliyette olan bölgeler ile programlanan bölgeler OSB'leri coğrafi olarak önemli bir değişime uğramamakta, Doğu ve Güneydoğu en az payları alırken, Marmara, Ege ve İç Anadolu yine aslan payını kapmaktadır. Bu durum üretim hacmi, istihdam hacmi, katma değer ve diğer göstergeler yönünden ele alındığında da Güneydoğu ve Doğu aleyhine daha da açılmaktadır. Ayrıca Güneydoğu Anadolu'da Gaziantep farklı bir özellik göstermekte ve özel bir tablo ortaya koymaktadır. Gaziantep, bu iki bölgenin dışına alındığında bölge OSB'lerinin durumu dengeli iyice bozmaktadır. Dolayısıyla denebilir ki OSB'ler Batı ve Orta Anadolu'yu daha ayrıcalıklı hale getirmiştir. İstihdam ve katma değer ile diğer göstergeler ilgili Bölüm'de incelendiğinden burada ayrıntıya girilmemiştir.

Kalkınmada öncelikli yöre kapsamındaki illerde organize sanayi bölgeleri (Ocak 2005 itibarıyla) TABLO: 2/5'de sunulmuştur. Tablodan görüldüğü gibi mevcut 77 OSB içinde kalkınmada öncelikli yöreye ait OSB sayısı 30 olup, toplamın %40'ı olmaktadır. Kapsadığı alan ele alındığında kalkınmada öncelikli yöreler toplamdan ancak %26,3 pay almaktadır. 2005 programı ele alındığında ise söz konusu oranlar sırasıyla % 34,5 ve %30,0 olmaktadır. Zaman içinde bölgesel dağılımın çok az değiştiği görülebilmektedir. Sanayileşmedeki eşitsizliğin bu bölgesel dağılımı her iki tablodan da açık olarak ortaya çıkmaktadır.

TABLO 2/5: Kalkınmada Öncelikli Yöre Kapsamındaki İllerde Organize Sanayi Bölgeleri

İLLER	2004 SONU İTİBARIYLA BİTENLER			2005 YILI YATIRIM PROGRAMINDA OLANLAR			
	ADET	ALAN (Ha)	% (*) HEKTAR	ADET (**)	ALAN (Ha)	% (*) HEKTAR	% (***) ADET
ADIYAMAN	1	150	0,83	-	-	-	-
AĞRI	-	-	-	1	100	0,43	0,86
AMASYA	2	193	1,06	1	90	0,39	0,86
ARDAHAN	-	-	-	1	100	0,43	0,86
ARTVİN	-	-	-	1	80	0,34	0,86
BARTIN	1	50	0,28	-	-	-	-
BATMAN	-	-	-	1	100	0,43	0,86
BAYBURT	-	-	-	1	500	2,15	0,86
BİNGÖL	-	-	-	1	80	0,34	0,86
BİTLİS	-	-	-	1	90	0,39	0,86
ÇANKIRI	1	110	0,61	1	210	0,90	0,86
ÇORUM	1	260	1,43	1	484	2,08	0,86
DİYARBAKIR	-	-	-	1	523	2,25	0,86
ELAZIĞ	2	200	1,10	1	200	0,86	0,86
ERZİNCAN	1	348	1,92	1	50	0,22	0,86
ERZURUM	1	100	0,55	1	100	0,43	0,86
GÜMÜŞHANE	-	-	-	1	75	0,32	0,86
K.MARAŞ	-	-	-	1	300	1,29	0,86
KARABÜK	1	100	0,55	-	-	-	-
KARS	1	200	1,10	1	100	0,43	0,86
KASTAMONU	-	-	-	1	100	0,43	0,86
KİLİS	1	90	0,50	1	50	0,22	0,86
MALATYA	1	300	1,65	-	-	-	-
MARDİN	1	300	1,65	-	-	-	-
MUŞ	-	-	-	1	300	1,29	0,86
SİİRT	-	-	-	1	100	0,43	0,86
SİNÖP	1	100	0,55	-	-	-	-
SİVAS	1	180	0,99	2	850	3,66	1,72
ŞANLIURFA	1	286	1,58	-	-	-	-
TOKAT	1	50	0,28	2	320	1,38	1,72
TUNCELİ	1	100	0,55	1	50	0,22	0,86
VAN	-	-	-	1	200	0,86	0,86

TABLO 2/5 Devamı: Kalkınmada Öncelikli Yöre Kapsamındaki İllerde Organize Sanayi Bölgeleri

İLLER	2004 SONU İTBARIYLA BİTENLER			2005 YILI YATIRIM PROGRAMINDA OLANLAR			
	ADET	ALAN (Ha)	% (*) HEKTAR	ADET (**)	ALAN (Ha)	% (*) HEKTAR	% (***) ADET
YOZGAT	1	150	0,83	1	200	0,86	0,86
ZONGUKDAK	1	125	0,69	1	200	0,86	0,86
OSMANIYE	1	100	0,55	-	-	-	-
AKSARAY	-	-	-	1	286	1,23	0,86
GİRESUN	-	-	-	1	70	0,30	0,86
KARAMAN	1	400	2,21	-	-	-	-
KIRIKKALE	1	150	0,83	1	50	0,22	0,86
KIRŞEHİR	1	200	1,10	1	50	0,22	0,86
NİĞDE	1	261	1,44	1	292	1,26	0,86
ORDU	1	60	0,33	1	100	0,43	0,86
RİZE	-	-	-	1	50	0,22	0,86
NEVŞEHİR	-	-	-	1	50	0,22	0,86
TRABZON	1	100	0,55	1	110	0,47	0,86
SAMSUN	1	150	0,83	2	354	1,52	1,72
TOPLAM	30	4.813	26,32	40	6.964	30,00	34,50
TÜRKİYE TOP.	77	18.287	100,00	116	23.234	100,00	100,00

Kaynak : www.sanayi.gov.tr

* Toplam il OSB alanının Türkiye OSB alanına oranıdır.

** Ettüt ve kamulaştırma aşamasında olanlar da dahil edilmiştir.

*** Toplam adedin Türkiye toplam adedine oranıdır.

Organize sanayi bölgelerinde sanayinin sektörel dağılımı ise oldukça ayrıntılı bir çalışmayı gerektirmiştir. Zira 40 yıllık sürede el değiştirmeler, krizlerde kapananlar ve OSB'lerin yeniden yapılanmaları nedeniyle sektörel dağılımlar da değişmiştir. Ayrıca ihtisas OSB'lerinin kurulması ile karma OSB'lerden bazı tesisler buralarda yapılanmıştır.

OSB'lerin sektörel yapılanmasında önemli olan faktörler aşağıda gibi sıralanabilir.

- OSB'lerin kurulduğu yörelerde gelişmiş olan sanayi sektörleri veya bu sektörlerde üretim yapan büyük tesisler yer almaktadır. Bu şehir ve yöreler belirli sanayi ürünlerinin pazarlanmasında önemli merkezlerdir. Dolayısıyla kurulan OSB'lerde de ağırlık, bu sektörlerle girdi verebilecek malzemeleri üreten yan sanayilere kayar.

Örnek: Sakarya Organize Sanayi Bölgesi I-I

* Otomotiv- Madeni eşya sanayi %52

* Plastik ve tekstil sanayi %12

* Gıda ve Ambalaj Sanayi % 8

* Orman Ürünleri ve Yapı El. %16

* Diğerleri (Elektrik, elektronik, kimya) %12

Sakarya ve İzmit'te gelişen otomotiv ve madeni eşya sektörleri görüldüğü gibi bölgenin OSB'si buna göre yapılanmışlardır.

* Makina İmalat Madeni Eşya	%23
* Otomotiv ve Yan Sanayi	%16
* Gıda, İçki ve Ambalaj	%16
* Kimya, Plastik ve Kağıt	%12
* Tekstil- Konfeksiyon Yan Sanayi	%11
* Orman ve İnşaat Malzemeleri	% 9
* Elektrik, elektronik ve bilişim	% 7
* Diğerleri	% 6

• EGE BÖLGESİ

11 ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ

Aydın, Denizli(2), İzmir(Atatürk), Menemen, Manisa(3), Uşak, Biga, Kütahya

OSB'lerde sektörlere göre sayısal dağılım aşağıdaki gibi olmaktadır.

* Tekstil- Konfeksiyon ve Yan San.	%24
* Gıda, İçki ve Ambalaj	%23
* Makina İmalat Madeni Eşya	%22
* Elektrik, elektronik ve bilişim	%12
* Otomotiv ve Yan Sanayi	% 7
* Kimya, Plastik ve Kağıt	% 6
* İnşaat Malz., Orman Ürünleri	% 3
* Diğerleri	% 3

• AKDENİZ BÖLGESİ

10 ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ

Adana (2), Antalya (2), Burdur, Isparta, Tarsus (2), Osmaniye, İskenderun (Hatay)

Söz konusu OSB'lerin sektörel kompozisyonu aşağıdaki gibi olmaktadır.

* Tekstil- Konfeksiyon ve Yan San.	%28
* Gıda, Meşrubat ve Ambalaj	%29
* Orman Ürünleri, Mobilya, İnşaat Malz.	%14
* Makina İmalat ve Madeni Eşya	%12
* Kimya, Plastik ve Kağıt	% 7
* Otomotiv ve Yan Sanayi	% 4
* Diğerleri	% 3

• İÇ ANADOLU

17 ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ

Ankara (Merkez), Ankara (Ostim), Ankara (İvedik), Eskişehir, Bilecik, Çankırı, Karaman, Kayseri, Kırıkkale, Kırşehir, Konya (2), Konya (Ereğli), Niğde, Sivas, Afyon, Yozgat İhtisas organizeler dışında OSB'lerde sektörel dağılım aşağıda verilmiştir.

* Makina İmalat, Madeni Eşya ve Yan San.	%31
* Otomotiv, Tarım Alet Mak. ve Yan San	%22
* Gıda ve Ambalaj Sanayi	%19
* Kimya, Plastik ve Kağıt	%7
* Tekstil, Konfeksiyon, Ayakkabı, Yan San.	%6
* Yapı Malz, Taş ve Toprak Malz.	%6
* Elektrikli Eşya ve Elektronik	%5
* Diğerleri	%4

Görüldüğü gibi İç Anadolu OSB'leri makina imalatı (pompa, vana, vinç, makina elemanları, tezgah parçaları, metal eşya, çelik konstrüksiyon v.s.) ve madeni eşya üretim sektöründe başı çekmektedir.

• KARADENİZ BÖLGESİ

13 ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ

Amasya, Merzifon, Bartın, Bolu, Çankırı, Gerede, Karabük, Ordu, Samsun, Sinop, Tokat, Trabzon, Çorum

Sektörlerin dağılımı aşağıda verilmiştir.

* Orman Ürünleri, Mobilya, Ahşap Yapı Mal	%26
* Gıda, Meşrubat ve Ambalaj	%24
* Mak. İmalat, Çelik Kons., Metal İşleme, Yan San.	%19
* Plastik, Lastik ve Boru İmalatı	%11
* Tekstil, Konfeksiyon., Yan San. (Deri İşleme dahil)	%7
* Diğerleri (Kimya, otomotiv v.s.)	%13

• DOĞU ANADOLU BÖLGESİ

7 ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ

Elazığ(2), Erzincan, Erzurum, Kars, Malatya, Tunceli

OSB'lerdeki sektörel dağılımı;

* Gıda, Hayvancılık ve Ambalaj	%34
* Metal İşleme ve Yedek Parça	%20
* Taş, Toprak ve Yapı Malz.	%15
* Tekstil, Konfeksiyon ve Yan Sanayi	%10
* Plastik, Boru ve Diğer Aksesuarlar	%10
* Diğerleri (Kimya, lastik v.s.)	%11

- GÜNEY DOĞU ANADOLU BÖLGESİ
7 ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ
Gaziantep (3), Adıyaman, Kilis, Mardin, Şanlıurfa

OSB'lerin sektörel dağılımı:

* Metal İşleme, Makina İmalat	%28
* Tekstil, Konfeksiyon ve Yan Sanayi	%21
* Gıda, Meşrubat ve Ambalaj Sanayi	%19
* Plastik, Kauçuk ve Lastik	%17
* Elektrik, Elektronik, Benzeri San.	%10
* Diğerleri	% 5

Tüm bölgelerin analizi yapıldıktan sonra 77 organize sanayine topluca baktığımızda; metal ve madeni eşya ile makina imalatına yedek parça yapan tesislerin başı çektiğini, bunu otomotiv yan sanayi, tekstil ve konfeksiyon ile gıda ve meşrubat sanayinin izlediğini görürüz.

2.2. Küçük Sanayi Siteleri

Ülke boyutunda 2005 yılı başı itibariyle 386 adet Küçük Sanayi Sitesi bulunmaktadır. Bu sitelerde toplam 86.66 işyeri bulunmaktadır. 1965 yılında ilk kez Sivas'ta bir KSS kurulmuş ve uygulama süratle ülke geneline yayılmıştır. 2005 yılı başı itibariyle yıllara göre kurulan KSS'lerin gelişimi, işyeri sayıları ve istihdam potansiyeli TABLO:2/6'da verilmiştir.

TABLO 2/6: Faaliyette Olan Küçük Sanayi Sitelerinin Yıllara Göre Gelişim Tablosu

YILLAR	ADET	İŞYERİ SAYISI	İSTİHDAM POTANSİYELİ (KİŞİ)
1961	1	189	756
1965	16	3.540	19.049
1970	25	6.906	34.530
1975	46	12.702	71.212
1980	97	19.308	115.848
1985	126	28.705	143.525
1990	176	41.827	239.962
1995	273	63.640	395.222
1996	189	65.326	405.338
1997	291	70.747	437.864
1998	294	71.722	443.714
1999	306	72.130	446.162
2000	313	74.121	445.360
2001	349	81.453	488.150
2002	362	83.318	499.760
2003	271	84.912	507.800
2004	386	86.666	520.000

Kaynak: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı

* Bu veriler Sanayi ve Ticaret Bakanlığı kredisi kullanan küçük sanayi sitelerine aittir.

Tablodan görüldüğü gibi 1980 yılına kadar 97 adet KSS kurulmuş ve aynı yıl 19.308 işyerinde 115.848 kişilik bir işgücü potansiyeli oluşmuştur. 195 yılına gelindiğinde KSS'lerin sayısı 273'e işyerlerinin sayısı ise 63.640'a çıkmaktadır. Aynı yıl yaklaşık 395.200 kişilik bir işgücü istihdam hacmi söz konusudur. 1995 yılından sonra 2004'e kadar geçen on yılda artış hızları düşük olup 2004 yılında 386 sanayi sitesi, 86.666 işyeri ve 520.000 işgücü potansiyeli ortaya çıkmaktadır. Yaklaşık 45 yıllık bir sanayileşme sürecinde KSS'ler ile yaklaşık 500.000 kişilik bir işgücü arzı daha fazla büyüdüğünden işsizlik aşağıya çekilememiştir. Verilen kredilerin 2.306.000.000 YTL olduğu ve bir bu kadar da yatırımcıların kaynak kullandığı düşünülürse 4.600 milyon YTL yatırım söz konusudur. Bu durumda kişi başına 8.850,0 YTL yatırım yapılabilmektedir. Bu konu, daha sonraki bölümlerde istihdam ve çeşitli göstergelerle birlikte incelenecektir.

Küçük sanayi siteleri için yıllara göre yapılan harcamalar TABLO:2/7'de topluca verilmiştir. 1982'ye kadar yapılan yatırım harcamaları kümülatif (birikimli) olarak

sunulmuştur, daha sonraki yıllarda ise her yıl için ayrı ayrı belirtilmiştir. Tablodan görüldüğü gibi, özellikle 1987 yılından başlayarak KSS'ler için yapılan harcamaların hızlı bir artış gösterdiği bilinmektedir. 1987 yılında 70 bin YTL olan harcama miktarı, 1991 yılında 225 bin YTL'ye, 1995'de 1.355,9 bin YTL'ye (1 trilyon 355 milyar TL) ulaşmaktadır. Harcamalar da 105,9 milyon YTL'yi geçmiştir. Harcamalardaki bu hızlı büyüme, küçük sanayi sitelerinin yapımının, 1987'lerden sonra hızlı bir gelişme trendi göstermesi ve bunların özellikle KOBİ niteliğinde ucuz işçi çalıştıran bir ölçüde sosyal güvenliği arka plana iten yapılarıyla, orta ve büyük işletmelere çalışması ile yakından ilgilidir. Nitekim işletme başına düşen işçi sayılarına bakıldığında ortalama olarak 5-7 işçinin çalıştığı görülmektedir. Ancak bu rakam sigortasız çalışan, 10-14 yaşında, çırak niteliğindeki çocuk işçileri kapsamamaktadır. Özel olarak bunlar da ele alındığında KSS'lerin; "ucuz işgücü, küçük ölçek ve kalitesiz üretim" tanımlamasına tam anlamı ile girdiği görülebilecektir.

TABLO2/7: Küçük Sanayi Siteleri İçin Yapılan Harcamaların Yıllara Göre Dağılımı (Cari Fiyatları, YTL)

YILLAR	YILLIK HARCAMALAR	YILLAR	YILLIK HARCAMALAR
1982(*)	6.300,0	1994	606.900,0
1983	6.100,0	1995	1.355.900,0
1984	7.500,0	1996	2.371.000,0
1985	15.000,0	1997	3.706.000,0
1986	30.700,0	1998	7.050.000,0
1987	70.000,0	1999	6.550.000,0
1988	92.700,0	2000	11.600.000,0
1989	66.600,0	2001	18.240.000,0
1990	83.000,0	2002	42.410.000,0
1991	225.000,0	2003	28.500.000,0
1992	298.400,0	2004	105.910.000,0
1993	530.500,0		

Kaynak: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı

Not: 1) 2005 yılı Yatırım Programı'nda yer alan 74 KSS ve 116 adet OSB proje için 2005 yılı Yatırım Programı ödeneği 111.923.619 YTL olmuştur.

Harcama planı söz konusu olduğunda; 74 KSS için yıl sonuna kadar 120.000.000 YTL'ye yakın bir bedelin harcanacağı tahmin edilmektedir.

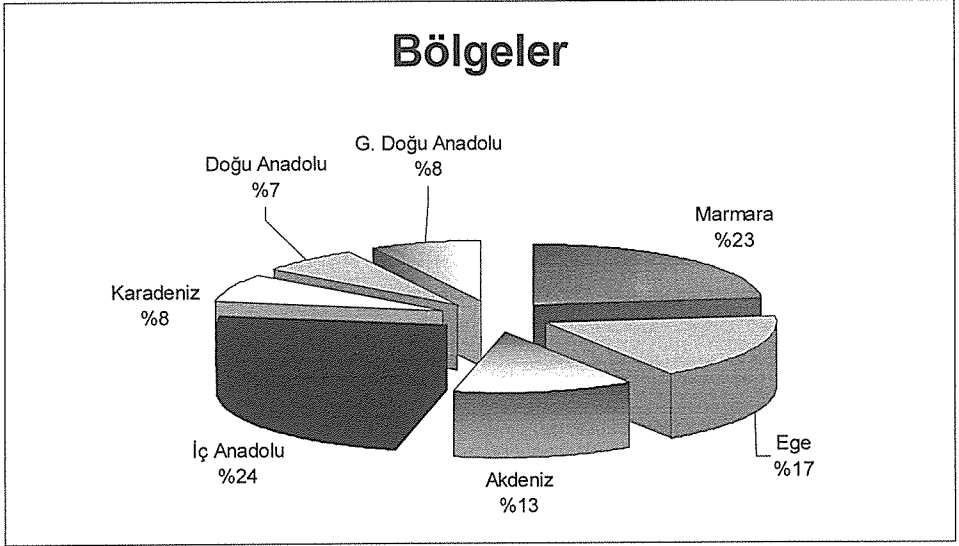
2) * 1982'ye kadar yapılan yatırım harcamalarının 18.400,0 YTL olduğu bilinmektedir.

Küçük sanayi sitelerinin (Bakanlık kredisi ile kurulmayanlar da dahil) coğrafi bölgeler göre dağılımı Tablo : 2/8 'de ve ŞEKİL: 2/1'de sunulmuştur. Tablo 2005 yılı başı itibariyle tamamlanmış olan KSS'leri içermektedir.

TABLO 2/8: Küçük Sanayi Sitelerinin Bölgesel Dağılımı (2005 Yılı Başı)

BÖLGELER	ADET
Marmara	90
Ege	67
Akdeniz	50
İç Anadolu	93
Karadeniz	29
Doğu Anadolu	26
G. Doğu Anadolu	31
TOPLAM	386

Kaynak : (1) Sanayi Teknoloji Bakanlığı
(2) MMO Sanayi K. Analizleri

ŞEKİL 2/1: Küçük Sanayi Sitelerinin Dağılımı

Tablodan ve şekilden görüldüğü gibi en fazla KSS İç Anadolu ve Marmara bölgelerindedir ve toplamdan aldıkları pay %50'ye yaklaşmaktadır. Daha sonra Ege ve Akdeniz bölgeleri bunları izlemekte, Doğu ve Uzakdoğu geri planda yer almaktadır.

OSB'lerdeki dağılım ve bölgesel dengesizlik KSS'lerde de aşağı yukarı aynı boyutlardadır. Bu durum sanayileşmede temel gelişim yasası haline dönüşmüştür. OSB ve KSS'ler büyük ve orta sanayinin kurulmuş olduğu bölge ve kentlerde yoğunlaşmakta, alt yapının olmadığı, pazarların gelişmediği bölgeler, OSB ve KSS'lerde de aynı geri kalmışlık çizgisini oluşturmaktadırlar. Keza bu bölgelerde, üretim yapan tesisler genel olarak düşük katma değerli ürünlerin imalatını yapmaktadırlar.

Küçük sanayi sitelerinde sektörlere göre dağılım, yine sayısal veriler esas alınarak topluca TABLO:2/9'da verilmiştir.

TABLO 2/9: Küçük Sanayi Sitelerinde Üretimin Sektörel Bazda Dağılımı (2005 Yılı Başı)

SEKTÖRLER	DAĞILIM
Döküm,dövme,metal işleme (talaşlı imalat ve saç işleme)	% 14,1
Madeni eşya ve makine imalat sanayine yedek parça	% 13,7
Tekstil, konfeksiyon, ayakkabı ve deri sanayi fason üretim	% 9,9
Taş, toprak sanayi ve yapı malzemeleri yerel üretim	% 8,6
Plastik eşya, sıhhi tesisat malzemesi, soba, boru v.s. üretim	% 10,5
Otomotiv bakım-tamir ve yedek parça atölyeleri	% 18,7
Bakır, pirinç, çelik mutfak eşyası ve benzerleri	% 9,1
Marangoz ve ahşap eşya üretim atölyeleri	% 10,6
Diğerleri (Gemi, kimya, boya v.s. üretim ve ticaret)	% 4,8
TOPLAM	% 100

Kaynak : Sanayi ve Ticaret Bakanlığı kaynak ve verilerin analizi ile bulunmuştur.

Tablodan görüldüğü gibi KSS'leri orta büyüklükteki işletmelere yan sanayi (fason üretim) olarak çalışmakta, çevre kirlenmesine karşı duyarlı bölgelerdeki tesislerin döküm, izole üretimlerini yapmaktadırlar. Ayrıca otomotiv sanayinin bakım-tamir ve servis atölyeleri(tamirhane) bu siteler arasında yer almaktadır. Marmara Bölgesi'ndeki KSS'lerde Otomotiv yan sanayi ve servis ile döküm, izole ve metal işleme sektörleri ağırlıktadır. İstanbul kenti ele alındığında, Dudullu Organize Sanayi Bölgesinde IMES, KADOSAN ve DES Sanayi Sitelerini de içine alan geniş bir sanayi bölgesi bulunmaktadır. Burada hemen her sektörde çeşitli mal üreten ve ticaretini yapan işletmeler vardır. Aynı şey İkitelli Organize Sanayi Bölgesi içinde geçerlidir. Bu bölgede yaklaşık 29 KSS yer almaktadır. Burada çok geniş bir alana, otomotivden metal işlemeye ve trikodan ahşap ürün imalatına kadar çeşitli sanayi alt sektörlerinin kapsayan KSS'ler vardır.

İstanbul'daki OSB ve KSS'ler TABLO : 2/10'da verilmiştir.

TABLO 2/10: İstanbul Organize Sanayi Bölgeleri, Küçük Sanayi Siteleri ve Diğer Sanayi Siteleri

NO	SANAYİ SİTESİ ADI	YERİ	İŞYERİ SAYISI	FİİLİ İSTİHDAM	AÇIK VE KAPALI ALAN (m ²)	İŞKOLU
1	ATATÜRK OTO SANAYİ , 1.-2. KISIM	Maslak	1.528	7.800	284.000 180.000	Otomotiv ve benzeri metal işkolu
2	ATATÜRK OTO SANAYİ, 3. KISIM	Maslak	792	%90 3.200	277.368 118.913	Otomotiv yan sanayi ve benzeri işkolu
3	AYKOSAN SANAYİ SİTESİ	İkitelli	2.450	2.400	864.000 637.000	Ayakkabı ve yan sanayi
4	AYMAKOP SANAYİ SİTESİ	Halkalı	2.500	%70 7.000	326.000 184.000	Ayakkabı ve yan sanayi
5	BAĞCILAR-GÜNGÖREN SANAYİ S.	İkitelli	1.613	6.000	400.000 215.000	Oto tamirhaneleri, orta ölçekli makine imalatı
6	BAKIR VE PİRİNÇ SANAYİCİLERİ S.	Yakuplu	200	9.800	550.000 310.000	Bakır, pirinç, alüminyum, çelik mutfak eşyası, gıda, makine imal, plastik, otomotiv ve elektrik
7	BEYLİKDÜZÜ MERMER SANAYİCİLERİ	Beylikdüzü	147	1.300	780.000 400.000	Mermer, alüminyum, profil, makine
8	BİKSAN (Bakırköy) SANAYİ SİTESİ	İkitelli	410	1.000	47.000 58.000	Tekstil, plastik, makina imalat,
9	BİRLİK KÜÇÜK SANAYİ SİTESİ	Beylikdüzü	290	4.000	235.000 235.000	Makine imal, plastik, mobilya, oto yan sanayi, elektrik
10	BOYA VERNİK OSB	Aydınlı / Tuzla	410	6.100	686.000 493.000	Boya ve vernik
11	ÇEVRE SANAYİ SİTESİ	İkitelli	530	3.900	148.000 120.000	Plastik, demir ve tel çekme, oto yedek parça, tekstil, mobilya, elektrik
12	ÇORAP VE TRİKOTAJCILAR SANAYİ S.	İkitelli	152	600	56.000 76.000	Çorap ve triko
13	DEMİRCİLER SANAYİ SİTESİ I	İkitelli	501	5.800	260.000 9.850	Demir doğrama, profil, makine ve elektrik malzeme, PVC, pancur, kalıp imalatı
14	DEMİRCİLER SANAYİ SİTESİ II	Zeytinburnu	680	4.300	260.000 210.000	Paslanmaz çelik, demir, levha, deri
15	DEPO ARDIYECİLER SANAYİ SİTESİ	İkitelli	25	300	214.000 250.000	Tekstil, otomotiv, demir, ambalaj, depolama, kimyevi madde
16	DERİ ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ	Tuzla	496	%75 5.250	689.000.0 00 1.000.000	Deri ve deri mamulleri, sabun, ilaç, tekstil, ahşap, metal eşya ve ambalaj
17	DERSANKOOP SANAYİ SİTESİ	Küçükçekmece	1.250	%15 750	180.000 90.000	Deri, deri eşya, etiket, gıda
18	DES SANAYİ SİTESİ	Dudullu	743	5.000	354.000 27.000	Demir, çelik, paslanmaz çelik, kimya
19	DOĞU SANAYİ SİTESİ	Yenibosna	254	15.000	107.06.0 116.000	Talaşlı imalat, makine, döküm, ısı işlem, kalıp
20	DOLAPDERE SANAYİ SİTESİ	İkitelli	1.094	2.160	253.000 157.000	Otomotiv yan sanayi, çeşitli imalat
21	DOLAYOBA SANAYİ SİTESİ	Pendik	20	200	8.000 6.000	İmalat sanayi

ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ, KÜÇÜK SANAYİ SİTELERİ, ENDÜSTRİ BÖLGELERİ VE TEKNOPARKLAR

TABLO 2/10 Devamı: İstanbul Organize Sanayi Bölgeleri, Küçük Sanayi Siteleri ve Diğer Sanayi Siteleri

NO	SANAYİ SİTESİ ADI	YERİ	İŞYERİ SAYISI	FİİLİ İSTİHDAM	AÇIK VE KAPALI ALAN (m ²)	İŞKOLU
22	DUDULLU ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ	Dudullu	2.300	30.000	1.500.000 1.100.000	Metal eşya ve otomotiv ağırlıklı
23	EKİN SANAYİ SİTESİ	Y. Dudullu	73	350	40.000 14.600	Mobilya, metal imalat, cam işleri
24	EŞENLER SANAYİ SİTESİ	İkitelli	283	1.200	145.000 62.000	Otomotiv ve imalat sanayi
25	ESKOOP SANAYİ SİTESİ	İkitelli	934	5.000	250.000 130.000	Deri, makine, döküm, madeni eşya, tekstil
26	ESOT SANAYİ SİTESİ	İkitelli	204	2.000	66.000 57.300	Makine, ambalaj, soba
27	EVREN KÜÇÜK OTO SANAYİ SİTESİ	Esenyurt	530	%80 1.700	150.000 90.290	Makine, pik döküm, plastik, ambalaj, ayakkabı
28	GALVANO-TEKNİK SANAYİ SİTESİ	İkitelli	200	3.000	100.000 100.000	Galvano-teknik metal kaplama, yüzey işl.
29	GEMİ ONARIM SANAYİ SİTESİ	Tuzla	40	250		Gemi onarımı ve yan sanayi
30	GIYİM SANATKARLARI SANAYİ SİTESİ	İkitelli	210	%80 3.000	110.000 110.000	Konfeksiyon, triko, dokuma
31	HADIMKÖY ATATÜRK SANAYİ SİTESİ	Hadımköy	280	35.000	14.991 ha	Metal, tekstil, kimya, oto yan sanayi, plastik, suni deri, alüminyum
32	HASEYAD SANAYİ SİTESİ	İkitelli	180	8.000		Tekstil, iş makine yedek parça
33	İMES SANAYİ SİTESİ	Ümraniye	843	9.000 (15.000)	650.000 240.000	Döküm, makine, otomotiv y.p., inşaat malzemesi, aydınlatma, elektrik
34	İMSAN SANAYİ SİTESİ	İkitelli	78	3.000	51.300 76.000	Ayakkabı, tekstil, kimya ve yan sanayileri, kağıt, ambalaj, elektrik, elektronik
35	İPKAS SANAYİ SİTESİ	İkitelli	694	4.000	320.000 200.000	Plastik eşya ve makine imalatçıları
36	İSDÖK SANAYİ SİTESİ	İkitelli	208	350	85.000 55.000	Döküm, çinko, alüminyum, zamak, piring
37	İSISO SANAYİ SİTESİ	B.Çekmece	436	2.000	172.000 115.000	Isıtma, soğutma, ve havalandırma, makine, plastik, tekstil
38	İSTEKS SANAYİ SİTESİ	İkitelli	388	2.700	114.000 126.000	Metal, plastik, boya, dokuma, tekstil, mobilya, gıda
39	KADOSAN SANAYİ SİTESİ	Ümraniye	673	2.300	150.000 76.300	Motorlu araçlara lojistik destek
40	KARTAL OTO SANAYİ SİTESİ	Kartal	625	2.000	18.000 20.000	Oto tamir ve yedek parça
41	KERESTECİLER SANAYİ SİTESİ	İkitelli	486	3.000	418.000 272.000	Orman ürünleri, sunta, suntalam, MDF, parke
42	KEYAP ÇARŞI SİTESİ	Ümraniye	179	1.000	120.000	Mobilya, mefruşat, inşaat malz., elektrik, gıda
43	KİMYA SAN. ORGANİZE SANAYİ BÖL.	Tuzla	167	2.500	742.500 552.500	Boya, kimya, plastik, ambalaj, Alüminyum
44	KORUMA SANAYİ SİTESİ	Kaynarca	150	1.000	56.100 22.800	Kalıp, otomotiv, yedek parça
45	MALTEPE KÜÇÜK SANAYİ SİTESİ	Maltepe	121	200		İthalat, ihracat, gıda, tekstil

ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ, KÜÇÜK SANAYİ SİTELERİ, ENDÜSTRİ BÖLGELERİ VE TEKNOPARKLAR

TABLO 2/10 Devamı: İstanbul Organize Sanayi Bölgeleri, Küçük Sanayi Siteleri ve Diğer Sanayi Siteleri

NO	SANAYİ SİTESİ ADI	YERİ	İŞYERİ SAYISI	FİİLİ İSTİHDAM	AÇIK VE KAPALI ALAN (m ²)	İŞKOLU
46	MARMARA SANAYİ SİTESİ	İkitelli	494	5.500	160.000 215.000	Mobilya, tekstil, ayakkabı, jeneraör, klima, alüminyum
47	MASKO MOBİLYACILAR SANAYİ S.	İkitelli	778	2.000	402.000 366.200	Mobilya, mobilya aksesuar, mefruşat
48	MATBAACILAR VE AMBALAJCILAR S.	Bağcılar	230	5.000	98.000 113.000	Matbaacılık ve matbaa yan ürünleri
49	MERMECİLER ORGANİZE SANAYİ B.	Tuzla	74	2.071	567.600 113.000	%16 demir-çelik, %15 elektrik- makine, %13 oto yan sanayi, gerisi diğerleri
50	METAL-İŞ SANAYİ SİTESİ	İkitelli	710	3.250	239.752 210.000	Metal sanayi, demir-çelik, imalat ve ticaret
51	NUH KÜÇÜK SANAYİ SİTESİ	Tuzla	54	500	20.000 18.000	Ahşap deniz tekneleri, boya, bakım-onarım
52	PİK DÖKÜMCÜLER SANAYİ SİTESİ	İkitelli	236	1.900	155.000 160.000	Makina, pik döküm
53	SAN-BİR SANAYİ BÖLGESİ	B. Çekmece	600	950		Her işkolunda imalat ve ticaret
54	SEFAKÖY SANAYİ SİTESİ	İkitelli	418	800	103.500 37.000	Makina imalat, elektronik, matbaa, otomotiv, kimya
55	TORMAK SANAYİ SİTESİ	İkitelli	230	2.700	130.000 70.000	Makine imalat, tornacılar, kalıpcılar, yan s. ürünleri
56	TRİKO DOKUMACILAR SANAYİ SİTESİ	İkitelli	356	700	80.000 60.000	Triko ve yan sanayi, Tekstil
57	TUZLA GEMİ YAN SANAYİ SİTESİ	Tuzla	260	1.380		Gemi yan sanayi ve ticaret
58	TÜM YAN SANAYİ SİTESİ, 1. KISIM	İkitelli	168	1.500	78.459 60.000	Gıda, mobilya, kimya, demir-çelik ve saç imalat
59	TÜM YAN SANAYİ SİTESİ, 2.KISIM	İkitelli	139	400	30.000 40.000	Uluslar arası lojistik ve kimya
60	UMUM SARAÇLAR SANAYİ SİTESİ	İkitelli	1.158	1.100	182.000 115.900	Saracıye, tekstil, deri, suni deri
61	VELİBABA SANAYİ SİTESİ	Pendik	162	1.000	42.000 24.600	Talaşlı imalat, makine, plastik, elektrik, oto tamir-bakım, bobinaj
	ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ (A)	Tuzla (4), Dudullu (1), Kadosan (1), Des (1)	4.863	53.221	693.000.000	Boya, vernik, mermer, makina imalat, deri, kimya, metal, ve otomotiv
	KÜÇÜK SANAYİ SİTELERİ (B)	5 adet	1.348	13.950	905.000	Muhtelif
	İKİTELİ ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ (C)	29 adet	15.317	75.725	5.423.000	Muhtelif
	DİĞER SANAYİ SİTELERİ	20 adet	10.896	100.730	18.459.000	Muhtelif
	ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ (A+C)	5 + 2	20.180	128.946	698.423.000	Karma ve ihtisas

İç Anadolu'da pompa, vana, mobilya, konfeksiyon ve metal işleme tesislerini kapsayan KSS'ler yoğunluktadır. Ege gıda üretimin yan sanayi ile metal işleme, otomotiv ve makina imalatı alt sektörleri üretim ve ticareti yapan KSS'leri kapsamaktadır. Akdeniz, Karadeniz, Doğu ve Güney Doğu'da, Gaziantep hariç bölgesel üretim yapan veya yerel pazarlamaya yönelik KSS'ler bulunmaktadır.

Küçük sanayi sitelerinde %20-25'e yakın tesis istikrarlı bir üretim yapmamakta, zaman zaman iş kolunu değiştirmek veya üretimi bırakmaktadır. Yerine yeni işletmeler devreye girmektedir. Tüm geçmiş birikim ve deneyimlerine karşın ekonomik krizlerden en fazla etkilenen küçük sanayi siteleri olmaktadır.

2.3. Teknokent ve Teknoparklar

Teknoparklar genel olarak dünyada son 30 yılın ürünleridir. Bilimsel verilerin uygulamaya aktarılması, teknik bilginin ekonomik değere dönüştürülmesi ve özellikle küçük ve orta büyüklükteki şirketlerin AR-GE çalışmalarını ortak bir alanda yapabilmesi amaçlanmış ve bu nedenle Teknokent, Teknopark veya Teknoloji Geliştirme Merkezleri kurulmuştur. Teknopark çalışmaları öncelikle ABD, İngiltere, Fransa, Almanya, Japonya gibi bilim-teknoloji alanında önde gelen ülkelerde başlamış giderek bütün dünyaya yayılmıştır. Teknoparkların bir anlamda yerini "Üniversite-Sanayi" işbirliği merkezlerine dönüştürdüğü günümüzde Türkiye teknoparkları yeniden keşfetmiştir. Yani yapısal dönüşüm yerine eski model alınmıştır.

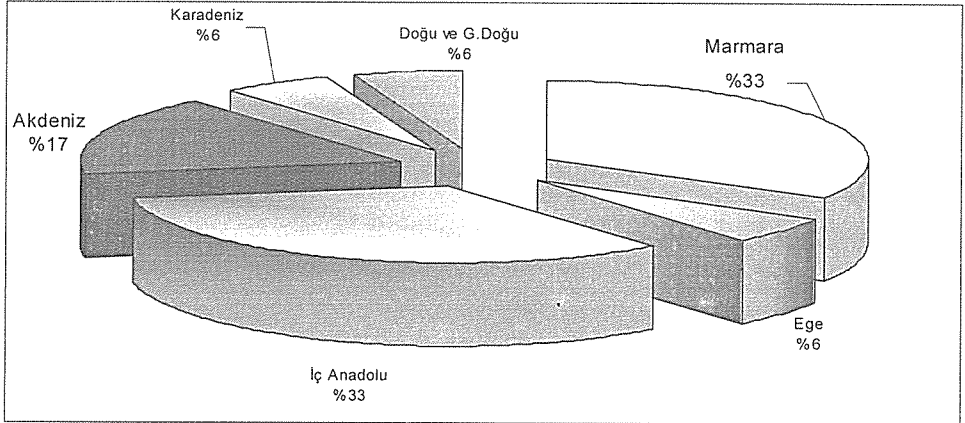
Türkiye'de mevcut teknopark, teknokent veya teknoloji geliştirme merkezleri 2005 yılı başı itibariyle TABLO: 2/10'da topluca verilmiştir. Bu tabloda yer alan merkezlerin bir bölümü kurulmakla birlikte henüz emekleme aşamasındadır. Bir bölümü ise ilgili sanayi kuruluşlarıyla üniversiteleri bir araya getirecek koordinasyon çalışmaları içindedir. Türkiye'nin bugünkü üniversite eğitim düzeyi ve AR-Ge çalışmaları güdük durumdaki sanayi sektörü, araştırma ve inovasyon alt yapısında bir entegrasyon alt yapısındadır. Yani ilişkilerin kurulup, belgelendirilmesi, belgelerin pilot çalışma yapabilecek sürece girmesi, üniversite-sanayi işbirliğinin temel yapısı olup, güdüleme zaman alacaktır.

TABLO 2/11: Mevcut Teknoloji Geliştirme Merkezleri (2005 Yılı Başı)

Teknoloji Geliştirme Merkezinin Adı	Bulunduğu Kent	Toplam Alanı (m ²)
Ankara Cyberpark	Ankara	372.860
İ.T.Ü Arı Teknokent	İstanbul	1.832.815+106.000
Atatürk Üniversitesi Teknoloji Gel. Merk.	Erzurum	Başlangıçta
Batı Akdeniz Teknokenti	Antalya	-
Çukurova Üniversitesi Teknoloji Gel. Merk.	Adana	-
Erciyes Üniversitesi Teknoloji Gel. Bölgesi	Kayseri	156.368+120.681
Eskişehir Teknoloji Geliştirme Bölgesi	Eskişehir	OSB içinde
Gebze GOSB Teknoparkı	Gebze	124.287
Hacettepe Ü. Teknoloji Geliştirme Merkezi	Ankara	326.204+1.077.488
İstanbul Üniversitesi Teknoloji Gel. Bölgesi	İstanbul	200.000
İzmir Teknoloji Geliştirme Bölgesi	İzmir	188.200
Karadeniz Teknik Ü. Teknoloji Gel. Bölgesi	Trabzon	-
Kocaeli Ü. Teknoloji Geliştirme Bölgesi	İzmit	200.000
Mersin Teknoloji Geliştirme Bölgesi	Mersin	-
ODTÜ Teknokent	Ankara	1.136.930
Selçuk Üniversitesi Teknoloji Gel. Bölgesi	Konya	-
TÜBİTAK Marmara Teknokent	Gebze	560.000
Yıldız Teknik Ü. Teknoloji Geliştirme Merkezi	İstanbul	103.129

Kaynak: Teknokent İnternet Sitesi Üniversite Teknokent Web Siteleri

Teknopark ve teknokentlerin bölgesel oluşumu Şekil : 2/2'de gösterilmiştir

ŞEKİL 2/2: Teknopark ve Teknokentlerin Bölgesel Dağılımı

Burada Marmara ve İç Anadolu Bölgeleri başı çekmektedir. Sektörel dağılımı saptayacak ölçüde çalışma verisi olmadığından bu konuda bir değerlendirme yapmak, hatalı sonuçlar verecektir. Ancak büyük çapta bilgisayar ve bilişim firmalarının başı çekmekte olduğu söylenebilir. Bu bölgelerin ne ölçüde yararlı olabileceği ve kaynakların nasıl bulunacağı bilinmeyen parametrelerdir

3. SANAYİ BÖLGELERİNİN KALKINMAYA VE KENTLEŞMEYE ETKİLERİ, KENTLEŞMEDE YARATTIĞI SORUNLAR

Cumhuriyetin başlangıcından 1950'lere kadar devletin sanayileşmede, özellikle temel sanayi sektörlerinde yatırım yaparken öncü ve teşvik edici olduğu bilinmektedir. Gerek stratejik sanayi sektörlerinin kurulmasında, planlı dönemden önce devlet bütçesinden önemli paylar sanayiye ayrılırken, gerekse tüketim malları ve ara mallar üretiminde hızla büyüyen ihtiyaçları karşılamak amacıyla fabrikalar tesis edilmeye başlanmıştır. Şeker, çimento, tekstil ve gıda sektörlerinde, bölgeler arasındaki dengeler gözetilerek tesisler kurulmuş ve böylece etkisi yıllarca süren bir "kamu yararına" sanayileşme politikasının temelleri atılmıştır.

1950'lerden sonra Yabancı Sermaye girişi ve izlenen dış politikanın sonucu (NATO'ya giriş, ABD ile imzalanan bağımlılık anlaşmaları) sanayi için yapılan yatırımlar azaltılmış, ithalata dayalı bir "sanayi ürünü" kullanımı tercih edilerek, mevcut tesislerin yenilenmesi ve kapasite artırımından vazgeçilmiştir. Sonuç dış ticaret ve cari açığa kaynaklanan, sürekli enflasyonist politikanın ekonomiyi dışa bağımlı hale getirdiği, dış borç ve kredilere dayalı bir sanayileşme politikasına uzanmaktadır. 1960'larda Türkiye "5 sente muhtaç" ülke durumuna düşürülmüştür.

1961'lerden itibaren "Planlı Kalkınma" dönemine doğru bir açılım başlamış ve 1963'de ilk plan yürürlüğe konmuştur. Devletin, Beş Yıllık Kalkınma planlarında, yol gösterici, teşvik edici ve yönlendirici olduğu açıktır. Ancak Kalkınma Planlarında makro düzeyde plan yapıcı olan Devlet, mikro düzeyde denetleme yapan ve Kamu yararını ön planda tutarak, yatırımların sektörel bazda "kamu/özel" yatırım ve üretim dengesini kuran, bir işlev yüklenmiştir.

Kalkınma planlarıyla bütün yurttaki başlatılan kalkınma hamlesi (özellikle Birinci ve İkinci Kalkınma Planları), büyük kentlerde yapılan sanayi yatırımları yanında organize sanayi bölgeleriyle küçük sanayi sitelerini geliştirmeyi de hedeflemiştir. Planlamadan önce başlayan bu çalışmalara, plan dönemleriyle birlikte kurumsallaşmaya yönelik olmuştur. OSB'lerin temelinde ilkesel olarak, sanayileşme, bölgesel gelişme ve kentleşme olguları birlikte değerlendirilmektedir. Ancak gözden kaçırılan veya yapılamayan bu hedeflerin nasıl bütünleştirilip refah, kalkınma ve istihdam temelinde topluma yayılacağıdır. Sanayileşme, özellikle o dönemlerde toplumsal refahın sağlanmasında ve istihdamın gerçekleşmesinde en etkili sektör durumundadır. OSB'ler ve KSS'ler bu sektörün, bölgesel kalkınmaya ve refaha yöneltilip yaygınlaştırılmasında önemli araçlardır. Ancak bunu nasıl, hangi kaynaklarla ve hangi toplumsal katmanların

işbirliği ile yaratılacağı sorusu önem taşımaktadır. Yükün gelişmemiş bir toplumsal sınıfa bindirilmesi ve gelir dağılımı dengesinin gözetilmemesi, istenilen amacı gerçekleştirememiş ve hatta gelir dağılımının daha da bozulmasına, kalkınmanın başarılmasına ve istihdamın istenilen boyuta getirilememesine yol açmıştır.

Organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi siteleri açısından, Beş Yıllık Kalkınma Planları aşağıdaki gibi analiz edilebilir.

- Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967): Bu planda Türkiye'nin uzun süreli gelişiminin daha çok sanayileşme yönünde olacağı vurgulanmış ve sanayinin gerçekleşmesi sürecinde, bölgeler arası dengeli bir kalkınmasının esaslarının göz önünde tutulacağı vurgulanmıştır. Dolayısıyla, bölgeler arası dengenin sağlanmamasındaki ana sorumluluk, planla devlete verilmiştir. Ayrıca özel kesime de geri kalmış yörelerde yapacağı yatırımlar için özendirme önlemleri getirilmiştir. Planda, yerel girişimcilerin kendi bölgelerine yatırım yapmasını kolaylaştıracak sanayi bölgeleri ve siteler için önemli teşvikler sağlanmıştır. "Endüstriyel Teşvik" adı altında, sanayide verimi artırmak ve dengeli bir bölgesel kalkınmayı sağlamak amacıyla sanayi bölgelerinin seçimi ve yerleşimini esas alan yaklaşımlar öngörülmüştür. Bursa ve Manisa Organize Sanayi Bölgeleri'ne bu dönemde karar verilmiştir.
- İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972): Bölgeler arasındaki dengenin sağlanması ve kalkınma OSB ve KSS'lerin araç olarak kullanılması bu planda da temel hedeflerden biri olmaya devam etmiştir. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, sanayinin geliştirilmesine ve organize sanayi bölgelerine, ilk plana oranla daha çok ağırlık verilmiştir. Bu amaçla teşvik tedbirlerinin kapsamı genişletilmiş ve bu alana önemli bir kaynak aktarımı öngörülmüştür. Planda ayrıca OSB'lerin, Türkiye'nin belli merkezlerinde yoğunlaştırılması ve alt yapı yatırımlarıyla desteklenmesi esas alınmıştır. Planda, sanayi işletmelerinin gelişmelerini sağlamak üzere gelişme potansiyeli olan kentlerin yakın çevrelerinde alt yapısı hazırlanmış endüstri bölgeleri kurulacağı vurgulanmıştır. Bu plan döneminde, Manisa I, Konya I, Gaziantep I, Eskişehir I ve Erzurum Organize Sanayi Bölgelerinin yapımına başlanmıştır.
- Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977): İthal ikameci sanayileşme politikaları sürerken, bu plan döneminde OSB'ler, bölgesel kalkınma gelişme ve mekan düzenleme fonksiyonları açısından da önem kazanmıştır. Plan stratejisinde, fiziki planlama ve kentleşme yönünden organize sanayi bölgelerinin düzenleyici

fonksiyonuna işaret edilmiştir. Bir başka ifadeyle bu plan döneminde, organize sanayi bölgeleri yerleşme ve kentleşme yönünden organize sanayi bölgelerinin düzenleyici fonksiyonuna işaret edilmiştir. Bir başka ifade bu plan döneminde, organize sanayi bölgeleri yerleşme ve kentleşme bölgelerinde sanayileşmeyi düzenleyici ve kentleşmeyi disipline edici bir araç olarak ele alınmıştır. Ancak gelişme böyle olmamış, denetim ve düzenleme İmar Planı yapımcıları ile bütünleşmediğinden her iki fonksiyon da gerçekleşmemiştir. Bu plan döneminde; Bilecik, İnegöl, Eskişehir II, Çorum , Kayseri I, Çerkezköy I, Ankara, Malatya, Denizli, Bolu, Adana I, Mardin, Tokat I, Konya II, Antalya ve Kars Organize Sanayi bölgeleri ele alınmıştır.

- Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983): Bu planda, planlı dönemlerdeki bölgeler arası dengesizliğin giderek arttığı saptanmış ve sonuna bir bölgeler arası denge olayının ötesinde genel bir perspektiften bakılmıştır. Planda OSB'ler konusunda; " bu bölgeler, bölgesel gelişme amaçlarına hizmet edecek sanayi kompleksi türündeki ağır sanayi tesisleri ve yan sanayilerden oluşan kapsamlı sanayi yerleşmeleriyle bütünleştirilecektir."denilmiştir. Dolayısıyla bu plan döneminde, organize sanayi bölgeleri, az gelişmiş bölgelerin kalkınması için bir araç olarak görülmüştür. Bu plan döneminde öncelik taşıyan bölgelerin bitirilmesi doğrultusunda bir uygulama yapılmış, genelde hiçbir organize sanayi bölgesi kurulması kararı verilmemiştir. Öte yandan ilk kez bu plan dönemine girilirken OSB'lerle ilgili bir özel ihtisas komisyonu kurulmuştur. Görülmektedir ki OSB ve KSS'lerin plansız ve denetimsiz kuruluşu anlayışı, bu plan da kabul görmekte ve geriye adım atılmaktadır.
- Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989):Bu dönem ihracata yönelik bir sanayi modelinin esas alındığı sanayileşme politikasının içinde ortaya çıkan sorunlarla yeni bir bakış getirmektedir. Bu planda, organize sanayi bölgelerine çok önem verilmiş ve bunların yer seçimi, kuruluşu, yetki ve görevleri konusundaki düzenlemeler, konut alanlarının sağlanması ve rezerv alanlara kadar makro düzeyden mikroya doğru tüm konularda politikalar geliştirilmiştir. Konu sanayileşme politikalarının bütünü içinde ele alınmıştır. Zira "ihracat modeli"nin başarısı bir ölçüde buna bağlıdır. İhracat yapacak büyük firmalara ve dış ticaret şirketlerine fason çalışacak veya onların taşeronluğunu yapacak disipline olmuş "sanayi adacıklarına" ihtiyaç duyulmaktadır. Bunlar da OSB'ler ve bir ölçüde KSS'ler olmaktadır. Planda OSB'lerin olduğu yerde KSS'lerin kurulmasının da teşvik edileceği belirtilmektedir.

Ancak plan dönemi sonunda görülmektedir ki, OSB'ler ve KSS'lerin teşviki ile sayılarının hızla artması, sanayileşmede seçilen modelin başarısını sağlamamış, gelir dağılımının çalışanlar aleyhine bozulması daha da derinleşmiş, refah ve kalkınma bir başka bahara kalmış, işsizliğin boyutları büyümüştür.

- Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994): Altıncı planın, dışa dönük sanayileşmeyi ve Türk sanayinin rekabet gücünü arttırmayı hedeflediği belirtilmektedir. Gerçekten de planın hedef ve politikaları arasında, imalat sanayinde dışa dönük ve rekabet gücü olan bir yapının geliştirilmesi, ihracatın sürekliliğinin ve çeşitliliğinin sağlanmasının esas alınması ve verimliliğinin artırılması yer almıştır. Planda, " imalat sanayiinde faaliyet gösteren büyük ölçekli kuruluşların, gerek fiziki ve teknolojik yatırımları ve diğer yapısal düzenlemeleri gerçekleştirerek uluslararası piyasalara uyum sağlayacak yönde gelişmeleri; küçük ve orta ölçekli kuruluşların ise modernizasyon ve büyük sanayiye entegre olabilecek bir yapıya kavuşmalarının hedef alındığı belirtilmiştir.

Bu entegrasyon ve rekabetçi yapı sağlanamadan plan dönemi sonunda ekonomik kriz patlamış, paranın değeri büyük ölçüde düşmüş, bir yıl sonra Gümrük Birliği'ne girilerek Avrupa Birliğine "taşeron çalışma" yönünde entegrasyon sağlanmıştır. Bu sonuç "ihracat modeli" esas alınarak saptanan sanayileşme politikalarının da iflasını göstermektedir.

- Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000): Bu planda ,Altıncı Plan döneminde tamamlanan 25 adet OSB'nin 5,6 bin hektarlık alanı 3.370 sanayi parselini kapsadığı belirtilmiştir. Böylece, 1994 sonu itibarıyla 8,8 bin hektarlık alanda 5.320 sanayi parseliyle toplam 37 adet OSB kurulmuştur. 1995 Yatırım Programı'nda 19'u etüt safhasında olmak üzere, 9.688 hektarlık alanı kapsayan toplam 81 adet OSB projesi yer almıştır. Yine planda, küçük sanayi sitelerinde tamamlanan işyeri sayısının 1994 sonunda 65.000'e ulaştığı ve bu işyerlerinde 371.000 kişinin istihdam edildiği vurgulanmıştır. 1995 yılı programında yer alan KSS projeleri kapsamında toplam 40.058 adet işyerinin de yapımının sürdüğü de belirtilmiştir. Planda tahmini istihdam ise, bu işyerleri için 230.000 kişi olarak öngörülmüştür.

Ayrılan kaynaklar, yapılan üretimin niteliği,ihracat hedefleri ve katma değer boyutu dikkate alındığında, sanayileşmede refah ve istihdama çözüm getirecek bir OSB ve KSS yapılanması başarısızdır.

- Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005): Bu planda, organize sanayi

bölgeleriyle ilgili bazı rakamlara yer verilmiştir. Buna göre, Türkiye genelinde 1999 yılı sonu itibariyle tamamlanmış bulunan 43 OSB'nin 13 adedi kalkınmada öncelikli illerde yer almaktadır. Mevcut 43 OSB'nin 10'u Ege, 9'u İç Anadolu, 6'sı Marmara, 6'sı Karadeniz, 5'i Akdeniz, 4'ü Güneydoğu Anadolu ve 3'ü Doğu Anadolu'da bulunmaktadır. Etüt-proje kamulaştırma ve inşaat aşamasında bulunan OSB projelerinin; 46'sı Marmara, 36'sı Ege, 18'i Akdeniz, 31'i İç Anadolu, 37'si Karadeniz, 18 Doğu Anadolu ve 6'sı Güneydoğu Anadolu Bölgesinde bulunmaktadır. Planda ayrıca yeni sanayi adacıklarının (veya merkezlerinin) oluşmasında önemli bir işlev gören ve altyapısı hazır olarak sanayilere sunulan OSB ve KSS uygulamalarına paralel olarak, orta boy işletmelerin yaygınlaştırılması için "Örnek Sanayi Siteleri" uygulamasının başlatılması da hedeflenmiştir.

Kalkınma planlarında olduğu gibi yıllık programlarda da organize sanayi bölgelerine önemli ölçüde yer verilmiş ve her yıl alınacak tedbirler belirtilmiştir. On yıllık dönemin yıllık programlarından bu konudaki gelişmeleri izlemek mümkündür. 2004 yılı Yatırım Programında yer alan OSB'ler ile, bunların coğrafi bölgelere dağılımı ve doluluk oranları TABLO : 3/1'de gösterilmektedir.

Bu tablonun analizi ile bölgelere göre OSB dağılımı ve doluluk oranları TABLO : 3/2'de verilmiştir

TABLO 3/1: 2004 Yılı Programında Yer Alan OSB

Proje Adı	OSB Türü	Yatırım Programında Yer Aldığı Bölüm	Başlama Yılı	Bitiş Yılı	Kredi Oranı %
Afyon İncehisar Mermer	İhtisas Mermer	Yeni Proje	2004	2007	95
Ağrı	Karma	İnş.2004den son.kal.	1998	2008	99
Aksaray+doğalgaz temini	İhtisas (Besi)	İnş.2004de bit.	1987	2004	99
Amasya Suluova (Besi)	Karma	Yeni Proje	2004	2007	99
Ankara Polatlı	Karma	İnş.2004de bit.	1995	2004	95
Balıkesir	Karma	İnş.2004den son.kal.	1986	2005	95
Balıkesir Bandırma	Karma	İnş.2004de bit.	1993	2004	95
Balıkesir Gönen Deri	İhtisas (Deri)	İnş.2004de bit.	1994	2004	95
Balıkesir Haddeciler	İhtisas (Haddeciler)	İnş.2004den son.kal.	1997	2005	95
Batman	Karma	İnş.2004de bit.	1991	2004	99
Bayburt	Karma	İnş.2004den son.kal.	1998	2007	99
Bingöl	Karma	İnş.2004de bit.	1991	2004	99
Bolu Gerede Deri	İhtisas (Deri)	İnş.2004den son.kal.	1997	2006	95
Bursa Deri	İhtisas (Deri)	İnş.2004den son.kal.	1994	2006	90
Bursa Mustafakemalpaşa	İhtisas (mermer)	Yeni Proje	2004	2007	90
Çanakkale	Karma	İnş.2004den son.kal.	1991	2005	95
Çorum Sungurlu	Karma	İnş.2004den son.kal.	1998	2006	99

TABLO 3/1 Devamı: 2004 Yılı Programında Yer Alan OSB

Proje Adı	OSB Türü	Yatırım Programında Yer Aldığı Bölüm	Başlama Yılı	Bitiş Yılı	Kredi Oranı %
Denizli Deri	İhtisas (Deri)	Yeni Proje	2004	2008	95
Diyarbakır	Karma	İnş.2004de bit.	1991	2004	99
Düzce	Karma	İnş.2004den son.kal.	1994	2005	95
Edirne	Karma	İnş.2004den son.kal.	1994	2005	95
Elazığ Hayvan Ürünleri	İhtisas (Hay.Ür.)	İnş.2004de bit.	1998	2004	99
Gaziantep-Nizip OSB	Karma	Yeni Proje	2004	2007	99
Giresun	Karma	İnş.2004den son.kal.	1990	2005	99
Gümüşhane	Karma	İnş.2004den son.kal.	1998	2005	99
Hatay Antakya	Karma	İnş.2004de bit.	1993	2004	95
Isparta Deri	İhtisas (Deri)	İnş.2004den son.kal.	1993	2006	95
İzmir Ödemiş	Karma	İnş.2004den son.kal.	1994	2006	95
Kahramanmaraş	Karma	İnş.2004de bit.	1990	2004	99
Kastamonu	Karma	İnş.2004den son.kal.	1993	2005	99
Kilis	Karma	İnş.2004de bit.	2001	2004	
Konya Akşehir	Noksan Kalan İşler	İnş.2004den son.kal.	1999	2005	95
Konya Beyşehir	Karma	İnş.2004den son.kal.	1999	2005	95
Kütahya Gediz	Karma	İnş.2004den son.kal.	1999	2005	95
Kütahya-Merkez	Karma	İnş.2004de bit.	2003	2004	95
Manisa Akhisar	Karma	İnş.2004den son.kal.	1991	2005	95
Manisa IV OSB	Karma	Kamulaştırma	2003	2004	
Manisa Salihli	Karma	İnş.2004de bit.	1998	2004	95
Manisa Turgutlu	Karma	İnş.2004den son.kal.	1998	2007	95
Muğla	Karma	İnş.2004den son.kal.	1993	2007	95
Muş	Karma	İnş.2004de bit.	1999	2004	99
Niğde Bor Deri	İhtisas(Deri)	İnş.2004den son.kal.	1992	2005	99
Ordu Fatsa	Karma	İnş.2004den son.kal.	1999	2006	99
Samsun Bafra BORSAB	Karma	İnş.2004den son.kal.	1999	2005	99
Samsun Kavak	Karma	İnş.2004de bit.	1993	2004	99
Siirt	Karma	İnş.2004den son.kal.	1991	2005	99
Sivas Gemerek	Karma	Etüd dev.ed.	2000	2005	99
Sivas I	Karma	İnş.2004den son.kal.	1998	2008	99
Tekirdağ Hayrabolu	Karma	İnş.2004de bit.	1994	2004	95
Tekirdağ Malkara	Karma	İnş.2004den son.kal.	1998	2005	95
Tokat Erbaa	Karma	İnş.2004de bit.	1999	2004	99
Tokat II	Karma	İnş.2004de bit.	1993	2004	99
Trabzon Beşikdüzü	İhtisas (Deri)	Yeni Proje	2004	2007	99
Uşak Deri+ Karma	Karma	İnş.2004de bit.	1990	2004	95
Van	Karma	İnş.2004den son.kal.	1998	2005	99
Yalova Çiçekçilik	İhtisas (Çiçekçilik)	Yeni Proje	2004	2008	99
Zonguldak	Karma	İnş.2004de bit.	1994	2004	99

TABLO 3/2: 2004 Yılı Yatırım Programı Esas Alınarak Devam Eden Organize Sanayi Bölgelerinin Bölgesel Analizi (İl ve Doluluk Oranı)

Bölgeler	İl Sayısı (Adet)	OSB Sayısı (Adet)	Doluluk Oranı %
Marmara	11	11	33
Ege	8	11	53
Akdeniz	8	3	89
İç Anadolu	13	7	39
Karadeniz	18	15	29
Güneydoğu Anadolu	9	5	37
Doğu Anadolu	14	8	11
Ortalama Doluluk Oranı	-	-	38

Kaynak: Ekonomist Dergisi, 27.06.2004, s.16-20

Tablodan görüldüğü gibi Marmara, İç Anadolu ve kısmen Ege OSB'leri doyum noktasına gelmiş olup, doluluk oranları düşüktür. Akdeniz'de ise OSB'ler yeterli olmayıp, doluluk oranları fazladır. Karadeniz, Güneydoğu Anadolu ve Doğu'da ise OSB'ler altyapı ve girişimcinin talebi doğrultusunda oldukça düşük doluluk oranlarındadır. Yani OSB'ler burada henüz yerleşik bir nitelik ve kurumsallaşma kazanamamıştır.

2001 krizi plan döneminin başında patladığından, tamamlanması düşünülen pek çok OSB devreye girememiş, mevcutlarda da önemli sorunlar baş göstermiştir. Bunlar, üretimin istenilen kapasiteye ulaşamaması, maliyetler, yatırım için kaynakların yetersizliği ve ithalatın önemli ölçüde iç üretimin önüne geçmesidir.

OSB ve KSS'ler ile kentleşme olgusu birlikte ele alındığında önemli sorunların ortaya çıktığı görülmekte, OSB ve KSS'lerin yer seçiminin doğru olup olmadığı tartışılmaktadır. OSB'lerin yakınlarında yer alan il ve ilçeler çarpık kentleşmenin somut örneklerini vermiş ve ortaya önemli konut ve alt yapı problemleri çıkmıştır. Bu sorunlar;

- OSB ve KSS'lerin yer aldığı bölgelerde, çoğu kaçak konutlardan oluşan gecekondular pıtrak gibi çoğalmakta, burada alt yapısı eksik veya yeterli olmayan, gelir düzeyi düşük, marjinal işkollarında çalışan bir nüfus yerleşim gözlenmektedir. Eğitimi düşük, sosyal tabakalaşmanın en altında yaşayan bu nüfusun bir bölümü de OSB ve KSS'lerde yaşamaktadır.
- OSB ve KSS'lerin yer aldığı bölgelerin bir bölümünde sanayi tesisleri ile konut

yerleşim alanları içice geçmiştir. Hatta bazı bölgelerde "Lüks konutlar" adı altında, hemen sanayi yerleşmelerinin yanında siteler ve uydu kentçikler oluşmaktadır.

- OSB ve KSS'lerin hızlı büyümesi, sosyal güvenlik ve kent dokusunun sağlıklı yapılaşmasını önlemiş, ulaşımdan, elektrik ve su ihtiyacına, doğalgazdan, atık suya kadar pek çok alt yapı sorunu çözülememiştir. Bu yerleşimler pek çok il ve ilçenin gelişimini, kentin sanayi bölgelerine doğru uzatmış ve bu yerleşim çizgisi önemli ölçüde hava kirliliği doğurmuş, yeşil alanların ve ormanlık bölgelerinin yok olmasına yol açmıştır.
- OSB ve KSS yer seçimlerinde bölgenin ekolojik dengesi gözetilmemiş, bitkisel ve hayvansal denge (flora ve fauna) bozularak, çevrenin geleceği tehlikeye atılmıştır. Birbirine çok yakın bölgesel OSB ve KSS'lerin kurulması, buralarda kent-dışı yerleşimlerin oluşmasına yatkın bir nüfus patlaması yaşanmıştır. 1980 yılından bu yana kırsal nüfus 28 milyondan 22 milyona düşerken, kentli nüfus 25 milyondan 48 milyona çıkmıştır. Organize sanayi bölgeleri ile küçük sanayi sitelerinin kurulmaya başlandığı 1961 yılından bu yana tarımsal nüfusun, sanayileşmeye paralel olarak azaldığı, sınai istihdamın bir yoğunlaşma yaşadığı açıktır.
- OSB ve KSS'lerin kurulması, bir sanayileşme politikası ve stratejik planlama esas alınarak yapıldığından, bölgesel dengesizliğe paralel olarak "göç" olayını da birlikte getirmiştir. Nüfusu hızla artan kentler arasında İstanbul, Ankara, İzmir, Adana, Bursa, Antalya, Gaziantep, Diyarbakır, Eskişehir, Manisa, Samsun ve Kocaeli bulunmaktadır. Bu illerdeki hızlı nüfus artışı, yeni yerleşimleri tetiklemiş, sağlıksız bir nüfus barınmasını da ortaya çıkarmıştır.

Sanayileşmede bir araç olan OSB ve KSS'lerin gelişip büyümesi, kentleşmenin çarpık, alt yapısız ve sağlıksız gelişmesine zemin hazırlamış olup, bunu sosyolojik yönden ortaya çıkardığı tablo bu araştırmanın konusu değildir. Ancak birkaç OSB ve bütünleşmiş olduğu kent örnek alınarak somut veriler ortaya konacaktır.

ÖRNEK 1:

İKİTELLİ ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ

İstanbul'un Avrupa yakasının en önemli sanayi alanlarından biri durumundadır. Buradaki kooperatifler iki birlik etrafında kümelenmiştir. Bu çerçevede 26 kooperatifi bünyesinde toplayan SS İkitelli Küçük Sanayi Sitesi Yapı Kooperatifi önemli bir ağırlığa

sahiptir. SS Marmara KSSYK Birliği ise 6 kooperatifi çatısı altına almakta, 5 kooperatif de bağımsız konumda olmaktadır.

Küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerini (KOBİ) kent dışına taşıma projesi olarak doğan İkitelli Organize Sanayi Bölgesi, bugün kentin ortasında kalmıştır. İkitelli Organize Sanayi Bölgesi, küçük işyerlerinden oluşan karma sistem niteliğindedir. Bölgedeki işyerleri, genel olarak kendi hizmetlerini kendileri sağlamamakta, kentin genel hizmetlerinden yararlanmaktadırlar. Ancak bölgenin alt yapısı, küçük işletmeler için önemli olanaklar da sunmaktadır. Öte yandan, kentin içinde muhtelif semtlerde dağınık biçimde faaliyet gösteren küçük sanayi işletmelerinin bir kısmının, İkitelli Organize S. B.'ne taşınmaması, kuruluş amacının tam olarak gerçekleşmemesine neden olmaktadır. İstihdam kapasitesi 300.000 kişi olarak gözükmekte, fiili işgücü 92.000 kişiyi aşmamaktadır.

İkitelli Organize Sanayi Bölgesi 1985'de onaylanan Nazım İmar Planı ile, 36 küçük-orta ölçekli sanayi kuruluşlarının işyeri kooperatiflerine tahsis edilen 700 hektar alanla harekete geçmiştir. 1986 yılında inşaata başlanmış olup, çalışmalar kısım kısım devam etmektedir. Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden sonra , Kanuna uyum çalışmaları bağlamında 2001'de Tüzel kişilik kazanmıştır.

Kentin ortasında kalan bölge, konut alanları ve diğer işyerleri ile iç içe geçmiş ve kısmen gecekondu sorunu ile yaşar duruma gelmiştir. Halen 100.000'e yakın insanın çalıştığı istihdam kapasitesi 300.000 olan bu bölge ile kent arasında yaklaşık 400.000 kişi gidip gelmektedir. Ayrıca her gün binlerce ton eşya ve malzeme taşınmaktadır. Bölgenin, çevresindeki Başakşehir Konutları ve Mahmutbey Batı Kavşağı dışında çevre yollarına önemli başka bağlantısı bulunmamaktadır. Bu durumda trafik kilitlenmekte ve ulaşım zor koşullarda yapılmaktadır. Sefaköy, Halkalı ve Bakırköy bağlantıları kitle ulaşım araçları ile kurulamamaktadır. Bu sadece kentleşmenin ulaşım yönünden bozulan düzenini ortaya koymaktadır. Ayrıca İkitelli civarında başka sorunlar da mevcuttur:

- OSB, Büyükşehir Belediyesi'nin kapsamına giren ana arter bağlantı yollarına katılım payını ödemek istememektedir. Bakım ve onarımı belediyenin üstlenmesini talep etmektedir.
- İkitelli Organize Sanayi Bölgesi'nin doğusundan geçen Sefaköy Deresi ve batısındaki Kaynarca Deresi'nin ıslah edilmesinin gerekli olduğu ortaya çıkmıştır. Çalışmalar Büyükşehir Belediyesi'ne yüklenmiş olup kısmen başlamıştır.

- Su ve aydınlatma sorunlarının çözümü alt yapı olanakları zorlanarak kısmen çözümlenmiştir. Civarın konut yerleşimine açılması mevcut yapıda tıkanıklar yaratmakta, çarpık büyüme engel olunamayacak biçimde sürdürülmektedir.
- Bölgede idari yönden çift başlı bir yapı göze çarpmakta, 2 ayrı miktarlık ve 2 ayrı belediye (Küçükçekmece ve Esenler) OSB'nin sorunlarını çapraz hale getirmektedir. Bürokratik işlemler uzamakta, değişik uygulamalar nedeniyle işyerlerinin farklı yaklaşımlara maruz kaldığı görülmektedir.
- Bölgede son beş yıl içinde nüfus %20-25 oranında artış göstermiştir. Sağlıksız bir yapılaşmaya izin verilmekte, işyerlerinde istihdam edilenler güvensiz ve düşük standartta bir yaşam sürdürmektedirler.

İkitelli uzun bir sürede kurulan ve KSS'lerden oluşan bir OSB olarak hala sorunlarını çözememiştir.

ÖRNEK 2:

İSTANBUL DUDULLU ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ

Ümraniye Yukarı Dudullu mevkiinde yerleşik İstanbul Dudullu Organize Sanayi Bölgesi; Fabrikalar Bölgesi, DES (Perşembe Pazarı ve Kasımpaşa Demircileri Küçük Sanayi Sitesi), İMES (İstanbul Madeni Eşya Sanatkarları Küçük Sanayi Sitesi) ve KADOSAN (Kadıköy OTO Sanatkarları Küçük Sanayi Sitesi) dan oluşmaktadır. Geniş bir alana yayılan OSB, 3 KSS ile yabancı sermayeli firmaların da yer aldığı orta ve büyük işletmelerin bulunduğu Fabrikalar Bölgesini kapsamaktadır. Fabrika Bölgesindeki tesislerin %21'inin yabancı sermaye ortaklığı olduğu saptanmıştır.

Dudullu OSB'yi oluşturan KSS'ler, yönetim açısından bölgenin Müteşebbis Kuruluşu çatısı altında olmakta birlikte, kendi bölgeleri dahilindeki konularda bağımsız hareket etmektedirler. Bu bölgedeki alt yapı ve tesislerin, tamamen sanayicilerin katkısıyla gerçekleştiği, herhangi bir fon veya kredi kullanılmadığı belirtilmektedir. Dudullu OSB bugün tamamen kent yapılaşmasının ortasında kalmış, gelişme ve alt yapı problemlerini çözmede zorlanmaya başlamıştır.

Bölgede toplam alan 265 hektardır ve parsel sayısı 287'dir. Faaliyet gösteren firma sayısı 2385, istihdam yaklaşık 21.800'dür. Sektörlere göre dağılımda ise makina imalatı ve metal işleme tesisleri toplamın %52,9'unu oluşturmaktadır. Oto yan sanayi işletmeleri ise toplamdan %21,7 oranında almaktadır.

Bölgede yapılaşma çalışmaları 1980'de başlamış ve 1983 yılında tesislerin bir kısmı

faaliyete geçmiştir. Bölgenin OSB statüsüne kavuşması ise 1995 yılında olabilmıştır. Yönetime göre en önemli sorun çalışma ruhsatlarının Belediye tarafından verilmemesidir. Burada ilçe belediyeleri ile Büyükşehir Belediyesi arasında, 1. Sınıf, 2. ve 3. Sınıf Gayrisihhi Müessese Ruhsatları vermede yetki karmaşası bulunmaktadır. Bu durum işyerlerini etkilemekte, kanunun OSB'lere verdiği yetki kullanılamamaktadır.

Bölgede konut alanları ile sanayi yerleşimi birbirine girmiş, sanayi bölgesi yapıları Sarıgazi yoluna doğru sarkmıştır. Çarpık kentleşmeyi ortaya koyan sorunlar aşağıda belirtilmiştir:

- Kaçak yapılaşma, yalnızca belirli konut veya gecekondularla yapımla kalmamakta, yeni mahalle ve semtler ortaya çıkmaktadır. Bu bölge içinde 3 semt, 16 mahalle ve 38 sokak saptanmış olup tamamına yakını kaçak yapılardan oluşmaktadır. Bu bölgede yaklaşık 565.000 nüfus yaşamaktadır. Fabrika ve konutlar bazı yerlerde iç içe geçmiştir.
- Ulaşım alt yapısı sağlıksız olup, bazı yerlere otobüs ve minibüsler gitmekte, ancak mesai saatlerinde trafik tıkanıklığı büyük boyutlara varmaktadır. Sokaklar ve caddeler alt yapıdan yoksun olup, kazılar süreklilik kazanmıştır, çamur ve çukurlar bölgeyi tam bir "gecekondulaşmanın" içine sokmuştur. İlginç bir nokta da, bölgede belirli mahallelerde lüks konut/sitelerin olmasıdır. Sanayi tesisleri / gecekondular / lüks konutlar / eğitim tesisleri / alışveriş merkezleri, iç içe geçmiş, yol ve caddeleri, sağlıksız su, aydınlatma ve kanalizasyonları ile yeni bir yaşam örneği sergilemektedir.
- OSB ve KSS'ler içinde bile kaçak yapılaşmaların olduğu belirtilmiştir. Kooperatif yönetimleri zaman zaman bunlara göz yummakta, İmar mevzuatının delinmesi gündeme gelmektedir. OSB ve KSS'ler ucuz iş gücü çalıştırdıklarından "gecekondulaşmayı" teşvik edici unsurlar süreklilik arz etmektedir.

İkitelli ve Dudullu Organize Sanayi sitelerinin dışında benzer sorunlar ve çarpık kentleşme ile iç içe yaşayan sanayi bölgeleri hayli fazladır. Bunlar;

- Gebze Organize Sanayi Bölgesi ve Gebze
- İstanbul Deri Organize Sanayi Bölgesi ve Tuzla
- Tuzla'daki İhtisas Organize Sanayi Bölgeleri, Tuzla, Pendik yerleşimleri
- Ankara OSTİM ve Ankara İvedik Organize Sanayi Siteleri, Ankara ve ilçeleri
- Bursa Organize Sanayi Siteleri ve Bursa kenti ile ilçeleri olmaktadır.

4. SANAYİLEŞME İÇİNDE ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ, KÜÇÜK SANAYİ SİTELERİ VE TEKNOPARKLAR

Organize sanayi bölgeleriyle sanayi siteleri, dünya genelinde planlı bir kentleşmenin oluşturulmasında, çevre sorunlarının optimal çözümünü sağlayacak yapılanmaları ile sanayi kuruluşlarının planlı bir çevrede faaliyette bulunmalarında önemli işlevleri üstlenmişlerdir. Kentlerin sağlıklı büyümelerinde, kentleşme stratejisinin önemli bileşenlerinden biri de organize sanayi bölgeleri için doğru yer seçimi yapılması olgusudur.

Organize sanayine ilk adımlar 18. Yüzyıl ikinci yarısından sonra İngiltere sanayiinde atılmış, daha sonra 1899'da ABD'de ve 1904'de İtalya'da çeşitli uygulamalar yapılmıştır. Ancak bu bölgeler 1945 yılından bu yana gelişmekte olan birçok ülkenin ekonomik kalkınma stratejisinin bir parçası olmasına karşın, bu sanayi bölgesi uygulamaları 1970'lerden sonra hızlanmıştır. 1996 yılında Uluslararası Kalkınma Araştırma Konseyi (UNEP) tarafından yapılan bir araştırmaya göre, 90 ülkede 12.000'den fazla OSB bulunmaktadır. 2005 yılına gelindiğinde çeşitli kaynaklar bu değeri 24.000'e çıkarmaktadır. Küçük sanayi siteleri ise dünya boyutunda 100.000'e yaklaşmaktadır.

4.1. Organize Sanayi Bölgeleri, Küçük Sanayi Siteleri ve Teknoparklarda Yatırım Maliyetleri

Bu bölgelerde yapılan yatırımlar, 1961 yılından bu yana aşağıdaki kaynaklardan desteklenerek oluşturulmuştur:

- Sanayi ve Ticaret Bakanlığı fon ve ödenekleri (Alt yapı ve İmar Planına yönelik)
- Teşvik Belgesi ile sağlanan Teşvik Fonları (Gümrük muafiyeti, yatırım indirimi, bina vergi, resim ve harç istisnası)
- Yatırımcı bankalardan sağlanan krediler (Orta ve/veya uzun vadeli teşvikli krediler)
- Yatırımcı/ Girişimcilerin kendi öz kaynakları

Bütün bu kaynakları tek tek araştırarak yatırım maliyetlerini bulmak güç olduğundan, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ödenekleri, yatırım Programı ile ayrılan Fonlar ve Teşvik Fonları esas alınarak belli tahminler yapılmıştır. Bu tahminler bölge bazında OSB ve KSS'ler ele alınarak hesaplanmıştır. Buna göre OSB ve KSS ve Teknopark Yatırım Maliyetleri (altyapı, sosyal tesisler ve arsa maliyetleri de hesaba katılarak) ABD doları olarak TABLO: 4/1'de verilmiştir.

TABLO 4/1: Organize Sanayi Bölgeleri, Küçük Sanayi Siteleri ve Teknoparklarda Yatırım Maliyetleri (2005 Başı, Milyon \$)

A - OSB'LER				
Bölge ve İl Sayısı	OSB Sayısı	Toplam Alan (Ha)	Tesis Sayısı	Yatırım Maliyeti (Milyon \$)
Marmara (11 il)	12	3.932	3.392 (+16.000)	7.462,0 (+960,0)
Ege (8 il)	11	3.012	1.506	3.765,0
Akdeniz (8 il)	10	2.443	868	1.302,0
İç Anadolu (13 il)	17	4.168	1.962 (+6.210)	3.330,0 (+460,0)
Karadeniz (18 il)	13	1.348	456	570,0
Doğu Anadolu (14 il)	7	1.248	529	476,0
Güneydoğu Anadolu (9 il)	7	2.126	1.017	1.729,0
TOPLAM	77	18.287	9.730 (+22.210)	18.634,0 (+1.420)

(+) olanlar OSB bünyesindeki KSS işyeri sayısıdır. Böylece toplam üretimdeki işyeri sayısı 31.940 olmaktadır.

Yatırım maliyeti (+) olanlar KSS yatırım maliyeti olup toplamı 20.054,0 milyon \$ olmaktadır.

B - KSS'LER			
Bölgeler	KSS Sayısı	Tesis Sayısı	Yatırım Maliyeti (Milyon \$)
Marmara	90*	22.306	1.561,0
Ege	67	11.225	786,0
Akdeniz	50	10.280	595,0
İç Anadolu	93*	19.244	1.376,0
Karadeniz	29	7.640	497,0
Doğu Anadolu	26	5.494	226,0
Güneydoğu Anadolu	31	10.477	698,0
TOPLAM	386	86.666	5.739,0

(*) İstanbul (Dudullu), İstanbul (ikitelli), Ankara (Ostim ve İvedik) OSB'ler kapsamındaki işyerleri dahil değildir.

C- TEKNOKENT VE TEKNOPARKLAR		
Bölgeler	Teknopark sayısı	Yatırım Maliyeti (Milyon \$)
Marmara	6	18,0
Ege	1	2,0
İç Anadolu	6	15,0
Akdeniz	3	8,0
Karadeniz	1	1,0
Doğu ve G.Doğu Anadolu	1	0,3
TOPLAM	18	44,3

Kaynak: İlgili tablo ve verilerle tarafımızdan yapılmıştır.

Tablodan görüldüğü gibi, organize sanayi bölgelerinin bugünkü değerler esas alınarak bulunan yatırım maliyeti 20 milyar \$, küçük sanayi sitelerinin 5,7 milyar \$ olmaktadır. Teknopark ve teknokentlerde bir kısmının yatırımını sürmekte, bir kısmı ise tamamlanma aşamasındadır.

4.2. Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanayi Sitelerinde Katma Değer ve İstihdam

Organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi bölgelerinde, katma değer hesabı , yine bölgesel dağılıma göre ve sektörel bazda kişi başına katma değerler esas alınarak bulunmuştur. Burada;

- Her bir bölgenin sektörel dağılımına ve sektörlerde istihdam edilen istihdama göre bölgesel istihdam miktarları bulunmuştur.
- Yine sektörel bazda (AND \$) kişi başına katma değer ortalaması alınmıştır.
- Söz konusu fiili istihdam miktarları ile kişi başına katma değerler çarpılarak o bölgedeki OSB'lerin toplam katma değeri elde edilmiştir.
- Aynı hesaplamalar KSS'ler için de yapılmıştır. Teknoparklardaki çalışan sayısı ise tahmini değerlere göre alınmıştır.

Değerler topluca (istihdam ve katma değer) TABLO:4/2'de verilmiştir. Tablodan görüldüğü gibi, 77 organize sanayi bölgesinde toplam 14 milyar \$'lık katma değer yaratılmaktadır. Küçük sanayi siteleri katma değeri ise 8,2 milyar \$'ı bulmaktadır. Her iki değer toplamı olan 22,2 milyar \$ Türkiye imalat sanayinin toplam katma değerinin yaklaşık %14'ü olmaktadır. TABLO:4/2'deki değerler ile tesis başına ve

organize sanayi ile KSS'lerdeki site başına katma değerler ise TABLO:4/3'de verilmiştir.

TABLO 4/2: Bölgesel Bazda Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanayi Siteleri Katma Değer ve İstihdamı (Milyon \$ ve Kişi)

A- OSB'LER				
Bölge ve İl Sayısı	OSB Sayısı	İstihdam Sayısı *	Katma Değer \$**	
			Kişi Başına	Toplam
Marmara (11 il)	12	258.840	27.300	7.066,0
Ege (8 il)	11	74.534	24.940	1.859,0
Akdeniz (8 il)	10	27.875	19.340	539,0
İç Anadolu (13 il)	17	115.573	23.670	2.735,0
Karadeniz (18 il)	13	15.050	20.250	305,0
Doğu Anadolu (14 il)	7	8.968	18.960	170,0
Güneydoğu Anadolu (9 il)	7	63.287	21.810	1,380,0
TOPLAM	77	534.127		

(*) Mevcut, üretim yapmakta olan veya hizmet sektöründe çalışan, ticaret yapan işletmelerdeki fiili çalışan sayısı esas alınmıştır.

(**) Kişi başına katma değer hesabında, o bölgedeki tesislerin sektör itibariyle hesaplanan kişi başına katma değerlerin, sektörel dağılım yüzdelere göre ağırlıklı ortalaması alınmıştır.

B- KSS'LER				
Bölgeler	KSS Sayısı	İstihdam Sayısı *	Katma Değer \$ **	
			Kişi Başına	Toplam
Marmara	90	138.618	17.300	2.398,0
Ege	67	65.340	15.740	1.028,0
Akdeniz	50	60.745	14.850	902,0
İç Anadolu	93	117.464	16.430	1.930,0
Karadeniz	29	43.736	14.210	621,0
Doğu Anadolu	26	31.946	12.760	407,0
Güneydoğu Anadolu	31	64.862	15.205	986,0
TOPLAM	386	522.711		8.272,0

Kaynak: DİE katma değer verileri, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı verileri

C - Teknoparklar- Teknokentler

Teknokentlerde katma değer hesabı çıkarılabilecek veri bulunamamıştır. Bunların bir bölümü üniversiteler bünyesinde dönen sermaye ile çalışmakta, çalışan sayısı sürekli değişmekte ve bir kısmı ise henüz üretken bir yapı içinde bulunmamaktadır. Ortalama ve global olarak 1 teknopark veya teknokentte 30 kişi çalıştığı varsayılarak, 18 teknopark için istihdam edilen kişi 540 bulunmuştur. Kişi başına 50.000\$ katma değer hesabı ile toplam teknoparklar için; 27,0 milyon \$'lık katma değer olabileceği varsayılmıştır.

TABLO 4/3: OSB İçin Tesis Başına Katma Değerler Ortalama İşgücü

Bölgeler	OSB Sayısı	Tesis Sayısı	Tesis Başına İşçi	Tesis Başına Katma Değer \$
Marmara	12	3.392*	76,3	2.083.100
Ege	11	1.506	49,6	1.234.400
Akdeniz	10	868	32,1	620.970
İç Anadolu	17	1.962*	58,9	1.393.985
Karadeniz	13	456	33,0	668.860
Doğu Anadolu	7	529	17,0	372.800
Güneydoğu Anadolu	7	1.017	62,3	1.356.900

(*) İstanbul ve Ankara'daki OSB'ler içindeki KSS işyerleri dahil değildir.

Kaynak: İlgili TABLO'lardan alınan değerler

TABLO:4/2 ve 4/3'ün analizlenmesi ile;

- Marmara bölgesi toplam OSB ve KSS katma değerlerinin %42,6'nı oluşturmaktadır. Tesis başına en fazla işçi (76,3) ve katma değer yine Marmara OSB'lerince yapılmaktadır.
- Marmara'yı İç Anadolu ve Ege Bölgeleri izlemektedir. Ancak tesis başına işçi sayısında G.Doğu, Marmara'dan sonra ikinci sırayı almaktadır.
- En az katma değeri doğu Anadolu ve Karadeniz Bölgeleri yaratmaktadır.

4.3. Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanayi Siteleri İhracat ve İthalatları

Organize sanayi bölgelerinin tek tek veya bölge bazında ithalat ve ihracatlarını hesaplamak veya analizlemek mümkün görünmemektedir. Zira bu bölgelerde yer

alan büyük tesisler (takriben ciroların %35'i bu tip tesislerdedir) dış ticaretlerini kendi sektörel dış ticaret şirketleri veya merkezi ithalat firmaları ile yapmaktadırlar (Koç Holding, Eczacıbaşı Holding, Zorlu Holding, Çukurova Holding, Doğan şirketler Grubu v.s.). Dolayısıyla "ithalat-ihracat" değerleri organize bölgelerden çıkış veya giriş olarak görünmektedir. Yine küçük ve orta büyüklükteki şirketlerin bazıları ihracatlarını fason üretim şeklinde yapmakta veya dış ticaret şirketlerini devreye sokmaktadırlar. Keza ithalatlar da büyük ithalatçılardan veya iç piyasadan temin edilmektedir.

Ancak çeşitli kaynaklardan ve KOSGEB, TOSYOY ve bazı sektörel dış ticaret şirketlerinden alınan bilgiler ile;

- OSB ve KSS'lerin toplam ithalatları, toplam ithalatın %11'i oranında olup yaklaşık 7,9 milyar \$'dır.
- OSB ve KSS'lerin toplam ihracatları, toplam ülke ihracatının %12'si civarında olup 6,6 milyar \$ olmaktadır.

5. ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ DÜNYA ÖRNEKLERİ, TÜRKİYE'DEKİ UYGULAMALAR VE KIYASLAMALAR

Organize sanayi bölgelerine ilişkin, sanayileşmenin planlı bir aracı olarak ciddi uygulamalar 1900'ün başlarında ortaya çıkmaktadır. İngiltere, ABD, ve İtalya bu aracı sanayileşmenin itici gücü olarak kullanmışlar, hem planlı bir kentleşmede, sanayi bölgelerini toplu bir yerleşime sokmak, hem de çevreye uyumunu sağlamak amacıyla uygulamışlardır. Çok farklı adlar altında kurulus faaliyetine geçse de amaç ve işleyişleri önemli değişiklikler göstermemiştir.

Ancak organize bölgelerle ilgili hızlı gelişme İkinci Dünya Savaşı sonrasına rastlamakta, model olarak, tüm dünyada yaygınlaşmaya başlamaktadır. Sanayileşme stratejilerinde organize sanayi bölgelerine özel bir önem verilmiş ve ülke ekonomilerinde oynayacağı rol düşünülerek, fon ve kaynakların bir bölümü bu alana kaydırılmıştır. Ancak sanayileşme politikalarının değişimine paralel olarak organize sanayi bölgelerinin kuruluş ve uygulama stratejileri de değişim göstermiştir. Ancak giderek vazgeçilmez uygulama araçlarından biri olarak süregelmiştir.

Gelişmekte olan ülkelerde bu tür sanayi bölgeleri uygulamaları 1970 yılından sonra hız kazanmıştır. Küreselleşme sürecinde organize sanayi bölgelerine paralel olarak küçük sanayi sitelerine de, gelişmiş sanayi ülkelerinin baskısı ile fon ve teşvikler verilmekte, AB Çerçeve Programlarında da AR-GE fonlarından destek sağlanmaktadır. Yabancı sermaye ortaklı tesislerin önemli bir bölümü özellikle 1990'lardan sonra OSB'ler içinde yatırım yapmaktadırlar. Bunun nedenleri aşağıdadır:

- Organize sanayi bölgelerinde arsa ve alt yapı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından fon kredilerle desteklenerek ucuz olarak yatırım maliyetlerinde harcamalara girmektedir. Böylece yabancı şirketler her şeyi devlet tarafından ödenmiş bir alt yapı bulmaktadırlar.
- Organize sanayi bölgeleri planlı dönemlerin başından bu yana teşvik araçları ve ucuz kredilerden yararlanmaktadır. Özellikle %100 yatırım indirimleri ile karların bir bölümü vergiden muaf tutulmakta, dolayısıyla yatırımcı optimal maliyet ile çalışabilmektedir.
- İşletmenin su, elektrik, yakıt v.s. girdileri uygun fiyatlarla girdi olmakta, ihracatta vergi iadeleri ile avantaj sağlanmaktadır.
- Uluslararası tekeller ve büyük şirketler için OSB ve KSS'ler fason üretim veya

taşeron işletme yönteminin en uygun odaklarıdır. Burada yaptırılan ürünler, özellikle işçilik avantajı ön planda tutularak, Ortadoğu ve Yakınoğu'ya satılabilmektedir.

- OSB ve KSS'ler ucuz, niteliksiz işçilerin rahatlıkla çalıştırılabildiği, çıraklık eğitimi ile desteklenen "küçük yaştaki" işçilerin kullanılabildiği tesislerin çoğunlukta olduğu alanlardır. Hatta çoğu kez kaçak işçi çalıştırılarak sosyal güvenlik ve vergilerden tesisleri muaf tutmak mümkün olabilmektedir. Büyük şirketler üretimlerinde, genellikle bu nedenlerle, KSS'lerdeki atölyeleri fason imalatçı olarak devreye sokmaktadırlar.

Türkiye'de 1970'lerden bu yana hemen her bölgede OSB ve KSS'ler, makro ekonomik dengeler ele alınmaksızın hızla yaygınlaşmıştır.

Organize sanayi bölgelerinin planlanmasında, kurulmasında ve işletilmesinde farklı yöntemler izlenebilmekte ve bu nedenle OSB'lerin kuruluş ve işletim sürecinde kamu ve özel sektörün rolleri ülkelere göre değişebilmektedir. Örneğin, geçmiş dönemlerde çoğu Asya ülkesinde kurulu bulunan organize sanayi bölgelerinin oluşumunda özel şirketler daha etkin rol oynamışlardır. Çin'de ise önce devletin doğrudan faaliyet gösterdiği bu tür bölgelerde özel sektör fonksiyonları üstlenmeye başlamıştır. Japonya, Singapur, ve Filipinler'de faaliyet gösteren bazı büyük şirketler, Çin dahil bazı Asya ülkelerinde organize sanayi bölgeleri geliştirmektedirler. Tayland Organize Sanayi Bölge Kurumu başlangıçta kamu kurumlarının denetiminde organize sanayi bölgelerini kurarken, bir süredir ağırlık özel sektöre veya ortak girişimcilere geçmiş bulunmaktadır. Dünya genelinde, çoğu kez devlet, organize sanayi bölgesinin kurulacağı araziye ilişkin planlama projesini geliştirmekte, istihdam için teşvikler sağlamak ve uluslararası kalkınma fonlarını ortak kullanıma açık alt yapı (atık su, su, enerji) tesislerinin kurulmasına yönlendirmekte ve nihai olarak özel şirketler ise organize sanayi bölgelerinin kuruluş ve yatırım işlerini yürütmektedir.

5.1. Organize Sannayi Bölgelerine İlişkin Dünya Uygulama ve Örnekleri

Bu bölümde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere bazılarının organize sanayi bölgelerine ilişkin tipik örneklerine değinilecektir.

A - İNGİLTERE ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ :

İngiltere'de sanayi bölgeleri "industrial estates" olarak adlandırılmakta ve bir tür or-

ganize sanayi bölgesi olmaktadır. İngiliz hükümetleri, az gelişmiş bölgelerdeki ekonomik kalkınmanın gerçekleşmesi ve işsizlik sorununun çözümlenmesi için bu bölge yatırımlarını desteklemişlerdir. Önce dar kapsamlı ve işsizlikle mücadeleye yönelik olan bu politika, ikinci Dünya Savaşı'ndan sonra bir ekonomik strateji haline gelmiştir. Organize sanayi bölgesi uygulamasına ilk örnek 1896'da Machester yöresinde olmuştur. Ancak, esas olarak olayın önem kazanması ile 1959'lardan sonra devletin gözetimi ve denetimi altında yürürlüğe konulmuştur. Burada özel sektör öncülüğü söz konusudur. Amaçlar dört ana madde ile belirlenmiştir:

- Sanayi bölgelerinin az gelişmiş yörelere doğru kaydırılması,
- Organize bölgelerin işsizliğe karşı etkin bir araç olarak kullanılması,
- Sanayinin yoğun olarak bulunduğu yörelerden, özellikle büyük kent merkezleri ile sanayileşmiş alanların dışına doğru kaydırılmasının teşviki,
- Geri kalmış yörelere sanayi yerleşimlerini teşvik edecek şekilde sistemli ve planlı sanayileşme ve kentleşme politikasının uygulanması.

İngiltere'de 1939 yılında, özellikle başta Galler ve İskoçya'da olmak üzere, 6 sanayi bölgesi kurulmasına ilişkin "Özel Gelişme Alanları ve İlerleme Kanunu", 1945'de çıkarılan ve özel alanların gelişimiyle sanayinin İngiltere genelinde dağıtımının denetimini öngören "Sanayi Dağılımı Kanunu" ve 1947'de yürürlüğe giren "Kent ve Bölge Planlaması Kanunu" bu alanda yapılan uygulamalardır. Bu yasalar hükümetlere sanayileşmeyi geri kalmış bölgelere yaymak için geniş olanaklar sağlamıştır. Böylece sanayinin yerleşmesiyle, Güney'e oranla geri kalmış Kuzey İngiltere'ye doğru yayılması konusunda bir dizi tedbir alınmıştır. Bu mevzuat düzenlemeleri, sanayi işletmelerinin gerekli görülen bölgelerde faaliyet göstermeleri için teşvik edici pozitif önlemler getirirken, aynı zamanda ekonomik kalkınma yönünden daha çok ilerlemiş bölgelere yeni sanayi yatırımlarını caydırıcı negatif araçları da uygulama imkanını sağlamıştır. Bu nedenle uygulamalar, bir devlet politikası olarak "Sanayileşme Stratejisini" çizmiş ve bölgesel dengeyi sağlamada önemli başarılar kazandırmıştır.

İngiltere'de sanayi bölgeleri uygulamaları birbiriyle hiçbir alanda ilişkisi bulunmayan iki farklı şirket aracılığıyla ele alınmakta ve yürütülmektedir. Bunlar,

- Sanayi bölgesinin sadece fiziki planlamasının yapılması ve alt yapısının hazırlanması,
- Sanayi bölgeleriyle birlikte yeni bir kentin planlanarak kurulması,

olmaktadır. Birinci işlem, yani fiziki planlama "Industrial Estates Corporation" kuruluşları ile ikincisi ise "Development Corporation" ların devreye girmesi ile yapılmaktadır. Bu iki oluşumun birbirleriyle ilişkisi olmamakta, ancak "kamulaştırma yetkisi" dahil her türlü yetki ile donatılmaktadır.

Belirtilen yasalara dayanılarak, geri kalmış yörelere yönelik uygulamalardaki sanayi bölgelerinde aşağıdaki faaliyetler yapılmıştır.

- Satılık ya da kiralık hazır fabrika binaları inşaatı yapılmıştır,
- Faaliyet gösteren girişimcilere uzun vadeli ve çok düşük faizli bölgesel gelişme kredileri ve hibe nitelikli nakdi destekler ile vergi indirimleri sağlanmıştır.
- Sanayi yatırımlarında, sabit yatırım kalemlerinin önemli olanlarının %10'u ile satın alınan makinaların %25'i devlet fonlarından karşılanmıştır.
- Yapılacak yatırımlarına ilişkin amortismanların tamamı vergi matrahından düşülmüş, ayrıca binalar için özel amortisman indirimleri tanınmıştır.
- İlk üç yıl firmaların ödediği maaş ve ücretlerin tamamı devletçe karşılanmıştır.
- Sanayi bölgesinin alt yapı yatırımı uzun vadeli devlet kredileri ile desteklenmiştir.
- İşçi ücretlerinin bir bölümü devletçe karşılanmıştır.
- Bu özendirme ve teşvikler için ilgili sanayi bölgelerinde kamu harcamaları arttırılmıştır.

1980 yılında yeni bir uygulamaya geçilerek, "Yerel Yönetim Planlama ve Toprak Kanunu" kapsamında, belirli bir görevi yapmak üzere kurulan Kent Geliştirme Şirketleri'ne tahsis edilen alanlarda;

- Arazi ve binaların etkin şekilde kullanıma açılması,
- Mevcut ve yeni sanayi ile ticaretin gelişiminin teşvik edilmesi,
- Yatırımlar için uygun ve cazip yatırım ikliminin oluşturulması,
- Tahsisli bölgede insanların yaşama ve çalışmasını teşvik edecek konut ve sosyal tesislerin yapılmasının sağlanması

Görevleri de verilmiş bulunmaktadır.

Günümüzde AB'ye üye İngiltere'de organize sanayi bölgelerine tanınan teşvikler, sektörel değil genel amaçlı olmaktadır. Alt yapı yönünden tamamen sorunları çözülmüş organize sanayi bölgelerinde çevreye duyarlı bir ortamın egemen kılınmasına çalışılmaktadır. Bu amaçla kirlenme potansiyeli taşıyan ağır sanayi tesislerinin organize bölgelere yerleştirilmesi için politikalar geliştirilmektedir.

B- AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİNDE ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ :

Sanayi bölgeleri için Amerika Birleşik Devletleri'nde "Industrial Park" denilmektedir. ABD ekonomisinin diğer alanlarında olduğu gibi, organize sanayi bölgeleri de, piyasa mekanizması kurallarınca kurulmaktadır. Bu bölgelerin oluşturulmasında gayri menkul alım-satım firmaları, demiryolu ve havayolu şirketleri ile toprak sahibi girişimciler esas girişimcilerdir. Büyük ölçekli sanayiye yönelik organize sanayi bölgelerinin kuruluşunda ise kamu kuruluşu niteliğine sahip ajanslar sorumluluk üstlenmektedir. Özel şirketler, hafif sanayi, antreproculuk ve dağıtım (lojistik) sektörlerine yönelik sanayi bölgelerinin geliştirilmesine odaklanmışlardır. Bu üç tip girişimci;

- Kar amacı güderek hizmet yapan özel şirketler,
- Doğrudan kar amacı gütmeyen, ancak bu bölgelerin kurulmasının ülke ekonomisi, istihdam ücret ve vergi gelirlerine yapacağı olumlu katkıları gözetilen sanayi ve ticaret odaları ile sivil toplum kuruluşları,
- Sanayi bölgelerinin kurulmasının o bölgede sanayi gelişmeyi sağlayacağına ve dolayısıyla yöreye ekonomik refah getireceğine inanan yerel hükümetler olmaktadır.

Organize sanayi bölgelerinin yarısından fazlası özel girişimciler eliyle kurulmuş olup, bunu ticaret ve sanayi odaları ile yerel hükümetler izlemektedir.

Organize sanayi bölge uygulamaları ikinci Dünya Savaşı'ndan sonra hızlanmış ve başlıca dört temel amaç gözetilmiştir.

- Belli bir arazinin plan gereği alt parsellere ayrılıp sanayi kuruluşlarının yerleşimine sunulması,
- Büyük kentlerin daha da büyümesiyle, kurulacak sanayi tesisleri için gereksinim

duyulan arazilerin azalması ve pahalı hale gelmesi durumunda, yatırım maliyetini düşürecek yeni çözümler bulunması,

- Sanayi bölgelerinin gerekli pazar hacmine sahip, işgücü ve hammadde kaynağı kentlere doğru gelişmesiyle, buradaki potansiyelden daha fazla yararlanılması,
- Amerikan sanayinin gelişimine paralel olarak kurulacak yeni sanayi yerleşimlerinin dengeli dağılımında bu bölgelerin stratejik bir araç olarak kullanılması.

Federal yönetim biçimine sahip ABD'de federal hükümet dışında her eyalet kendi sınırları içindeki tesislere farklı teşvik ve indirimler sağlamaktadır. Bu bağlamda ABD'nin her eyaletindeki organize sanayi bölgeleri birbirinden farklı finansal ve idari desteklerden yararlanmaktadır. Eyaletten eyalete değişen bu teşvikler ve uygulamalar, diğer ülkelerdeki gibi tek bir çerçeveye indirgenemez. Burada bir örnek olarak 1960 yılında Oklahama'da kurulan Mid America Industrial Park incelenebilir. Bu bölge; imalat, işleme ve dağıtım şirketlerini kapsamaktadır. Amaç yeni iş olanakları yaratmak ve mevcut işletmeleri destekleyerek bölgedeki istihdamı arttırmaktır. Bu organize sanayi bölgesi, kamu yararına çalışan bir vakfın mülkiyetindedir. Bu vakıf, bölge ihtiyaçları ve yönetimi için önemli bir profesyonel kadro istihdam etmektedir. Sanayi bölgesinde 70 şirket faaliyet göstermekte ve 4.100 kişi çalıştırılmaktadır. Eyalette vergiler düşürülerek şirketlerin büyümesine yardımcı olunmaktadır. Bu vergilerin niteliği aşağıdaki gibidir.

- Kurumlar Vergisi; şirketlere azami olarak %6 gelir vergisi şeklinde uygulanır. Bu nedenle bütçesindeki gelirler vergisi payı düşüktür.
- İşsizlik Telafi Vergisi; yeni işyeri sahipleri, işçi başına elde edilen gelirin ilk 10.500 dolarının %1'i kadar bir katkı payı ödemektedir. Müttekip ödemelerde oranlar %0,1 kadar düşük seviyede olup toplam ödemenin %5,5'a ulaşması ile katkı payı ödemesi yapılmaktadır.
- Yıllık Şirket Ruhsat Vergisi; asgari-azami miktarlar 10-20.000 dolar arasında olup, yerleşik sermayenin her 1.000 doları üzerinden 1,25 dolar yıllık şirket ruhsat vergisi alınmaktadır.
- Eyalet ve Yerel Satış Vergisi; eyalet düzeyinde bu vergi %4,5'dur. İşletmeler teşvik kullanarak bu vergiden muaf olabilmektedir.
- Gelir Vergisi; bu vergi %0,5 ila %7 arasında bir orandadır. Oklahama'da bu oran %2,47'dir.

İstihdam vergisi muafiyeti ile Mid America Industrial Park'daki şirketler 4.000 dolara kadar geri ödemesiz federal düzeyde vergi indiriminden yararlanabilmektedir. Diğer taraftan, hızlandırılmış amortisman yöntemi de kullanılan bir teşvik aracıdır.

ABD'deki organize sanayi bölgeleri, gerek eyalet içi ve gerekse eyaletler arası büyük ölçek ekonomilerinden yararlanmaktadır. Bu durum, OSB'lerin alt yapı açısından güçlü olmalarına, eyalet içinde gelir ve harcama düzeyi yüksek yerleşim yörelerine yakın ve eyaletler arası karayolu güzergahı üzerine kurulmalarına yol açmaktadır. ABD'nin coğrafi yönden çok geniş bir alana yayılmış olması, talep sahiplerine ürünün hızla ulaştırılması açısından, bu bölgeler civarında büyük TIR filolarına sahip lojistik şirketlerinin kurulmasını da zorunlu kılmaktadır. Organize sanayi bölgeleri ile bu TIR filo şirketleri arasında uyumlu bir nakliye ağının kurulması ve koordinasyonu, rekabet için ABD düzeyinde önem taşımaktadır. Böylece organize sanayi bölgeleri, hem ucuz alt yapı, hem işletme yönünden avantajlarını kullanarak entegre bir yatırım sağlamaya çalışmaktadırlar.

C- HİNDİSTAN ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ :

Ticari açıdan sürdürülebilir ve gerekli tüm tesisleri kapsayan organize sanayi bölgeleri fikri pek çok Güney Doğu Asya ülkesinde sanayileşmeyi hızlandıran bir araçken, Hindistan'da yakın zamanlarda benimsenmiştir.

Hindistan'da sanayinin merkezi ve yerel düzeyde planlanması ve geliştirilmesinden Sanayi bakanlığı sorumludur. Ancak, sanayinin gelişmesinde ortaya çıkan zorluklar ve zorunluklar sanayi sektöründe petrol ve kimya, çelik ve maden, tekstil bakanlıkları gibi farklı otoritelerin de katılımını zorunlu kılmıştır. 1991'de Hindistan'da yeni bir sanayi politikası uygulanmaya başlanmış, 18 kategori dışında kalan sektörler lisans altına alınmamıştır. Böylece Hintli girişimcilerin ulusal ve uluslar arası düzeyde rekabet gücü kazanmaları amaçlanmıştır. Ayrıca, Hint sanayine yatırım yapmaları teşvik edilmiştir.

Bu bağlamda, Hindistan'da daha fazla istihdam yaratması için küçük ölçekli sanayinin geliştirilmesi, temel ilkelere biri olarak saptanmıştır. Küçük ölçekli sanayilere destek amacıyla Küçük Sanayileri Geliştirme Örgütü teknik, ekonomik ve yönetim faaliyetleri konusunda danışmanlık, eğitim, test, satış, pazarlama gibi alanlarda küçük sanayicilere paket hizmetler vermektedir.

Hindistan'da organize sanayi bölgeleri iki yöntemle geliştirilmektedir:

- Genel Sanayi Bölgeleri (General Industrial Park)
- Özel Sanayi Parkları (Special Industrial Park)

Genel sanayi bölgeleri, her tür sanayiye hizmet veren bir şemsiye niteliğindeki sanayi bölgesi karakterine haizdir. Örneğin, Hindistan'ın Manaser (Hayrana) kentindeki Industrial Model Township sanayi bölgesi, otomotiv ve yan sanayi, tekstil, metal eşya, ince mekanik sanayi ve yazılım gibi çok farklı sanayi sektörüne hizmet vermektedir.

Hindistan'daki Özel sanayi Parkı ise oldukça spesifik sanayi sektörlerinin faaliyet gösterdikleri organize sanayi bölgesi niteliğini taşımaktadır. Özel sanayi parkları, yazılım, plastik, tekstil gibi ihtisas sanayi sektörlerini içeren tesisleri kapsamaktadır. Ülkenin önemli bilişim teknoloji merkezlerinden biri olan Bengalur'da mevcut Software Technology Park bu özel sanayi parklarına bir örnek olarak gösterilebilir.

Hindistan'da organize sanayi bölgelerinin finansmanı, devletin bütçeden yerel yönetimlere tahsis ettiği "finansal kaynaklar" la sağlanmaktadır. Hindistan'ın görece gelişmiş bölgelerinde kurulu organize sanayi alanlarında; postane, banka, hastane, itfaiye, kamu yararına çalışan açık depolar gibi klasik hizmet tesislerinin yanı sıra, kimya ve analiz laboratuvarları, buhar ve havagazı tesisleri ile küçük işletmeler açısından fazla yatırım gerektiren konvansiyonel makina, pres ve aletler ortak kullanıma sunulmaktadır.

D- TAYLAND ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ :

Tayland, Singapur, Endonezya ve Malezya gibi bazı Güney Doğu Asya ülkelerinin organize sanayi bölgelerini ekonomik kalkınmaları için hızlandırıcı bir araç olarak devreye soktukları gözlemlenmektedir. Tayland sanayi politikasında, organize sanayi bölgeleri kurulurken, nispeten kırsal bölgelere yatırım yapılmasını sağlamak ve bu bölgeler ile gelişmiş bölgelerin gelir dağılımını dengelemek amaçlanmıştır. Bunun için Tayland hükümeti bir dizi uygulama başlatmıştır. Bu uygulamalar arasında, yatırım götürülecek bölgeye, elektrik, haberleşme, ulaşım, su ve kanalizasyon gibi alt yapının sağlanması ve bunun finansmanının sağlanması önem taşımaktadır. Ayrıca, buradaki organize sanayi bölgelerinde yer alan işletmelere teşvik ve destekler getirilmiş, bir vergi muafiyeti paketi uygulanmıştır.

Tayland'da organize sanayi bölgeleri sanayi parkları "Yatırım Promosyon Kanunu" uyarınca, sanayi faaliyet bölgeleri ise "Fabrika Kanunu"na göre kurulmaktadır. Sanayi siteleri için "Tayland Organize Sanayi Bölgesi Kurumu Kanunu" uygulanmaktadır. Böylece, bu bölgelerdeki tesis ve yapılar, farklı kanunlardaki madde, standart ve kurallara tabidir

Tayland'da sanayinin gelişim ve faaliyetleri ile ilgili politikaların saptanması ve yönetilmesinden sorumlu kamu kuruluşları;

- Sanayi Bakanlığı sanayi Yapım Dairesi
- Sanayi Bakanlığı Sanayi Promosyon Dairesi
- Tayland Organize Sanayi Bölgesi Kurumu
- Yatırım Kurumu

olmaktadır.

Tayland'da organize sanayi bölgelerinin arazi tahsisinden faaliyet izinlerine, işletme birimleri ve çevre kirliliğini önleyecek arıtma sistemlerinden iş güvenliği ve sağlığa kadar vergiler dahil tüm izin prosedürlerinden Tayland Organize Sanayi Bölgesi Kurumu sorumludur. Bu kurum sanayiye geliştirme politikalarını uygulamakla görevli bir kamu kuruluşudur.

Organize sanayi konusunda tek yetkili olan ve Sanayi Bakanlığı'na bağlı bu kurum, kamusal nitelikli 13 organize sanayi bölgesini doğrudan ve özel statülü 14 organize sanayi bölgesini de ortak olarak yönetmektedir. Tayland'da kamu veya özel nitelikli bu 27 organize sanayi bölgesine yapılan yatırımın yaklaşık değeri 21 milyar ABD dolarıdır. Söz konusu organize sanayi bölgelerinde kurulu 1700 fabrikada yaklaşık olarak 410.000 kişi istihdam edilmektedir.

Organize sanayi bölgelerindeki tesisler, kurulma aşamasında çevre kirliliğine göre, katı atıklar yönünden bir sektörel ayırım ve gruplandırmaya sokulmaktadır. Bu sınıflandırma, hangi organize sanayi bölgesine hangi tesis için izin verileceğini belirlemektedir. Ayrıca, Kurum'un bir görevi de organize sanayi için yer seçimi olup, burada kent ve yerleşim yerlerinden uzak bölgeler esas alınmaktadır. İhtisas ayırımı burada önem taşımakta, kirlenici atıkları olan sanayilere özel alanlar tahsis edilmektedir.

Organize sanayinin gruplandırılması, sistematik biçimde yapılmaktadır. Örneğin, seramik, elektronik, tarımsal sanayi ve metal işleme sektörlerinin yer aldığı organize sanayi bölgeleri Tayland'ın kuzeyinde, tekstil, kağıt sanayi, otomobil ve elektrikli aletler üretimi yapan işletmeler orta kesimlerde, çelik, petro-kimya, lastik, gıda ve içki sanayilerini içeren organize sanayi bölgelerinin ise ülkenin güneyinde kurulması öngörülmekte ve buna uygun olarak gerçekleştirilmektedir. Buna bağlı olarak da her sektör için teşvik araçları ve destekleri farklı saptanmaktadır. Keza arsa büyüklüğü de hedef sanayinin kapasitesi ve yerine göre belirlenmektedir.

Tayland'da organize sanayi bölgelerinde faaliyet gösteren yatırımcılar yasal olarak bir dizi teşvik ve destekten yararlanmakta, bu teşvikler sektörel bazda ve yatırımın maliyetinin büyüklüğüne göre saptanmaktadır. Tayland Organize Sanayi Bölgesi Kurumu ayrıca su tüketimi ve dolayısıyla atık suyu fazla olan sektörleri başkent Bangkok ve diğer büyük kentleri merkezlerinden ve su kaynaklarından uzak bölgelere yönlendirmektedir. Bu mesafeye bağlı olarak teşviklerdeki "vergi sistemi" de farklı olmaktadır. En uzaktaki organize sanayi bölgelerinde 8 yıla kadar kurumlar vergisi istisnası bulunmaktadır. En yakın bölgelerde ise 3 yıllık istisna uygulanmaktadır.

Ayrıca, organize sanayi bölgelerindeki tesislere sağlanan vergi avantajları, hem ithalatta makinalardan alınan gümrük vergilerinde hem de işletme vergilerinde indirimlerle ortaya çıkmaktadır. Bir yıl süre ile ithal hammaddelerde %90'a kadar gümrük vergisi indirimi söz konusudur. Bunun dışında, patent ve royallite ödemelerinde gümrük vergisi muafiyeti, işletme vergilerinde indirim, ulaşım, elektrik ve su bedellerinde indirimler ile kuruluş masraflarında vergi muafiyetleri de söz konusudur. Yatırım ve işletme dönemlerinde çeşitli vergi avantajları da 5 yıllık bir süre ile işletmelere kullanılmaktadır.

Organize sanayi bölgelerinde yatırım yapmak isteyen şirketlerin başvuru, izin ve belgelendirme işleri bu Kurum tarafından kısa sürede sonuçlandırılmaktadır. Bürokratik yapı hızlı bir işleyiş göstermektedir. Ayrıca, Kurum özel şirketler ile ortak girişim (joint-venture) yapabilmektedir. Bu durumda Kurum alt yapı hizmetlerini sağlamakta, özel şirket makina ve ekipmanları temin etmektedir.

Tayland'da ortak girişim yoluyla organize sanayi bölgesi kurulması durumunda, proje onayı ve sözleşmenin imzalanması ile organize sanayi bölgesi kuracak olan tarafın, proje yönetimi, satış promosyonu, bakım fonları, alt yapı ve tesislerinin giderlerini ödemesi gerekmektedir. Kurumun kurucuya sağladığı avantajlar ise, bölgenin geliştirilmesi, inşaat izinleri, alt yapı ve tesislerin yapılması ve organize sanayi bölgesinin

tanıtımı gibi konularda danışmanlık hizmetleridir. Bu ortaklık girişimcilere her konuda güven vermektedir.

E- SİNGAPUR ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ :

Singapur'un hızlı ekonomik kalkınması büyük ölçüde entegre sanayi bölgelerine ve buradaki tesislerin sistematik gelişme sürecine bağlanmaktadır. Ülke, devletin sahip olduğu 30 kamusal nitelikli organize sanayi bölgesine sahiptir. Bunlar arasında en büyük olanı "Jurong Town " organize sanayi bölgesidir. 1968'de faaliyete geçen Jurong Town Corporation (JTC) Singapur'un sanayileşme ve kalkınma sürecini ülke genelinde planlayan kamusal nitelikli bir kurumdur. JTC imalat ve benzeri faaliyetler alanındaki sektörlerde sanayi tesisleri de kurmakta, şirketleri denetlemekte, arsa tahsis etmekte ve tesis ettiği binaları 30 yıllık leasing yoluyla kiralamaktadır. JTC 30 yıl içinde 7.000 hektar sanayiye uygun arsa ve 7.000'den fazla şirket için (yerel ve çok uluslu) 4 milyon m² hazır fabrika geliştirmiştir. Şirket ayrıca, sanayi bölgelerindeki kanalizasyon, yol, metro, elektrik ve iletişim hatları da dahil tüm alt yapıyı inşa etmektedir.

JTC yatırımcılara çeşitli sektörlerde sanayi bölgeleri sunmaktadır. Bu sektörel gruplandırma aşağıdaki gibidir;

- Petro-kimya, metal üretimi ve kimya tesisleri, gibi sanayilere yönelik ağır sanayi organize bölgeleri,
- Plastik, otomotiv, makina imalatı gibi sektörlerle yönelik organize sanayi bölgeleri,
- Gıda, ilaç, içki ve diğer tüketim malları üretimine yönelik organize sanayi bölgeleri,
- Elektronik, yedek parça, ince mekanik işleme, metal eşya gibi ara malı niteliğindeki, istihdamı yoğun sektörlerle ayrılan kentsel organize sanayi bölgeleri,
- Antrepo kompleksleri ve lojistik tesislere yönelik olanlar,
- Küçük ve orta sanayilerin ihtiyaçlarını karşılamak için geliştirilen özel sanayi bölgeleri.

Singapur'da organize sanayi bölgelerine devlet tarafından tanınan vergi teşvikleri;

- Mevcut ve yeni tesislerin kurumlar vergisinden 5-10 yıl arasında muafiyet,
- Yatırım maliyetlerine bağlı olarak, sabit değerlerin %59'una kadar yatırım indirimi,

- Öncü ürün veya şirket statüsüne sahip işletmelere azami 10 yıllık bir dönem için %10 vergi,
- 10 milyon ABD dolarını aşan ilave yatırımlarda 5 yıllık bir süre için gelirler üzerinden vergi muafiyeti,

olmaktadır.

F- MALEZYA ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ :

Malezya'da 1960'lardan bu yana gelişmeye başlayan organize sanayi bölgeleri, sanayi üretimin %78'ini gerçekleştirmektedir. Bu bölgeler sanayileşme politikasında sanayinin sosyo-ekonomik amaçlarını geliştirmenin bir aracı olarak görülmektedir. Ayrıca, organize sanayi bölgelerinin kurulacağı araziler sınıflandırılarak, kullanılabilir arazilerin düzenli ve sistematik bir envanteri çıkarılmaktadır. Sanayi faaliyetlerde kayıt dışı üretimin önüne geçmek ve sürdürülebilir bir kalkınmayı sağlamak, alt yapıyı ortak hale getirerek işletmelerde girdi maliyetlerini düşürmek, az gelişmiş bölgelerde ekonomik faaliyet yaratarak dengeli bir büyüme sağlamak da organize sanayi bölgeleriyle çizilen hedefler arasındadır.

Organize sanayi bölgelerinin kurulmasında özellikle yer seçimi konusunda hassas davranılmakta ve sektörel nitelik ile kamu yararı ön plana alınmaktadır. Organize sanayi bölgesi kuracak girişimciler bu yönden devletin denetimindedir.

Malezya'da organize sanayi bölgelerinde uygulanan politikada, ihracat yönelimli bir büyüme stratejisi esas alınmıştır. Teşvikler de buna göre verilmektedir. Malezya'da sanayi ve ticaret bölgeleri aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir;

- Liman idareleri ve yerel yönetimler tarafından geliştirilen 222 özel ekonomik bölge ve serbest ticaret bölgesi bulunmaktadır.
- İhracat ağırlıklı 13 serbest sanayi bölgesi, üretimlerinin en az %80'ini ihraç etmektedir.
- Teknoloji, AR-GE ve bilişim ağırlıklı sektörlerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere 4 özel sanayi parkı, bir yerde teknopark gibi görev yapmaktadır.

Organize sanayi bölgelerinin gelişim ve promosyonundan sorumlu olan Malezya Sanayi Kalkınma Kurumu lisans başvurularını inceleyerek karara bağlar. Bu Kurum orga-

nize sanayi bölgesi kurulduktan sonra işletimini özel kurumlara devreder. Özel girişimciler organize sanayi bölgeleri kurabilme ve işletme hakkına sahiptirler. Malezya'da özel nitelikli 63 organize sanayi bölgesi bulunmaktadır.

Malezya'da organize sanayi bölgelerine sağlanan teşvikler, yerel hükümetlere göre değişmekte ancak sanayi projelerinin niteliğine göre teşvik ve vergi indirimi sağlanmaktadır. Burada, "kişi başına sermaye yatırımı oranı" değerlendirmede önemli bir kriter olmaktadır.

G- ENDONEZYA ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ :

Endonezya sanayileşme politikasında organize sanayi bölgelerinin özel bir yeri vardır ve işgücü yoğun olan ve düşük sermaye ile optimal teknolojiye sahip, ihracat ağırlıklı sanayiler teşvik edilmektedir. İlk çalışmalara 1970 yılında başlanmış, 1989'da özel sektörün bu bölgelere yatırım yapmasına ve bölgeleri yönetmesine izin verilmiştir. Dört farklı bölge söz konusudur;

- Ulusal özel şirket,
- Yabancı yatırım ortak girişim şirketi,
- Devlet mülkiyetinde olan işletmeler,
- Yerel firmalar.

Organize sanayi bölgelerinin kurulacağı araziler, sektör ve bölgesel öncelikler ile plan temelinde, merkezi ve yerel yönetimler tarafından belirlenmekte, bunun dışında verimli tarım arazileri ve çevre koruma faktörleri göz önüne alınarak izin verilmektedir. 2002 yılı kayıtlarına göre ülkedeki 17 coğrafi bölgede 185 organize sanayi bölgesi faaliyet göstermektedir. Tümüyle devletin mülkiyeti altında 46 organize sanayi bölgesi daha bulunmaktadır. Organize sanayi bölgeleri önemli bir istihdam alanı olarak kabul edilmektedir.

Endonezya'da organize sanayi bölgelerinin %80'i Batı Java Bölgesi ile başkent Jakarta çevresindeki alanlarda yer almıştır. Ayrıca bunların %85'i de özel sektör mülkiyetindedir. Kore ve Japonya kökenli yabancı sermaye şirketlerinin bu bölge ekonomik faaliyetlerindeki etkisi büyüktür. Pek çok yatırımcı, gelişmiş yörelerdeki yüksek arazi fiyatları ve yetersizliği nedeniyle daha geri yörelere kaydırılmaktadır. Sanayi faaliyetlerinin yaklaşık %15'i organize sanayi bölgelerinde gerçekleşmektedir.

Bu bölgelerde tekstil, ilaç, makina imalat, kağıt, ve bazı ağır sanayi işletmeleri ağırlıktadır. Yatırımcılara sunulan olanaklar; her türlü alt yapı hizmetleri, tıbbi, güvenlik, ticari ve sosyal tesisler ile ofis alanları, konferans salonları, telekomünikasyon ve özel taşıma hizmetleri olmaktadır.

H- TAYVAN ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ :

Tayvan ekonomisinin liberalizasyonu ve uluslararası ekonomiye entegrasyonu başlıca ekonomik amaç olmuştur. 1950 - 1980 arası ithal ikamesi ağırlıklı sanayileri kuran Tayvan 1980 sonrası yüksek katma değerli ürünlere ağırlık veren bir sanayileşme politikası uygulamaktadır. Ayrıca, lojistik merkezi olma yolunda yatırımlar yapmaktadır. 1954 - 2004 yılları arasında Tayvan'a 50 milyar dolarlık yabancı sermaye yatırımı gelmiştir. Bu yatırımlar hizmet sektörü ile elektrik, elektronik, kimya ve metal işleme sektörlerinde yoğunlaşmaktadır.

1970 yılından sonra kurulmaya başlayan organize sanayi bölgeleri aşağıda belirtilen amaçlar doğrultusunda faaliyet göstermektedir.

- Fabrika tesisi için olan arsaların temini,
- Sanayinin kümelenendirilmesi yoluyla ekonomik etkinlik kurulması,
- Sanayileşme ile çevre arasında uyum sağlanması,
- Yerel ekonomik kalkınmanın teşvik edilmesi,
- Yüksek katma değerli üretim için gerekli ortamın oluşturulması,
- Stratejik sanayilerin geliştirilmesi.

Tayvan'da devlet tarafından yapımı tamamlanan 60 ve inşa halinde olan 18 olmak üzere toplam 78 organize sanayi bölgesi bulunmaktadır. Bu bölgeler, sanayinin gelişen ihtiyaçlarına uygun olarak ve yabancı sermayeyi çekmek amacıyla alt yapıları hazır ve teşvik araçlarıyla donanmışlardır. Bu planlamayı yerel idareler ve özel sektör yatırımcıları yapmaktadır.

Tayvan'da ayrıca ileri teknolojik sanayiler için ileri teknoloji birikimine dayalı alt yapıda Sanayi Park'ları (Teknopark'lar) teşvik edilmektedir. Bu konuda özel bir kanun hazırlanmış olup bir dizi teşvik ve destek verilmektedir. Organize sanayi bölgelerine sağlanan teşvik ve destekler aşağıda özetlenmiştir;

- Tercihli arsa kiralama ve satın alma,
- İthalat vergilerinde, işletme vergisinden ve gelir vergisinden istisnalar, hızlandırılmış amortisman, yatırım kredisi,
- Vergi dışı teşvikler olarak; AR-GE subvansiyonları, nitelikli istihdam teşvikleri ve yatırım desteği,
- Düşük faizli borçlanma olanakları,
- Doğrudan devlet yatırımla sağlanan katkılar,
- Diğer teşvik, destek ve hibeler.

Özellği olan ve yüksek katma değerli imalat yapan şirketler bunların dışında ek teşvikler de alabilmektedir.

5.2. Türkiye ile Kıyaslamalar

Dünya'dan verilen örnekler ile organize sanayi bölgelerinin ekonomideki yeri, kalkınma stratejisindeki önceliği, kentleşme ve sanayileşmedeki işlevi mukayeseli olarak belirtilmiştir.

Gelişmiş ülkelerde 1900'lerin başından itibaren kurulmaya başlayan ve 1950'lerden sonra hızlı ve yaygın bir gelişme gösteren OSB ve KSS'ler önemli işlevler yüklenmişlerdir. İngiltere, ABD, Almanya, İtalya v.s. ülkelerde sanayinin disipline edilip, sektörel bazda toplulaştırılmasına ve yaygınlaştırılıp gelişmesine aracı olmuşlardır. Ayrıca, diğer sektörlerle koordinasyonunun kurulmasına ve alt yapı olanaklarının çevrenin kirlenmesini önleyici biçimde gerçekleştirilmesine neden olmuşlardır. Gelişmiş ülkelerin pek çoğunda bölgesel farklılıkların azaltılması ve istihdamın büyük çapta bu bölgelerde gerçekleşmesi mümkün olmuştur. Bölgesel kalkınmada, refah seviyesinin yükseltilmesinde OSB ve KSS'ler önemli rol oynamışlardır. Keza, teknopark ve teknokentlerin bir dönem bilgi ve AR-GE alt yapısının hazırlanmasında ve bilimsel araştırmaların teknolojinin gelişmesine kaynak olmasında öncü oldukları bilinmektedir. Üniversite-sanayi işbirliğinin sağlanmasında ve sanayide yüksek teknolojilerin uygulanmasında, özellikle teknoloji geliştirme parklarının (teknoparklar) itici rolü bulunmaktadır. Ancak, Türkiye'de bu merkezlerin kurulması zaman almış ve etkin bir faaliyet göstermeleri mümkün olmamıştır. Ayrıca finansman sorunu süregelmektedir.

Organize sanayi bölgelerinin çeşitli ülkelerde değişik işlevleri yerine getirdiği daha

önce verilen örneklerle ortaya konulmuştur. Ancak, sanayileşme ve kalkınmada önemli bir araç oldukları açıktır. Türkiye'de organize sanayi bölgeleri ele alındığında, çeşitli bölümlerde yapılan hesap ve analizler ele alınarak aşağıdaki saptamalar yapılabilir:

- Organize sanayi bölgeleri 45 yıllık bir gelişmenin ve sanayileşme sürecinin ürünleridir. Bugün 77 adet OSB faaliyettedir. Tüm sanayi katma değerinin %15'ini organize sanayi bölgeleri yaratmaktadır. Bunun da %43'ünü Marmara Bölgesi sağlamaktadır. Buradan görülmektedir ki OSB'ler bölgesel kalkınmayı sağlayabilecek araçlar olmamıştır. Yani refah sağlayabilecek bir büyüme ortaya çıkmamış ve gelir dağılımında bölgesel olarak yine büyük uçurumlar yaratılmıştır. Marmara ve Ege bölgeleri ile İç Anadolu, diğer bölgelerin önüne geçmiş ve sanayi yine bu bölgelerde gelişmiştir.
- Organize sanayi bölgelerinde faaliyette olan 9.730 tesiste (İstanbul İkitelli, Dudullu, Ankara Ostim ve İvedik hariç) ve 22.210 tesisli KSS'lerden oluşan organize sanayi bölgesinde toplam 564.127 kişi istihdam edilmektedir. Tesis başına istihdam yaklaşık 18 kişi olmaktadır. İstihdam hacmi seviyesi, orta büyüklükteki bir şirket sınırlarının altındadır. Bu değerler ABD organize sanayi bölgelerinde 240, İngiltere'de 190, Malezya'da 120, Singapur'da 160, Tayvan'da 130 kişi olmaktadır.
- İstihdam açısından ele alındığında, organize sanayi bölgeleri ile KSS'ler istihdam yaratıcı bir işlevi yerine getirememişlerdir. Bölgelerde kişi başına katma değer 18.960 ila 27.300 dolar arasında değişmektedir. Tesis başına katma değerler ise 372.800 ila 2.083.100 dolar arasındadır. Burada da bölgesel dengesizlik göze çarpmaktadır.
- Organize sanayi bölgeleri ile küçük sanayi siteleri toplam ithalatın %11'ini, ihracatın ise %12'sini yapmışlardır. Bu alanlara yapılan yatırımlar ve teşvikler göz önüne alındığında ihracat ağırlıklı bir yapı arz etmedikleri rahatlıkla görülebilmektedir.
- Bugün OSB ve KSS'leri inşaat halinde olanları ve proje safhasında bulunanları ile kamulaştırmada olanları mevcut olanların neredeyse bir mislidir. Ancak yatırımcılar artık OSB'leri tercih etmemekte, daha doğru bir yaklaşımla mevcut ve yapılmakta olan OSB'lerde arz fazlası görünmektedir. Sağlanan teşvik ve desteklere karşın özellikle 1995'den bu yana yatırımlarda bir azalma görünmekte, Gümrük Birliği anlaşması yatırımcılar aleyhine çalışmaktadır. 2001 krizinden sonra tüm sanayi işletmeleri gibi OSB'lerdeki işletmeler de krizin bunalımını yaşamış, yatırımlar durmuş, bazı bölgelerde inşaatlar yapılamamış, üretim miktarları düşmüş ve bazı tesisler faaliyetlerini durdurmuştur. Krizden sonra OSB ve KSS'lerin fason üretim yapan ve düşük kar marjı ile çalışan bölgelere dönüştüğü görülmektedir.

6. KÜRESEL REKABETTE ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ VE KÜÇÜK SANAYİ SİTELERİ VE AB GEÇİŞ SÜRECİNDE ÜSTLENİLEN ROL

Gelişmiş ülkelerde 1900'lerde başlayan, organize sanayi bölgeleri modelinin, sanayileşmede bir araç olarak kullanılması politikaları 1950'lerden sonra daha sistematik ve organize çabalara tanık olmuştur. Özellikle ABD ve Avrupa ülkelerinde sanayi üretiminin bölgesel düzeyde dağılımının sağlanması, sanayi tesislerinin büyük kentlerden, daha az gelişmiş yörelere kaydırılması, çevrenin korunması için sanayi tesislerinin toplulaştırılması ve sektörel ayırımların yapılarak farklı yörelerde bir araya getirilmesi makro düzeyde planlama ve tedbirleri de getirmiştir. Özellikle sanayileşmede kalkınma ve refahın ülkelerin geri kalmış yörelerine götürülmesinde, "organize sanayi bölgesi" kurulması büyük önem taşımaktadır. Gelişmiş ülkelerde bu araç, alt yapı olanaklarının ortak kullanımı, kentleşmenin sağlıklı bir biçimde geliştirilmesi, ihracata yönelik tesislere ekstra teşviklerin sağlanması, bu bölgelerde yüksek katma değerli ürünlere öncelik veren işletmelere destek sağlanması ilkeleri ile birlikte ele alınmıştır. Bu bölgeler büyük çapta KSS ile desteklenmiş, ayrıca bilgi birikimi ve teknolojik gelişmeyi sağlayarak sanayinin "teknoloji yeteneğini" artıracak teknopark ve teknokentler ile entegre edilmiştir.

Gelişmekte olan ülkelerde (Bölüm: 5'de verilen) sanayileşme politikalarının ilkeleri arasında yer alan organize sanayi bölgeleri ve teknoparklar, 1970'lerden sonra köklüce ele alınıp, uygulamaya konulmuştur. Burada da benzeri yaklaşımlar söz konusudur; bölgesel kalkınma, refahın ülke düzeyinde yaygınlaştırılması, yatırımlara uygun, alt yapısı hazır alanlar tahsis edilmesi ve buradaki yatırımcıların teşviklerle desteklenerek ihracata yönelik, katma değeri yüksek imalatın sağlanması ve çevrenin korunması ile birlikte sağlıklı kentleşmenin oluşturulması esas alınmıştır. G.Kore, Tayvan, Endonezya, Malezya gibi ülkelerde bu konuda önemli adımlar atılmış ve belli ölçüde başarı sağlanmıştır.

Türkiye'de organize sanayi ve küçük sanayi sitelerinin kurulması, daha erken başlanmış ve bütün kalkınma planlarında bu konuda tedbir ve ilkeler getirilmiştir. Programlarda bölgeler için yönlendirici ve özendirici teşvik ve kredilerle desteklenen ve Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ilgili Genel Müdürlüğü'nün koordinatörlüğünde yürütülen bu çalışmalar, hazırlanmakta olan Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda, AB müzakere sürecine katkıda bulunmak üzere tüm boyutlarıyla ele alınmıştır. Çalışmalar sürdürülmekte ve ilgili kuruluş ile sektör derneklerinin katkıları sağlanmaktadır.

Organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi siteleri aynı yıllarda başlayan bir başka arayış da Türkiye'de bilim ve teknoloji alanında bir politikanın tespit edilmesi zorunluluğu olmuştur. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'ndaki ilke öncelikle bilimsel ve teknik araştırmalar yapacak bir kurumun oluşturulması yönünde olmuştur. TÜBİTAK bu

dönemde bu felsefe ile kurulmuştur. Yine OECD Bilimsel Araştırma Komitesinin şemsiyesinde, Türkiye'nin de katıldığı pilot takımlar projesi bu tarihlerde başlayıp, sonuçlandırılmıştır. Proje yedi ülkede oluşturulan çalışma grupları ile 1966'ya kadar sürdürülmüş ve 1966'da sonuç raporu hükümetlere sunulmuştur. Bu raporda Türkiye için çizilen çerçevede "Türkiye'nin ekonomik kalkınma ve toplumsal refah için hedeflerinin ne olması ve nasıl bir strateji izlemesi gerektiği ortaya konmuş; sonuçta öngörülen ekonomik ve toplumsal hedeflere erişilmesine yardımcı olacak bir bilim politikası "saptanmıştır".

Bu bilim politikasının tarım, enerji ve belli sanayi sektörlerinde (tekstil, metalurji, kimya, makina, imalat, elektrik makinaları, tarım makinaları ve elektronik sanayileri) üretiminin geliştirilmesi için Türkiye'nin yönelmesi gereken sınıı araştırma ve geliştirme konularını, bu yönelim için alınması gereken önlemlerle, yapılması gereken kurumsal düzenlemeleri de kapsayacak bir genişlikte ortaya koyduğu görülmektedir. Burada bilimin kalkınma hedefleri doğrultusunda ekonomik ve toplumsal bir faydaya dönüştürülmesi de formülasyonun ana motifini oluşturmaktadır. Yani araştırma faaliyetlerinin de planlanabilir bir değişken olarak ele alınabileceği belirtilmektedir. Ancak sonuç raporu, yorumlarıyla birlikte rafa kaldırılmış ve plan dokümanlarına yansıtılmasına rağmen uygulamaya esas alınamamıştır. Keza İkinci Beş Yıllık ve Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planlarında teknolojik gelişme ve teknoloji transferi konularına değinilmiş, Dördüncü Kalkınma Planında ilk kez "teknoloji politikaları"ndan söz edilmiş ise de bunlar kağıt üzerinde kalmıştır. 1983'lere gelindiğinde organize sanayi bölgeleri kurulması için kaynaklar bulunuyor ve faaliyet sürüyordu. Ancak kurulan tesisler, o dönemin sanayileşme modelleri olan ithal ikamesi ve ihracata yönelik üretimler esas alınarak oluşturuluyor, teknolojik gelişmeye yönelik politikalar ve AR-GE çalışmaları bir başka bahara kalıyordu. Sanayi henüz araştırma talep edecek düzeyde değildi. Teknoloji üretmek, AR-GE ve inovasyon yapmak bir lüks olarak algılanıyordu. Amaç üretimde ithal malların benzerini yapmak ve satmaktı. Bunun geliştirilmesi, yeni ürün tasarımları yapılması bir hayaldi.

1980'li yılların başında TÜBİTAK ve TAEK'ten sorumlu Devlet Bakanı N. Özdaş'ın eşgüdümünde DPT ve TÜBİTAK'ın yakın işbirliği ve 300'e yakın bilim adamı ve uzmanın katılımıyla hazırlanan Türk Bilim Politikası 1993-2003 dokümanı ile bir bilim ve teknoloji politikası tasarımı ortaya kondu (Bkz., Özdaş M. Nimet, 2000 Bilim ve Teknoloji Politikası ve Türkiye, TÜBİTAK DTP 00/01, Aralık). Aynı zamanda Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu (BTYK) oluşturuldu. Nedenleri ilgili "kaynak listede" sunulan dokümanlarda ortaya konulduğu gibi, 1980 yılı başlarında son derece uygun bir dünya konjonktüründe bir Bilim Ana Planı hazırlanıp yürürlüğe sokulamadı, kurula işlerlik kazandırılmadı. Aynı dönem Güney Kore büyük hamle yaparken Türkiye

"Dünya Teknolojisine Yetişme" hedefini gerçekleştirmedi. Tasarımı TÜBİTAK tarafından yapılan "Türk Bilim ve Teknoloji Politikası. 1993-2003" dokümanı da Yüksek Kurulun onayına sunuldu. Burada somut AR-GE hedefleri ile jenerik teknolojileri olarak sunulan alanlarda yapılması gerekenle ortaya konulmuştur. Bu dokümanda Güney Kore ve Tayvan gibi ülkelerin de aynı stratejiyi izlediği belirtilmiştir. Ancak 2003 yılına gelindiğinde gerçekleştirilen pek bir şey olamamış, hedefler tutturulamamıştır. Bu arada OSB ve KSS'lerin sayısı artmakta, 2001 krizinden etkilenen sanayi 1995'lerin üretimine dönmektedir.

2005 yılı itibarıyla, OSB'leri ve KSS'leri kurup, bunları bilim ve teknoloji politikalarının somut araçlarıyla teknolojik yetkinleştirme ile küresel rekabette ne yapılabilir, AB müzakere sürecinde Türkiye'ye biçilen rol nedir sorusuna aşağıda temel yanıtlar aranmıştır:

- Organize sanayi bölgeleri ile teknoparklarda yapılan araştırma ve mevcut tüm doküman ve kaynaklardan alınan verilerle OSB ve KSS'ler tesis başına ortalama 45 işçi çalıştıran, kişi başına 21.00\$ katma değer yaratan, küçük ölçekli ve düşük katma değerli ürün imal eden tesislerden oluşmaktadır. Tüm ihracat içinde payları %12'yi aşmamaktadır. Ekonomik krizlerden hızlı etkilenen ve finansman kaynaklarını optimize edemeyen bir yapıya sahiptirler. Nitekim 2001 ekonomik krizini en ağır atlatan kesimlerden biridir.
- Organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi sitelerindeki ihracat analiz edildiğinde, tesislerin %89'u klasik ürün ihraç etmekte, %11'i özgün tasarımı olan ürünler satmaktadır. Ürünlerin %92'si benzeri ithal ürünlerden daha düşük fiyatla ihraç edilmekte ve düşük-orta katma değerli bir yapıya sahip bulunmaktadır. Bu durumda AR-GE alt yapısının kurulmasının önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır.
- Organize sanayi bölgeleri ve teknoparklar ele alındığında bir bilgi ve teknolojik geliştirme ürünleri alışverişinin sağlanmadığı görülmektedir. Tüm Türkiye sanayiinde olduğu gibi AR-GE payı ortalama olarak %0,7'yi aşmamaktadır. Bazı büyük firmalar ortalamayı yükseltmekte, orta büyüklükteki firmalar %0,6 civarında kalmakta, küçüklerde ise %0,2'yi ancak bulmaktadır.
- Organize sanayi bölgelerindeki firmaların özgün ürün tasarımından patente ve oradan da markalaşmaya gitmesi, küresel rekabette önemli bir adımdır. Ancak bu yapı kurulmadığında ihracatta düşük kar marjları ve fason üretime katlanmak zorunlu olacaktır.
- AB ülkelerinin Türkiye'deki sanayiye, özel olarak da OSB ve KSS'lere biçtiği rol, fason üretime veya taşeronluğa dayalı bir ihracat modeli, katma değer zincirinin son halkasıdır.

7. ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİNDE TEKNOLOJİ, AR-GE VE MÜHENDİS İSTİHDAMI

Sanayileşme politikasında, kalkınma ve refahı bölgesel düzeyde yaymak, istihdamı sağlamak ve sınai sektörel üretimi bölge bazında planlamak amacıyla çeşitli model ve araçlardan yararlanılması öngörülmüştür. 1963'den bu yana, hazırlanan tüm kalkınma planlarında temel sanayileşme araçlarından biri OSB ve KSS'ler olarak saptanmış ve uygulamaya konulmuştur. Organize sanayi bölgelerinde ilke olarak en çok üzerinde durulan konu, bölgeler arası dengeyi sağlamak, sanayileşmeyi ülke çapına yayarak bölgesel gelir dağılımı farklılığını minimize etmek olmuştur. Burada nihai olarak sorun, bölgenin ekonomik performansını yükseltmek, daha yüksek bir katma değer yaratmak ve sektörel bazda sanayinin rekabet üstünlüğünü ortaya koymaktır. OSB ve KSS'ler bu ilkesel planda ortaya konan kriterleri, hayata geçirebilecek önemli araçlardır.

Bölgesel ekonomik performansın rekabetçi üstünlüğünü belirleyen ana etkenlerden biri ve en önemlisi, teknolojik gelişmedir. Yeni teknolojilerin ekonomik gelişmeye yön veren gücü, günümüz yöneticileri tarafından daha iyi bilinmekte, böylece teknolojiye bağlı olarak yapılacak yenilikler ekonomik performansı geliştiren bölge stratejilerinin merkezinde yer almaktadır. Ancak belirtilen yeni teknolojilerden her zaman gerektiği gibi yararlanılamadığı görülmektedir. Teknoloji açığını kapatmaya çalışan bölge kalkınma uzmanları, teknolojik gelişmenin ilk aşamadan başlayarak izlenmesi, öğrenilmesi ve kazanılması, kazanımın ticari başarıya dönüştürülmesi için ürün ve üretim prosesleri, teknoloji yönetimi ve organizasyonu gibi alanlardaki eğilimleri zamanında sezip yansıtan bölgesel tasarımlara gitmektedirler. 1980'den bu yana bir başka nokta da ekonomik gelişmede dikkate alınmak zorundadır. Teknolojik gelişmenin, bölge firmalarının rekabetin yanı sıra kendi aralarında belli bir işbirliğini gerçekleştirip sürdürmelerine bağlı olduğudur. Burada, organize sanayi bölgelerinde (karma ve ihtisas sanayileri) alt yapı, sosyal tesis, iletişim merkezi v.s. olanakları paylaşan firmaların, ortak çıkarları konusunda da birlikte davranıp hareket etmeleri doğaldır. Kuruluşların, kendi içlerinde olduğu gibi kendi aralarında da;

- İş ortaklığı içinde ancak yakın temas, birlikte çalışma ve iletişim yoluyla aktarılabilir ve kuruluş veya kişiye özel bilgileri paylaşarak
- Paylaşım sonucu çok çeşitli bir bilgi ve beceri havuzunu ortaklar yararına açarak
- Kuruluşların değişime karşı doğal olarak gösterecekleri direnci yaratılan karşılıklı güven ortamı, ortak çıkar ve iş koordinasyonu koşullarında yumuşatarak

Öğrendikleri göz önüne alınırsa, teknolojik dinamizme sahip bölgelerin her şeyden önce değişik ama birbiri için tamamlayıcı nitelikteki kaynaklarını sürekli olarak bir araya getirme yeteneğine sahip oldukları anlaşılmaktadır.

Özellikle organize sanayi bölgelerinde, uygun koşullar sonucu kuruluşlar arası bağların güçlenmesi, kolektif öğrenme, kuruluşların birbirlerinden etkilenecek rekabet içinde ortak hedeflere yönelmeleri bölgedeki firmaların rekabetçiliğini artıran üstünlüklerdir. Bu yönde yapılan çalışmalar iki noktada toplanabilir:

- İnovasyon (yenileşme, yenileştirme) kültürünü zenginleştirmek
- Bölgesel teknoloji planları ve ortak eylemler ile globalleşme ve bilgi toplumu çağında gelişmekte olan bölgeleri öğrenen bölgelere dönüştürmek

Teknolojik inovasyon yeni veya önemli ölçüde değiştirilmiş ürün ve prosesleri amaçlar. Bir inovasyondan söz edebilmek için öncelikle yeni bir ticari başarının (pazar için yeni ürün, sanayi/hizmet için yeni proses) gerçekleşmiş olması gerekir. Bu başarı için inovasyon sürecinde bir dizi bilimsel, teknolojik, örgütsel, mali ve ticari faaliyetlerin yer alması beklenir.* AR-GE faaliyeti ise inovasyon süreci içindeki faaliyetlerden sadece biridir.

Araştırma, geliştirme ve yeni teknolojileri kullanma inovasyon sürecinin temel öğelerinden olmakla beraber, bunlardan yararlanabilmek üzere kuruluşun ayrıca kendi üretim, yönetim ve dağıtım yöntemlerini değiştirecek örgütsel yenilenmeye gitmesi gerekir. Organize bölge bütününde bir inovasyon ağının kurulması, firmaların teknoloji ve AR-GE 'ye yaklaşımlarını da bütünüyle etkilemektedir.

Bir AR-GE altyapısının firma bünyesinde ve/veya firmalarının bütününde kurulması ve organize sanayi bölgesinde veya civarında mevcut teknopark/teknokentle entegrasyonu, bölgenin teknolojik yapı dönüşümünde önemli bir aşamadır. AR-GE altyapısı yalnızca nitelikli uzman veya araştırmacıların istihdamı ile gerçekleşmez. Yöneticilerin buna inanması, desteklemesi ve firmanın bütçesinden (cirosundan) kaynak aktarması gerekir. Ayrıca inovasyona esas olabilecek bir üretim prosesi veya ürün yenilemeye yönelik bir dizi arayış ortaya çıkmalıdır. Böylece firmada bir "zihniyet" değişikliği ve teknolojik yenilemeye açık bir yapısal dönüşüm dönemine girilir. Araştırmacılar, diğer kurumların araştırmacıları ile etkileşim de bulunurlar,

* Teknoloji TMMOB Yayını, Mayıs 2004, Bölgesel Teknolojik Kalkınma Stratejisi, Prof. Dr. Metin Durgut, End. Müh. Müfit Aykos

bilgi paylaşımı ve ortak çalışmalar başlar. Projelendirme aşamasında, TTGV ve TÜBİTAK gibi AR-GE destekçisi kurumlardan yardım istenebilir. Bu kurumlardan hibe veya kredi alınabilir. Sonrası firmanın AR-GE yeteneklerini geliştirmeye ve dönüştürmeye kalmıştır. Bu konuda örnek alınabilecek başarı öyküleri azımsanmayacak boyutlardadır.

AR-GE alt yapısı kurulması ile organize sanayi bölgelerinin yeni bir ivme kazanacakları ve küresel rekabette daha güçlü bir yer edinecekleri açıktır. Organize bölge firmalarını fason üretimden veya taşeron şirkette nitelimesinden kurtaracak olan süreç, markalaşmaya uzanan yolda yeni ürün/geliştirilmiş ürün imalatına geçilmesidir. Böylece küresel rekabette yeni bir kimlik kazanılması ve kalıcı bir ihracata yönelim mümkün olabilecektir.

Organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi sitelerinde özellikle nitelikli eleman kadrolarının istihdamı hem üretimde hem de mühendislik hizmetlerinde verimliliği artıracak, teknolojik gelişmede ve üretimin modernize edilmesinde önemli, bir yol oynayacaktır. Ayrıca üretimin her kademesinde, mühendislik ve araştırma bölümlerinde, satış ve pazarlamada mühendislerin etkin bir işlev yükledikleri bilinmekte, sanayileşmiş ülkelerde "mühendislik sanayileri" gerek katma değer artmasında gerekse diğer sektörlerle ilişkilerde öncü bir fonksiyonu yerine getirmede başı çekmektedir. AR-GE çalışmalarında da mühendisin dışında görev yapan araştırmacı sayısı oldukça düşük miktarlardadır.

Türkiye'deki organize sanayi bölgelerinde (KSS'ler dahil) hem nitelikli elamanların oranı toplam çalışanlar içinde oldukça düşük, hem de mühendis sayıları olması gerekenin oldukça altında kalmaktadır. Ayrıca bu yapılaşma içinde mühendisler pek çok mesleki ve iş güvenliği sorunları ile maddi zorluklarla karşılaşmaktadır. Bunlar aşağıda kısaca belirtilmiştir:

- Organize sanayi bölgesi ve küçük sanayi sitelerinde istihdam edilen mühendisler öncelikle mesleklerini sürdürememek ve teknik sorunlardan ziyade yönetsel, satış ve mali sorunlarla uğraşmak zorunda kaldıklarını belirtmektedirler. Pek çok mühendis, ihtisaslaşmasına engel olan bütün işletme sorunlarıyla karşı karşıya kalmakta, yığılan teknik ve idari sorunların içinde boğulmakta, işletmede çalışma sürelerini uzattığı halde büyüyen problemlerle baş edememektedir. Çalışan mühendis sayıları yeterli olmadığından aksayan işlerden sorumlu tutulmaktadır.
- İstihdam edilen mühendislerin %70'i 1-5 yıl tecrübeli genç mühendisler olup, kısa sürede teknik sorunların içine girememekte, bilgi birikimi ve teknik detaylar

kendilerine aktarılmadığından adaptasyon süreleri uzamaktadır. İşletmenin sahibi ve/veya yöneticisi durumunda olan kişi ve kadrolarla güven sorunu doğmakta, bu durum tesiste kalıp tecrübe sahibi olmalarını da engellemektedir. 10 yıldan yalnızca %14 civarındadır. Bu kadroların bir bölümü de yönetim, pazarlama ve satış hizmetlerinde çalışmaktadır.

- Çalışmakta olan mühendislerin hiçbir iş güvenliği ve maddi güvencesi yoktur. Bir bölümü herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna bildirilmemekte, deneme süresi adı altında uzun süre çalıştırılmakta veya günlük çalışma süreleri uzatıldığı halde mesailerini verilmemektedir. Çalışan mühendislerin sendikal hakları da bulunmadığından, iş yerinde ortaya çıkan bir itilafta tamamen güvencesiz olmakta ve çoğunlukla işi bırakmak zorunda kaldıklarında tazminat alamamaktadırlar. Dolayısıyla çalıştıkları süre içinde "Demokles'in Kılıcı" tepelerinde asılı olmaktadır.
- OSB ve KSS'lerde çalışan mühendisler, pek çok sanayi tesislerinde olduğu gibi düşük ücretle çalışmaktadırlar. Bu bölgelerde 250 tesiste yapılan incelemede;

- * Mühendislerin %55'i 800-1.200 YTL
- * Mühendislerin %32'si 1.300 - 2.900 YTL
- * Mühendislerin %9'u 3.000 - 5.000 YTL
- * Geri kalan %4'ü 5.100 YTL'den yukarı

ücret almaktadırlar. Görülmektedir ki çok büyük bir çoğunluk geçim sorunu ile karşı karşıya üstelik iş güvencesinden yoksun yaşamaktadırlar. Bu durumda olan mühendislerden üstün bir performans ve mesleki verim beklemek mümkün değildir.

Organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi bölgelerinde istihdam edilen mühendisler ele alındığında TAPLO:7/1 hazırlanmıştır.

TABLO 7/1: Mevcut Organize Sanayi Bölgeleri İle Küçük Sanayi Sitelerinde Mühendis İstihdamı ve Oranlar

Bölge ve İl Sayısı	OSB Sayısı	Toplam İstihdam	Mühendis İstihdamı	Mühendis/Toplam Çalışan Oranı %
A – OSB'LER				
Marmara (11 il)	12	258.840	21.812	8,4
Ege (8 il)	11	74.534	5.695	7,6
Akdeniz (8 il)	10	27.875	1.746	6,2
İç Anadolu (13 il)	17	115.573	9.786	8,5
Karadeniz (18 il)	13	15.050	1.207	8,0
Doğu Anadolu (14 il)	7	8.968	543	6,0
Güneydoğu Anadolu (9 il)	7	63.287	676	10,7
TOPLAM	77	564.127	41.465	7,4
B – KSS'LER				
Marmara	90	138.618	8.872	6,4
Ege	67	65.340	3.267	5,0
Akdeniz	50	60.745	3.280	5,4
İç Anadolu	93	117.464	7.282	6,2
Karadeniz	29	43.736	2.099	4,8
Doğu Anadolu	26	31.946	1.437	4,5
Güneydoğu Anadolu	31	64.862	3.827	5,8
TOPLAM	386	522.711	30.064	5,7
GENEL TOPLAM	463	1.086.838	71.529	6,6

Tablodan görüldüğü gibi gerek OSB'lerde gerekse KSS'lerde çalışan mühendis sayısı oldukça düşük olup toplam istihdam içindeki oranları, bölgelere göre değişmekle birlikte, OSB ortalaması %7,4, KSS ortalaması %6,6 olmaktadır.

MMO İstanbul Şubesi tarafından İstanbul Dudullu Organize Sanayi Bölgesi kapsamında olan İMES'de yapılan bir araştırma sonuçları da oldukça çarpıcı veriler sunmaktadır.

- * Anket yapılan işletme sayısı : 633
- * Anket yapılan işletmelerdeki işçi sayısı : 6.589
- * Anket yapılan işletmelerdeki mühendis sayısı : 453

Göstergeler :

- İşçi / Tesis : 10,40
- Mühendis / Tesis : 0,70
- Mühendis / Toplam Çalışan : 0,064

Görüldüğü gibi tesis başına 1 mühendis bile düşmemektedir. Araştırma daha ayrıntılı olarak etüt edildiğinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmaktadır.

- 393 tesiste mühendis istihdamı yoktur. Yani İMES küçük sanayi sitesindeki tesislerin %62'sinde mühendis çalışmamaktadır.
- 145 tesiste yani toplamın %23'ünde 1 mühendis çalıştırılmaktadır.
- 85 tesiste yani toplamın %13'ünde 2 ila 5 mühendis istihdam edilmektedir.
- Yalnızca 10 tesiste (%2) 5'in üstünde mühendis istihdamı söz konusudur.

Bu tablo sanayi bölge ve sitelerindeki mühendislik hizmetleri ve mühendis istihdamı hakkında yeterli fikir vermektedir. İstanbul'un en büyük sanayi bölgesinde durum açık olarak belirlenmektedir. İkitelli Organize Sanayi Bölgesi'nde de yine tesis başına 1 mühendis bile düşmemektedir. Bu durum da organize sanayi bölgelerinde bir AR-GE alt yapısının kurulup geliştirilmesinin ne kadar uzun vadeli bir program gerektirdiğini de ortaya çıkartmaktadır.

8. ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ VE KÜÇÜK SANAYİ SİTELERİ İÇİN TEŞVİK VE DESTEKLER

Bu bölümde özellikle organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi siteleri için söz konusu olan teşvik ve destekler ile bu destekleri sağlayan kurumlar hakkında, son uygulamalar ele alınarak bilgi verilecektir. İlk organize sanayi bölgesi (Bursa) kuruluş yılı olan 1961 yılında küçük çapta teşvikle başlayan organize sanayi bölgeleri, tüm Kalkınma Plan ve Programları ilkeleri çerçevesinde ilgili kurumların desteğini almış, Yıllık Programlarda verilen teşvik araçlarından da yararlanmıştır.

8.1. Destek ve Teşvik Veren Kurumlar ve Faaliyetleri

A- SANAYİ VE TİCARET BAKANLIĞI :

Ülke ekonomisindeki temel görev ve sorumluluklarının yanı sıra Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın organize sanayi bölgelerinin kuruluş, işleyiş ve denetiminde de önemli görev ve sorumlulukları bulunmaktadır. Bakanlığın doğrudan ve dolaylı olarak organize sanayi bölgelerini ilgilendiren görevlerinin hukuki dayanağı;

- 3143 sayılı Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Kanunu
 - 4562 sayılı Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu
 - 01.04.2002 tarih ve 24713 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan OSB Uygulama Yönetmeliği
- olmaktadır.

İlk kanun (3143 sayılı) Sanayi Bakanlığı'na OSB ve KSS'lerle ilgili kuruluş, denetim, kredilendirme ve koordinasyon görev ve yetkilerini vermektedir. OSB ve KSS'lerin kurulmasını destekleyen Bakanlık, Yıllık Yatırım Programları ile destekleme süresi ile projelerin bitim sürelerini belirlemektedir. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın OSB'lere destek programının kaynağı ve miktarı, Bakanlık bütçesine konulan ödenekler ve Maliye Bakanlığı tarafından tahsis edilen kaynaklardan oluşmaktadır.

OSB'lere yapılan yatırımlarda, destek programına göre teşvik araçları, OSB'lerin kamulaştırma ve alt yapı (yol, su, kanalizasyon, yağmur suyu, atık su, arıtma tesisleri v.s.) tesislerine kaynak ayrılmasıdır. Bu destekler aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

- Mevcut ekonomik ve teknolojik şartlara göre sanayi politikalarının oluşturulmasına katkı sağlamak,
- Kalkınma Planları ve Yıllık Programlarda öngörülen hedef ve politikalar çerçevesinde kalkınmada öncelikli yörelerde, normal ve gelişmiş illerde sanayinin hızlı ve istikrarlı gelişmesini sağlamak ve desteklemek,
- Organize sanayi bölgeleri kurmak, bu amaçla bu bölgelere arsa tahsis etmek, kamulaştırma ve etüt hizmetlerini yapmak,
- OSB'lerin kamulaştırma ve alt yapı tesislerinin inşaatlarının yapım hizmetleri doğrultusunda planlı kentleşme, hızlı sanayileşme, bölgesel kalkınma ve sanayinin yaygınlaşması, çevre kirliliğinin önlenmesi amaçlarını esas alarak, destek programları sağlamak,
- OSB projelerine yönelik faaliyetler çerçevesinde kredi temin etmek ve bu krediye en uygun faiz ve vadeleri tespit ederek OSB'lerin geri ödemelerine kolaylık sağlamak,
- OSB uygulamaları ile ilgili yıllık periyodik denetim çalışmaları yapmak,
- OSB'lerde yer alan sanayicilerin sorunlarını yerinde tespit etmek amacıyla eğitim ve teknik gezi düzenlemek, yurtiçi ve yurtdışı toplantılara katılmak,
- Başta 4562 sayılı OSB Kanunu olmak üzere ortaya çıkan sorunları çözümlenmek amacıyla OSB ve KSS'lerin her türlü yasal düzenlemelerini hazırlamak,
- Sanayi kümelerinin oluşturulması ile OSB ve KSS'lerin gelişme potansiyelini destekleyici faaliyetler ve benzeri çalışmaları yapmak.

B- HAZİNE MÜSTEŞARLIĞI :

Organize sanayi bölgelerinde uygulanacak yatırım teşvik sistemlerinin belirlenmesi ve uygulanmasına, organize sanayi bölgelerinde yabancı yatırımlarla ilgili politikaların saptanmasına ilişkin genel çerçeve Hazine Müsteşarlığı tarafından ortaya konulmaktadır. Müsteşarlık bu bölgelere yapılacak olan yatırımları, 10.06.2002 tarih ve 2002/4327 sayılı kararla (Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar) desteklemektedir. Bu bölgeler için ayrıca yatırım kredisi de öngörülebilmektedir. Enerji Desteğinin Uygulanmasına İlişkin Tebliğ ile de enerji desteğini bu bölgelere yöneltmektedir.

C- KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ SANAYİ GELİŞTİRME VE DESTEKLEME İDARESİ BAŞKANLIĞI (KOSGEB) :

KOSGEB, küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerinin, teknolojik yeniliklere süratle uyumlarını sağlamak, rekabet güçlerini yükseltmek ve ekonomiye katkılarını ve etkinliklerini arttırmak amacıyla, 3624 sayılı kanunla 1990 yılında kurulmuştur. Bir kamu kuruluşu olup, bütün işlemlerinde özel hukuk hükümlerine tabidir.

KOSGEB, amaçta belirtilen faaliyetlerini yıllık programlar bazında süresiz olarak uygulamaktadır. Kurum, organize sanayi bölgeleriyle sanayi sitelerine parasal çeşitli destekler de sağlamaktadır. Bu kapsamda KOSGEB organize sanayi bölgeleriyle küçük sanayi siteleri içinde yer alacak işletmelerdeki yatırımların üretim tesisleri ve AR-GE binalarının inşaat tatbikat projeleriyle KSS alt yapı ve inşaat uygulama projelerine hibe niteliğinde (geri ödemesiz) nakdi destek vermektedir. Ayrıca istihdamın artırılması ve yeni teknolojilerin geliştirilmesine yönelik projeler de bu desteklerden yararlanmaktadır.

KOSGEB destekleri arasında; AR-GE faaliyetleri, laboratuvar, danışmanlık ve tasarım hizmetleri verilmesi, kalite iyileştirme ve sektörel gelişmeye yönelik destekler v.s. bulunmaktadır. Özellikle laboratuvar destekleri geniş kapsamlıdır.

Bir diğer organize sanayi bölgesi kurabilecek ve yönetebilecek kuruluş da TOBB (Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği) olup 5174 sayılı kanunla bu yetkiye sahiptir.

D- TÜRKİYE TEKNOLOJİ GELİŞTİRME VAKFI (TTGV) :

TTGV, organize sanayi bölgelerinde imalat yapan sanayi kuruluşlarının veya yazılım geliştirme şirketlerinin teknoloji geliştirme projelerine ve AR-GE faaliyetlerine finansal destek sağlamaktadır. Desteklenen faaliyetler "teknolojik ürün ve proses inovasyonu" kavramı içerisinde, bilgi birikimi firmada kalacak şekilde, firma tarafından gerçekleştirilen teknoloji geliştirme projeleridir.

Ayrıca Valilik ve Belediyeler de İmar Planları ve Çevre Kanunu çerçevesinde organize sanayi bölgeler ve sanayi sitelerine destek olmakla mükelleftirler.

8.2. Organize Sanayi Bölgelerine ve Sanayi Sitelerine Sağlanan Teşvikler

Organize sanayi bölgelerine tanınan haklar "Yatırımlarda Devlet Yardımları ve

Yatırımları Teşvik Fonu Esasları Hakkında bakanlar Kurulu Kararı"na göre yatırımlara devletçe sağlanabilecek teşvik araçları aşağıdaki gibidir.

- Gümrük Vergisi istisnası,
- Yatırım indirimi,
- Makina ve teçhizat alanında Katma Değer Vergisi desteği,
- Vergi, resim ve harç istisnası,
- Enerji desteği,
- Arsa tahsisi,
- Fondan kredi tahsisi.

Bu teşviklerin ne şekilde uygulanacağı Hazine Müsteşarlığı tarafından saptanmaktadır.

OSB'lere sağlanan teşviklerde kullanılan kredinin limitleri, vadesi, faiz oranı ve geri ödeme koşullarında, bölgesel kalkınmışlıktan kaynaklanan farklı uygulamalar da olmaktadır. Özellikle 1980 - 1985 dönemlerinde çeşitli vergi indirimleri ve muafiyetler, hammadde ve ara mal ithalatındaki kolaylıklar önemli bir kaynak aktarımını ortaya koymaktadır. Bu da OSB'lerde önemli bir ayrıcalık yapıldığını belirlemektedir.

A- Hazine Müsteşarlığı'nın Sağladığı Teşvikler :

Devletin organize sanayi bölgelerine sağladığı desteğin, genel çerçevesi Hazine Müsteşarlığı tarafından belirlenen yatırım indirimi olduğu söylenebilir. Yatırım indirimi, gelişmiş yörelerde yapılacak yatırımlar için %40, normal yöreler için %60, önem taşıyan sektörlere yapılacak yatırımlar ile kalkınmada öncelikli yörelerde ve organize sanayi bölgelerindeki yatırımlarda %100 oranındadır.

Öte yandan 5084 sayılı yasa, organize sanayi bölgelerine, 36 ilde ve 2008 sonuna kadar olmak üzere Gelir Vergisi stopajını %100 indirmekte ve SSK primi işveren payının tamamı da Hazine'ce karşılanmaktadır. Bu büyük bir kaynak aktarımı olarak göze çarpmaktadır. Yine aynı yasa 36 il için, bu bölgelerde "bedelsiz yatırım yeri" tahsisi yapılmasını öngörmektedir. Bu durum yatırım yapmaya niyet etmiş girişimcilere her türlü teşvik ve desteğin sağlanması demektir.

Organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi sitelerine ayrıca çeşitli vergi muafiyetleri de sağlanmakta olup, tanınan vergi muafiyetleri topluca TABLO : 8/1 ve TABLO : 8/2'de verilmiştir. Tablolardan görüldüğü gibi OSB ve KSS'ler kapsamında yer alan işletmeler emlak vergisi, alt yapı giderleri ve kurumlar vergisinde muafiyet veya indirimlere tabi olmaktadır.

TABLO 8/1: Organize Sanayi Bölgelerine Uygulanan Vergi Muafiyetleri (2005 Yılı Başı)

VERGİ TÜRÜ	ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ TÜZEL KİŞİLİĞİ	ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİNDE YER ALAN İŞLETMELER	AÇIKLAMA
Emlak Vergisi	Muaf İnşaat bitim tarihini takip eden Bütçe yılından itibaren 5 yıl	Muaf İnşaat bitim tarihini takip eden Bütçe yılından itibaren 5 yıl	1319 sayılı Emlak Vergisi Kanununun 5. maddesine 3365 sayılı kanunla eklenen (f) fıkrası
Atık su bedeli	Muaf Atık su arıtma tesisi işletenler	Muaf Atık su arıtma tesisi işletmeleri	4562 sayılı PSB Kanununun 21. maddesi
Elektrik ve Havagazı Tüketim Bedeli	Muaf OSB'nin kendi binalarının tüketeceği elektrik için	Muaf değil	4562 sayılı OSB Kanunu ve 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu
KDV	Muaf Arsa ve işyeri dışındaki teslimleri ve bölge dışındaki arsa ve işyeri teslimleri KDV'ye tabi	Muaf değil	4369 sayılı Kanununun 60. maddesi ile 3065 sayılı KDV Kanununun 17/4. maddesine eklenen (k) bendi
Bina İnşaat Harcı ve yapı Kullanma İzni Harcı	Muaf	Muaf	2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanununun 80. maddesi
Kurumlar Vergisi	Muaf OSB'nin esas faaliyetleri dışındaki faaliyetleri nedeniyle elde edeceği gelirleri Kurumlar Vergisine tabidir	Muaf değil	5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununun 7. maddesine 05.06.1997 tarih ve 4264 sayılı Kanunla eklenen 25.bendi

Kaynak : <http://www.sanayi.gov.tr>

TABLO 8/2: Küçük Sanayi Sitelere Uygulanan Vergi Muafiyetleri (2005 Yılı Başı)

VERGİ TÜRÜ	KALKINMADA ÖNCELİKLİ YÖRELER	DİĞER BÖLGELER	AÇIKLAMA
Emlak Vergisi	Muaf İnşaat bitim tarihini takip eden bütçe yılından itibaren 5 yıl		1319 sayılı Emlak Vergisi Kanununun 5. maddesine 3365 sayılı Kanunla eklenen (f) fıkrası
Çevre Temizlik Vergisi (ÇTV)	%50 indirim Büyükşehir Belediye sınırları içindekiler hariç	%50 indirim Nüfusu 5.000'den az olan Belediyelerde	2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanununda değişiklik yapan 3914 sayılı Kanunun mükerrer 44. maddesinin 1. fıkrası, 31.12.1993 tarih ve 21805 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 93/5105 sayılı Bakanlar Kurulu Kararının 7. maddesi
Bina İnşaat Harcı ve Yapı Kullanma İznı Harcı	Muaf		2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanununun 3365 sayılı Kanunla değişik 80. maddesi son fıkrası
KSS YAPI KOOPERATİFLERİNCE YAPILAN ARSA VE İŞYERİ TESLİMİ İLE İLGİLİ OLARAK			
Kurumlar Vergisi	Muaf		5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununun 7. maddesine 05.06.1997 tarih ve 4264 sayılı Kanunla eklenen 25. bendi
KDV	Muaf		4369 sayılı Kanunun 60. maddesi ile, 3065 sayılı KDV Kanununun 17/4. Maddesine eklenen (k) bendi

Kaynak : <http://www.sanayi.gov.tr>

B- Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın Sağladığı Destekler :

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı 3143 sayılı yasaya göre, yetkili kılındığı küçük sanayi kooperatiflerine bölgesel gelişmişlik düzeyine göre belirlenen limitlerde, alt yapının tamamı ve üst yapı inşaatlarının %70'ine kadar oranlarda düşük faizli ve uzun vadeli özel krediler vermekte, orta ve küçük ölçekli sanayi kuruluşlarının yer aldığı organize sanayi bölgelerinin alt yapı inşaatları için de kredi desteği sağlamaktadır.

Bu krediler alt yapının tamamı için verilmekte, bölgesine bağlı olarak (gelişmiş, normal ve kalkınmada öncelikli yöreler) 2 ila 5 yılı ödemesiz 9 ila 15 yıl vadeli olmaktadır. Faiz oranları %2 - %12 arasında, OSB katılma payı ise %1 - %10 olmaktadır. Bu kredi desteği 2004 ve 2005 yılı programında yer alan OSB'ler için uygulanmaktadır.

C - KOSGEB'in Sağladığı Destekler :

KOSGEB alt yapı ve üst yapı projeleri için geniş bir destek programı uygulamaktadır. Bu destekler TABLO : 8/3'de verilmiştir.

TABLO 8/3: KOSGEB Alt Yapı ve Üst Yapı Proje Desteği Destek Oranları (*)
(2005 Yılı)

VERİLECEK KURUM	Gelişmiş Yöreler	Normal Yöreler	Kalkınmada Öncelikli Yöreler
OSB ve EB içinde yer alacak Meslek Kuruluşu, İşletme ve Girişimcilere	%60	%70	%80
KSS'lere	%60	%70	%80

(*) Proje desteğinin üst limiti 20.000,- Euro karşılığı YTL proje bedelleri, Proje Değerlendirme Kurulu tarafından belirlenir.

Kaynak : www.sanayi.gov.tr

Bir diğer KOSGEB desteği de ortak kullanım amaçlı makina-teçhizat desteğidir. Bu desteğin amacı, işletmeler arası ortaklık ve işbirliği kültürünü geliştirmek, verimliliklerini ve üretimlerini arttırmaktır. Bu amaçla, faizsiz geri ödemeli kredi desteği verilerek, ortak kullanım atölyeleri, ortak kullanım laboratuvarları ve ortak kullanım eğitim merkezleri kurulması desteklenmektedir.

KOSGEB makina-teçhizat desteği olarak;

- Yerli makina-teçhizat alımında %80,
- İthal makina-teçhizat alımında ise %60

kredi sağlamakta, yörelere göre desteğin üst limiti ve geri ödeme süreleri farklılıklar göstermektedir.

9. SEÇİLMİŞ ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ VE KÜÇÜK SANAYİ SİTELERİNDE ALAN ÇALIŞMASI

Bu bölümde seçilmiş organize sanayi bölgeleri ile küçük sanayi sitelerinde, katma değer, tesislerdeki mülkiyet yapısı, sektörel dağılım, istihdamın yapısı ve bölgenin veya sitenin özellikleri incelenecektir. Bu OSB ve KSS'lerin seçiminde;

- Bulunduğu yörenin ekonomik yapısı, sanayinin gelişme düzeyi ve bölgesel kalkınmadaki rolü ve önemi,
 - OSB ve/veya KSS'nin sektörel yapısı, arazinin büyüklüğü, istihdam düzeyi ve yer alan tesislerin nicel ve nitel özellikleri,
 - OSB ve/veya KSS'nin diğerlerine göre ülkenin ekonomik ve sanayi seviyesini mikro düzeyde temsil edebilme durumu
- esas alınmıştır.

9.1. Gebze Organize Sanayi Bölgesi

Çalışmalara 1986 yılında başlanmış, 1989 yılında inşaat alt yapıları tamamlanmıştır. Finansman ve bürokrasi sorunlarının aşılması için "yap-sat" modeli oluşturulmuştur. GOSB kredi kullanılmadan, tamamen katılımcıların finansmanı ile gerçekleştirilmiştir. 230 hektarlık arazi için I. etap çalışmalarına geçilmiş ve tapular alınmıştır. 1990 yılında ilk fabrika üretime geçmiştir. GOSB'nin yönetim yapısı zaman içinde genişleyerek bugünkü halini almıştır. Bugün için GOSB müteşebbis heyeti; Kocaeli Valiliği, İl Özel İdaresi, Kocaeli Sanayi Odası, İzmit Ticaret Odası, Gebze Ticaret Odası, GOSB Sanayiciler Derneği, Türkiye Bilişim Vakfı'ndan oluşmaktadır.

GOSB'deki firmaların sektörel dağılımı, parselasyon dağılımı ve istihdam TABLO : 9/1'de verilmiştir.

TABLO 9/1: GOSB İçinde Yer Alan Firmaların Sektörel ve Mülkiyet Dağılımı ve İstihdam (2005 Yılı Başı)

Sektör	Firma Sayısı	Parsel Alanı (ha)	Parsel Oranı (%)	Fiili İstihdam
Makina – Kimya, Otomotiv Yan Sanayi	50	125	65,4	6.120
Optik-Elektrik ve Plastik	17	29	15,2	1.502
Gıda-Ambalaj	9	14	7,3	798
Diğer	2	2	1,0	85
Bilişim Teknoparkı	3	21	11,1	265
TOPLAM	81	191	100,0	8.770

Kaynak: GOSB Bölge Müdürlüğü verileri

Tablodan görüldüğü gibi, sektörel dağılımda ağırlık imalat, otomotiv yan sanayi ve kimya sanayi sektörleri olmaktadır. Tesislerin tamamı Anonim Şirket veya Limited Şirket olmaktadır. Teknopark bölgesinde şu anda 3 katılımcı firma faaliyet göstermektedir.

İstihdamın kompozisyonu ele alındığında;

- 3.626 kişi kalifiye eleman, teknisyen, yönetici,
- 5.144 kişi düz işçi veya memur

olmaktadır. Tesislerde toplam 951 çeşitli disiplinlerde mühendis çalışmaktadır. Bu da toplam çalışanların %10,8'idir. Diğer göstergeler aşağıdaki gibidir.

* Toplam katma değer	:	276,0	milyon USD
* Tesis başına katma değer	:	3,4	milyon USD
* Tesis başına istihdam	:	108	Kişi
* Tesis başına mühendis	:	12	Kişi

Bu göstergeler GOSB'nin büyük tesislerden oluşan, yüksek katma değer yaratan bir yapıda olduğunu göstermektedir.

GOSB gerek hammadde temini gerekse pazarlama yönünden Marmara Bölgesi'nin en uygun yöresinde yer almaktadır. Nitelikli işgücü rahatlıkla sağlanabilmektedir. Sabiha Gökçen Hava Limanı'na, Derince Limanı'na ve TEM otoyoluna yakın konumda bulunmaktadır.

9.2. Bilecik Organize Sanayi Bölgesi

Bilecik'te mevcut birinci OSB'ye ilave ikinci OSB yapılmış, alt yapı tamamlanarak birinci OSB ile entegre edilmiştir. Organize sanayi bölgesi çalışmalarına 1980'lerde başlanmasına karşın oldukça ağır ilerlemiş, kredi sorunları nedeniyle alt yapının tamamlanması gecikmiştir. Bölge yıllardır problemlili, dağınık ve gelişmemiş yapısını sürdürmüş, ancak yeni ve büyük yatırımların buraya yönelmesi ile canlanabilmiştir. Bölgenin özel koşulları da yapılaşmaya engel yaratmış, kış mevsiminin uzun sürmesi, tedarikçi ve yan sanayi imkanlarının kısıtlı olması dezavantaj olarak ortaya çıkmıştır.

İstanbul'a 228 km mesafede olan bölgede kamyon trafiği yoğun ve yol kalitesi düşüktür. Ancak yeni yol çalışmalarının tabloyu organize sanayi bölgesi lehine çevirebileceği söylenebilir.

Bilecik OSB'deki firmaların sektörel dağılımı, parselasyon dağılımı ve istihdam TABLO : 9/2'de verilmiştir.

TABLO 9/2: Bilecik Organize Sanayi Bölgesi İçinde Yer Alan Firmaların Sektörel ve Mülkiyet Dağılımı ve İstihdam (2005 Yılı Başı)

Sektör	Firma Sayısı	Parsel Alanı (ha)	Parsel Oranı (%)	Fiili İstihdam
İnşaat Malzemeleri	15	39,3	35,7	456
Otomotiv ve Madeni Eşya	11	30,1	27,3	515
Plastik – Elektrik	4	10,8	9,8	165
Kimya – Madencilik	7	17,3	15,7	292
Gıda ve Ambalaj	3	7,5	6,9	125
Orman Ürünleri ve Deri	2	5,0	4,6	167
TOPLAM (*)	42	110,0	100,0	1.720

Kaynak: Bilecik OSB Bölge Müdür-lüğü ve Sanayi ve Ticaret Bakanlığı verileri.

() 6 tesis inşaat ve deneme üretimi safhasındadır.*

Tablodan görüldüğü gibi, sektörel dağılımda ağırlık inşaat malzemeleri, otomotiv ve madeni eşya imalat sektörlerinde olup bunları kimya ve madencilik izlemektedir. Tesislerin tamamı Anonim Şirket veya Limited Şirket olmaktadır.

İstihdamın kompozisyonu ele alındığında;

- 645 kişi kalifiye eleman, teknisyen, yönetici,
- 1.075 kişi düz işçi veya memur

olmaktadır. Tesislerde toplam 122 çeşitli disiplinlerde mühendis çalışmaktadır. Bu da toplam çalışanların %7,1'idir. Diğer göstergeler aşağıdaki gibidir.

* Toplam katma değer	:	45,0	Milyon USD
* Tesis başına katma değer	:	1,1	Milyon USD
* Tesis başına istihdam	:	41	Kişi
* Tesis başına mühendis	:	3	Kişi

Bu göstergeler Bilecik OSB'nin orta ölçekte tesislerden oluşan ve mühendislik hizmetleri düşük olan yapısını ortaya koymaktadır. Katma değer de düşüktür. Bölge, sanayicilerin rağbet etmediği, limana uzak, pazarlara yakın olmayan, yan sanayi imkanları kısıtlı bir niteliktedir.

9.3. Eskişehir Organize Sanayi Bölgesi

Sanayi parsel alanı itibarıyla Türkiye'nin en büyük organize sanayi bölgesidir. Birinci ve ikinci etap sanayi bölgeleri kurulmuş ve entegrasyonu yapılmıştır. 3. ve 4. etapların birleştirilmesi ile bölgenin toplam alanı 3.200 hektara ulaşacaktır. Bölge içinde bir Teknopark kurulmuş olup çalışmalar sürdürülmektedir.

Eskişehir organize sanayi Bölgesi'nde ilk kurulan bölgelerden biri olmasına karşın doluluk oranı yüksek değildir. Halen 225 tesis üretim yapmakta veya halen deneme üretimi aşamasındadır. Tahsisi yapılan 345 parsel vardır ve tahsisi yapılmayan parsel sayısı ise 521'dir. Bölgenin arazisinin geniş olması bir yerde yoğun tesis yerleşimini önlemektedir.

Alt yapıda bir sorun olmamasına ve bölgenin sanayileşme düzeyinin gelişmişlik arz etmesine karşın sanayiciden gelen talep fazla değildir. 1994 ve 2001 yıllarında yaşanan ekonomik krizler sanayiciyi büyük çapta etkilemiştir. Bu dönemde tüm organize sanayi bölgeleri gibi Eskişehir OSB de sarsıntı geçirmiş, pek çok inşaat yarım kalmış, üretime henüz başlamış olan tesisler faaliyetlerini ertelemişlerdir. 2002 yılında bölgede yeni yatırımcıya devredilmek üzere pek çok hazır arazi ve tesis göze çarpmakta idi. Daha sonra OSB toparlanmış ve büyük işletmeler öncelikle yoğun ihracata yönelmiştir. Yine de bu bölgede bir hayli sanayi parseli yatırıma hazır durumda beklemektedir.

Eskişehir OSB'deki firmaların sektörel dağılımı, parselasyon dağılımı ve istihdam TABLO : 9/3'de verilmiştir.

TABLO 9/3: Eskişehir Organize Sanayi Bölgesi İçinde Yer Alan Firmaların Sektörel ve Mülkiyet Dağılımı ve İstihdam (2005 Yılı Başı)

Sektör	Firma Sayısı	Parsel Alanı (ha)	Parsel Oranı (%)	Fiili İstihdam
Metal eşya sanayi	60	550	26	4.980
Kimya, Plastik, Kauçuk	31	260	13	2.1275
Taş, Toprak İmalat Sanayi	28	255	12	2.226
Tekstil, Konfeksiyon	24	230	11	2.197
Orman Ürünleri ve Kağıt	23	237	11	1.946
Gıda ve Ambalaj	21	190	9	1.658
Makina İmalat	16	138	7	1.570
Tarım Alet ve Makina	10	113	5	820
Metal Ana Sanayi	8	95	4	740
Diğerleri	4	32	2	220
TOPLAM	225	2.100	100	18.532

Kaynak: Eskişehir OSB Sanayi ve Ticaret Bakanlığı MMO Analiz - Alan Çalışması

Tablodan görüldüğü gibi, sektörel dağılımda ağırlık metal eşya sanayi, kimya ve plastik ile seramik gibi taşa ve toprağa dayalı sanayi sektörleri olmaktadır. Bunu tekstil, orman ürünleri ve gıda sanayileri izlemektedir.

İstihdamın kompozisyonu ele alındığında;

- 7.946 kişi kalifiye eleman, teknisyen, yönetici,
- 10.586 kişi düz işçi veya memur

olmaktadır. Tesislerde toplam 1.646 çeşitli disiplinlerde mühendis çalışmaktadır. Bu da toplam çalışanların %8,9'unu oluşturmaktadır. Diğer göstergeler aşağıdaki gibidir.

* Toplam katma değer	:	664,0	milyon USD
* Tesis başına katma değer	:	2,9	milyon USD
* Tesis başına istihdam	:	82	Kişi
* Tesis başına mühendis	:	7	Kişi

Eskişehir OSB yüksek katma değer yaratan büyük ve orta ölçekli tesislerden oluşmaktadır. Türkiye çapında firmaların da yer aldığı bu bölge, başarılı bir teknopark çalışmasını da yürütebilirse teknolojik bir atılım da yapmış olacaktır.

9.4. Bursa Merkez Organize Sanayi Bölgesi

Bursa önemli sanayi kentlerimizden biri olup bölgenin "otomotiv-tekstil" katma değerinin %80'ini tek başına yaratmaktadır. Yöredeki 5 organize sanayi bölgesinin en büyüğü Merkez OSB'dir ve Türkiye'nin ilk kurulan (kuruluş temeli 1996'da atıldı) organize sanayi bölgesi olma unvanını taşımaktadır. Sanayi parseli toplam alanı 469 hektar, tahsis yapılan parseller ise 462 hektardır.

Bursa OSB'lerinde çok büyük tesisler de faaliyet göstermektedir. Toplam 271 tesisten 191'i üretim veya deneme üretimi aşamasındadır. Üretime geçme oranı %61 olup, alt yapıda bazı sorunlar vardır. Merkez OSB dışında, İnegöl, Demirtaş ve M. Kemal Paşa'da da organize sanayi bölgeleri bulunmaktadır. Bursa istihdam yönünden de Türkiye'nin en büyük organize sanayi bölgesidir. (KSS'lerden oluşan İstanbul - İkitelli OSB'leri hariç). Bu durum Bursa'yı parselleri en pahalı olan OSB haline getirmiştir.

Bursa Merkez OSB'deki firmaların sektörel dağılımı, parselasyon dağılımı ve istihdam TABLO : 9/4'de verilmiştir.

TABLO 9/4: Bursa Merkez Organize Sanayi Bölgesi İçinde Yer Alan Firmaların Sektörel ve Mülkiyet Dağılımı ve İstihdam (2005 Yılı Başı)

Sektör	Firma Sayısı	Parsel Sayısı	Parsel Oranı (%)	Fiili İstihdam
Otomotiv ve Yan Sanayi	47	119	25,8	8.907
Tekstil ve Konfeksiyon	45	109	23,6	8.505
Makina İmalat ve Madeni Eşya	36	82	17,7	6.130
Gıda – Meşrubat ve Ambalaj	18	50	10,8	3.640
Kimya, Plastik, Lastik	16	38	8,2	2.808
Orman Ürünleri, Kağıt	14	32	6,9	2.441
İnşaat malzemesi, Seramik	8	20	4,3	1.496
Diğerleri	7	12	2,7	923
TOPLAM	191	462	100,0	34.900

Kaynak: Bursa OSB verileri. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı kayıtları, MİMO Alan Çalışması Analizi.

Tablodan görüldüğü gibi, otomotiv, tekstil ve makina imalat sektörleri toplamda %67 oranında pay almaktadır. Gıda, kimya ve orman ürünleri sektörleri bunların ardından gelmektedir.

İstihdamın kompozisyonu ele alındığında;

- 12.340 kişi kalifiye eleman, teknisyen, yönetici,
- 22.560 kişi düz işçi veya memur

olmaktadır. Tesislerde toplam 3.340 çeşitli disiplinlerde mühendis çalışmaktadır. Bu da toplam çalışanların %9,6'sını oluşturmaktadır. Diğer göstergeler aşağıdaki gibidir.

* Toplam katma değer	:	974,0	milyon USD
* Tesis başına katma değer	:	5,1	milyon USD
* Tesis başına istihdam	:	183	Kişi
* Tesis başına mühendis	:	17	Kişi

Bursa OSB yüksek katma değerli büyük tesislerden oluşmuş bir bölgedir. Bu nedenle de bölgenin rekabet gücü yüksek olup ihracatı diğer OSB'lere göre fazla olan (toplam ürünün %61'i) bir yapılaşma göstermektedir.

9.5. İzmir Atatürk Organize Sanayi Bölgesi

İzmir Atatürk Organize Sanayi Bölgesi, İzmir Limanı'na 20 km, havaalanına 40 km ve TIR gümrüğüne 8 km mesafede bulunmaktadır. 1982 yılında temeli atılmış, 1990 yılında tesisler üretime geçmiştir. Türkiye'nin en büyük OSB'lerinden biri olup 600 hektarlık bir alana yerleşmiştir. Sanayi parseli büyüklüğü 350 hektar olup 495 tesis için parsel tahsisi yapılmıştır. Ekonomik enerji üretimi için 1989 yılında bir elektrik santrali de (kendi elektriğini üretmek üzere) devreye sokulmuştur. Alt yapı sorunlarının tamamı çözülmüştür.

İzmir Atatürk Organize Sanayi Bölgesi'nin 483 tesisi üretimdedir ve bölge %98 doluluk oranı ile faaliyettedir.

İzmir Atatürk OSB'deki firmaların sektörel dağılımı, parsellasyon dağılımı ve istihdam TABLO : 9/5'de verilmiştir.

TABLO 9/5: İzmir Atatürk Organize Sanayi Bölgesi İçinde Yer Alan Firmaların Sektörel ve Mülkiyet Dağılımı ve İstihdam (2005 Yılı Başı)

Sektör	Firma Sayısı	Parsel Sayısı	Parsel Oranı (%)	Fiili İstihdam
Metal İşleme, Madeni Eşya ve Makina	218	160	46	12.245
Gıda ve Ambalaj	72	52	15	2.940
Elektrikli Eşya, Elektronik	58	42	11	2.440
Tekstil, Konfeksiyon	48	35	10	2.200
Otomotiv Yan Sanayi	34	23	6	1.970
Diğerleri	53	38	12	2.695
TOPLAM	483	350	100	24.290

Kaynak: İzmir Atatürk OSB Bölge Müdürlüğü verileri, sanayi ve Ticaret Bakanlığı kayıtları, MMO anketi.

Tablodan görüldüğü gibi, metal işleme ve makina imalat sanayi toplamdan %45 pay almakta, bunu gıda, elektrik - elektronik ve tekstil izlemektedir.

İstihdamın kompozisyonu ele alındığında;

- 9.760 kişi kalifiye eleman, teknisyen, yönetici,
- 12.730 kişi düz işçi veya memur

olmaktadır. Tesislerde toplam 2.690 çeşitli disiplinlerde mühendis çalışmaktadır. Bu da toplam çalışanların %11'dir. Diğer göstergeler aşağıdaki gibidir.

- * Toplam katma değer : 695,5 milyon USD
- * Tesis başına katma değer : 1,4 milyon USD
- * Tesis başına istihdam : 51 Kişi
- * Tesis başına mühendis : 6 Kişi

Görüldüğü gibi İzmir Atatürk OSB katma değeri yüksek olmayan orta ölçekli firmalardan oluşmaktadır. İhracat toplam üretimin %55'idir.

9.6. Konya Organize Sanayi Bölgeleri

Konya'da dört organize sanayi bölgesi olmakla birlikte, onaylanmış ve teşvik kapsamına girmiş iki bölge göz önüne alınmıştır. Konya OSB'lerinin %97'si Konya ve civarındaki yatırımcıların sahip olduğu tesisleri kapsamaktadır. Konya dışardan gelecek yatırımcılara sıcak bakmamaktadır.

Konya 1. ve 2. etap OSB 450 hektarlık alana oturmakta, sanayi parselasyon alanı 334 hektar olmaktadır. Konya'da bu iki bölgede faaliyette bulunan 307 firma vardır. Bu tesisler genel olarak KOBİ niteliğine girmektedir. Konya'nın ihracat limanı Antalya olup karayolu ile 266 km mesafededir. İhracat küçük çaplı olup üretim genellikle iç pazara yöneliktir.

Konya I.ve II. etap OSB'lerdeki firmaların sektörel dağılımı, parselasyon dağılımı ve istihdam TABLO : 9/6'da verilmiştir.

TABLO 9/6: Konya Organize Sanayi Bölgeleri İçinde Yer Alan Firmaların Sektörel ve Mülkiyet Dağılımı ve İstihdam (2005 Yılı Başı)

Sektör	Firma Sayısı	Parsel Sayısı	Parsel Oranı (%)	Fiili İstihdam
Makina imalat, Yedek Parça, Metal Eşya	104	115	35	2.582
Otomotiv, Kaldırma Mak., Yan Sanayi	46	52	15	1.095
Tarım Aletleri ve Yedek Parça	43	47	13	950
Plastik, Lastik, Kauçuk	30	33	10	720
Gıda ve Ambalaj	32	36	11	803
Kimya ve Yapı Malzemeleri	15	17	5	360
Diğerleri	37	34	11	790
TOPLAM	307	334	100	7.300

Kaynak: Konya OSB Bölge Müdürlüğü verileri, Sanayi ve Ticaret bakanlığı kayıtları, MMO alan Araştırması Analizleri.

Tablodan görüldüğü gibi, her türlü metal eşya, küçük makina parçaları ve yedek parçalar toplamdan %35 pay almaktadır. Kalanı eşit olarak diğer sektörlerle dağılmaktadır.

İstihdamın kompozisyonu ele alındığında; bölgede toplam istihdamın %38'i nitelikli (kalifiye) işgücü olmaktadır. Mühendis sayısı yaklaşık 565 olup toplam çalışanların

%7,7'sini oluşturmaktadır. Diğer göstergeler aşağıdaki gibidir.

* Toplam katma değer	:	192,7	milyon USD
* Tesis başına katma değer	:	627,0	Bin USD
* Tesis başına istihdam	:	24	Kişi
* Tesis başına mühendis	:	2	Kişi

Konya OSB katma değeri düşük, istihdam hacmi yetersiz küçük - orta ölçekli firmalardan oluşmaktadır.

9.7. Ankara - İvedik OSB ve Küçük Sanayi Siteleri

Ankara'da kurulmuş olan (İVEDİK ve OSTİM) iki sanayi bölgesinin dışında, alt yapı, proje ve kamulaştırma aşamasında 6 bölge daha bulunmaktadır. İvedik Organize Sanayi Bölgesi küçük sanayi sitelerinden oluşmaktadır. Bölge 477 hektara oturmakta, sanayi parseli büyüklüğü 194 hektarı bulmaktadır. Doluluk oranı %48 olup, 3.000 tesis faaliyet göstermektedir. Bölge potansiyelini kullanamamaktadır. 2001 ekonomik krizi bölgeyi çok etkilemiş, yatırımlar yarım kalmış veya devredilmiştir.

Ankara - İvedik OSB'deki firmaların sektörel dağılımı, parselasyon dağılımı ve istihdam TABLO : 9/7'de verilmiştir.

Tablodan görüldüğü gibi, metal işleme, makina yedek parça imalatı ile lastik -

TABLO 9/7: Ankara - İvedik OSB ve Küçük Sanayi Siteleri Faaliyet ve İstihdam Durumu (2005 Yılı Başı)

Sektör	Firma Sayısı	Parsel Sayısı	Parsel Oranı (%)	Fiili İstihdam
Makina, Yedek Parça, Talaşlı İmalat	880	56	28	3.420
Otomotiv Yedek Parçası	330	21	11	1.200
Lastik, Plastik	560	35	17	2.040
Konfeksiyon, Tekstil	520	34	16	1.620
Mobilya, Ahşap İşleri	380	25	15	1.730
Mümessillik - Ticaret	330	23	13	1.490
TOPLAM	3.000	194	100	11.500

Kaynak: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı kayıtları, MMO Alan Araştırması Analizleri

plastik sanayi başı çekmektedir. Bunu tekstil, triko ve konfeksiyon ile mobilya izlemektedir.

İstihdamın kompozisyonu ele alındığında; nitelikli işgücünün oldukça düşük (3.910 kişi) olduğu görülmektedir. Tesislerde toplam 698 çeşitli disiplinlerde mühendis çalışmaktadır.

Bu da toplam çalışanların %6'sını oluşturmaktadır. Diğer göstergeler aşağıdaki gibidir.

* Toplam katma değer	:	276,0	milyon USD
* Tesis başına katma değer	:	92,0	bin USD
* Tesis başına istihdam	:	4	Kişi
* Tesis başına mühendis	:	0,2	kişi

Ankara - İvedik Organize Sanayi Bölgesinde yer alan küçük sanayi siteleri düşük katma değerli mikro ölçekli işletmelerdir. Firma başına bir mühendis dahi düşmemektedir.

9.8. İstanbul - Dudullu Organize Sanayi Bölgesi

İstanbul'un en önemli organize sanayi bölgesidir. Bölge fabrikalar bölgesi ile 3 küçük sanayi sitesinden (İMES, KADOSAN, DES) oluşmaktadır. 450 hektarlık bir alanda 150 hektarlık bir sanayi parselleri alanı vardır. Bölgenin kuruluş tarihi 1966 olup, alt yapıda hala bazı sorunlar çözülememiştir. Enerji TEDAŞ'tan, kullanma suyu İSKİ'den ve doğalgaz İGDAŞ'tan sağlanmaktadır. Fabrikalar bölgesinde 107 büyük ve orta ölçekli işletme bulunmaktadır. Bölgedeki İMES, KADOSAN ve DES gibi küçük sanayi sitelerine ilişkin bilgiler aşağıdadır.

		İMES	DES	KADOSAN
* İşletme sayısı	:	682	705	401
* İstihdam	:	6.589	7.012	1.340
* Alan (m ²)	:	650.000	360.000	140.000
* Elektrik (mv/h-aylık)	:	3.500	4.200	250

İstanbul - Dudullu OSB, Fabrikalar Bölgesi ve KSS'lerdeki firmaların sektörel dağılımı, parselasyon dağılımı ve istihdam TABLO : 9/8'de verilmiştir.

TABLO 9/8: İstanbul - Dudullu Organize Sanayi Bölgesi, Ana Bölge ve KSS'lerde Yer Alan Firmaların Sektörel ve Mülkiyet Dağılımı ve İstihdam (2005 yılı başı)

Sektör	Firma Sayısı	Parsel Sayısı	Parsel Oranı (%)	Fiili İstihdam
Makina İmalat, Metal İşleme, Madeni Eş.	1.004	140	53	13.330
Otomotiv Yan Sanayi, Yedek Parça	407	60	22	2.908
Plastik, Kimya, Kağıt	89	9	3	1.325
Gıda - Meşrubat ve Ambalaj	78	8	3	1.010
Gümrükleme, Depo, Pazarlama, İnşaat	109	22	8	740
Diğerleri	208	26	11	4.927
TOPLAM	1.895	265	100	24.240

Kaynak: İstanbul Dudullu OSB verileri, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı kayıtları, MMO İst. Şb. İMES Alanı Araştırması, MMO Sanayi K. Alan Araştırması

Tablodan görüldüğü gibi, sektörel dağılımda ağırlık makina imalat, metal işleme ve madeni eşya ile otomotiv yan sanayi firmalarında.

İstihdamın kompozisyonu ele alındığında; nitelikli işgücünün toplamın yaklaşık % 41'i (9.940) olduğu görülmektedir. Mühendis sayısı 2.180 olmaktadır. Toplamdaki oranı %9'dur. Diğer göstergeler aşağıdaki gibidir.

- * Toplam katma değer : 734,0 milyon USD
- * Tesis başına katma değer : 387,0 bin USD
- * Tesis başına istihdam : 13 kişi
- * Tesis başına mühendis : 1,2 kişi

İstanbul - Dudullu OSB'inde ihracat yapan firmalar Standart Pompa, Sun Jüt, Alcatel, Alarko Carrier, Hawlett Packard, Onaysa, ABB Elektrik, Vursan, Yasan v.s. olmaktadır.

9.9. İTÜ Arı Teknokent

İTÜ Arı Teknokent Mart 2002'de kurulmuş olup, ortakları aşağıdaki gibidir;

- İTÜ Geliştirme Vakfı,
- TTGV Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı
- GAMA, ENKA, ORİMPEKS, ATA İNŞAAT, ve ALARKO HOLDİNG %1'er hisseye Sahiptir.

İTÜ Arı Teknokent Yönetim Ofisi Maslak'taki İTÜ Ayazağa Kampüsü içindedir. İTÜ Arı Teknokent Proje Geliştirme Planlama A.Ş. , geliştirme bölgesinin kurulması, yönetimi ve işletmesinden sorumludur. Bunun dışındaki görevleri;

- Bölgede yer almak isteyen kurum kuruluş ve girişimcilerin taleplerinin değerlendirilerek uygun bulunanlara yer tahsisi yapılması,
- Arazi kullanımı ve bu arazilerdeki yapı ve tesislerin inşası ve kullanımı ile ilgili ruhsat ve izinlerin verilmesi ve denetimi,
- Bölgede gerekli hizmetlerin tespiti, temini, fiyatlandırılması ve kesintisiz bir şekilde sürdürülmesinin sağlanması,
- Girişimcilerin ve üçüncü şahısların amaca aykırı faaliyetlerinin tespiti ve gereğinin yapılmasıdır.

İTÜ Arı Teknokent, Türkiye'de ve İstanbul çevresinde geliştirme ve inovasyon aktivitelerinin odak noktası olmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda ilkeleri,

- Türkiye'deki ileri teknoloji araştırmaları ve çalışmalarını ilerletmek,
- İleri teknoloji ile uğraşan yeni şirketlerin doğmasına katkıda bulunarak mevcut şirketlerin sayısını arttırmak,
- İleri teknoloji ile uğraşan şirketlere üniversite içerisinde araştırma ortamı yaratmak,
- Üniversite - Sanayi işbirliği içerisinde öğretim üyeleri ve öğrencilerin sanayi içerisinde çalışmasını sağlamak,

- Ülkede özgün ileri teknolojik üretim için fikirden sanayi projelerine giden yapılanmaya katkıda bulunmak şeklindedir.

İTÜ Arı Teknokent'in hedefleri arasında;

- Ortak araştırma projeleri yürütülmesi,
- Danışmanlık hizmeti verilmesi,
- Çok özel ve pahalı laboratuvar olanakları sağlanması,
- Teknik hizmetlerin şirketlere sunulması,
- Konu ile ilgili en güncel gelişmelerin ve bilgilerin sürekli eğitim ve diğer ara aşamalar yoluyla şirketlere verilmesi bulunmaktadır.

İTÜ Arı Teknokent, "Teknoloji Geliştirme Bölgesi" ileri teknolojilerin ülke ekonomisinin büyümesinde hızla ağırlık kazanmalarını ve kalıcı bir rol oynamalarını sağlamak amacıyla geniş kapsamlı bir proje olarak görülmektedir. İTÜ'nün temel bilimlerde ve bütün mühendislik dallarında sahip olduğu akademik kadro, donanım ve uygulamaya yönelik deneyiminden yararlanarak "Teknokent" in çok farklı teknoloji alanlarında faaliyet göstermesi planlanmaktadır.

İTÜ Arı Teknokent'in gelişmesine paralel olarak, kademeli şekilde hayata geçirilmesi öngörülen danışmanlık hizmetleri şunlardır:

- **Teknik Danışmanlık :** Şirketlerin teknik danışmanlık ve gerektiğinde laboratuvar bazlı projeler talep ettiklerinde hizmet alabilecekleri bir merkez oluşturulması öngörülmektedir. Bu merkezin görevi şirketlerin taleplerini uygun öğretim üyesine ya da araştırma merkezine yönlendirmek olacaktır. İTÜ bünyesinde taleplere yanıt verilememesi durumunda, Türkiye'de veya yurtdışı kurumlarda konuyla ilgili en uygun kaynak bulunmaya çalışacaktır.
- **Sürekli Eğitim :** Şirket elemanlarının teknolojideki son gelişmeleri takip edebilmesi için İTÜ öğretim üyeleri tarafından hazırlanmış eğitim programları sunulması planlanmaktadır. Risk Sermayesi Danışmanlığı ile İTÜ Arı Teknokent bünyesinde kurulacak bir birimin yeni projeler için yurtiçi ve yurtdışı kaynaklı finansman bulunması konusunda çalışmayı planlamaktadır. Amaç sermayeyi

sağlayan kurumlara projenin iyi anlatılabilmesi ve en uygun şartlarda anlaşma sağlanması için danışmanlık hizmeti verilmesi olacaktır. Özel Risk Sermayesinin yanı sıra, yurtiçi ve yurtdışı kaynaklı devlet destekli ucuz kredi olanakları da araştırılıp bu merkez tarafından değerlendirilecektir.

- **Hukuk Danışmanlığı :** Şirketlere marka tescili, telif hakları ve patent alma konusunda danışmanlık hizmeti vermek üzere bir merkez kurulması öngörülmektedir. Bu merkez aynı zamanda şirketlerin uluslararası sözleşme ve ortaklık anlaşmalarında hizmet verecektir. Gerektiğinde Risk Sermayesi Danışmanlığı birimi ile birlikte çalışacaktır.
- **Pazarlama Danışmanlığı :** Şirket ürünlerine yurtiçi ve yurtdışında olan talebin belirlenmesinde danışmanlık hizmeti verilmesi hedeflenmektedir. Bu talebin belirlenmesinde hem özel sektörün ihtiyaçları hem de devlet ve özellikle askeri ihaleler göz önüne alınacaktır. İhracat veya ihale süreci konusunda şirketlere hizmet verilecektir.
- **Bilişim Teknolojileri Danışmanlığı :** İTÜ Arı Teknokent'te, şirketlere gelişmiş iletişim alt yapısı sunulmasının ötesinde bu kurumların var olan alt yapıyı en etkin biçimde kullanarak gerekli bilgi alışverişini sağlamalarına yardımcı olmak üzere bir danışmanlık merkezi kurulacaktır.

İTÜ ARI Teknokent'in avantajları aşağıdaki şekilde sıralanabilir :

- **Sağlanan Vergi Avantajları :** 4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu ile İTÜ Arı Teknokent bünyesinde yer alan firmalara, yaptıkları çalışmalarda vergi muafiyeti sağlanmaktadır. Bu teşviklerle ileri teknoloji üreten ve kullanan, ülke ekonomisinde daha yüksek katma değer ve istihdam sağlayan, uluslararası rekabet gücü yüksek firmaların oluşumu desteklenmektedir.
- **Bölgede Oluşan Sinerji :** Benzer hedeflere sahip birçok firmanın odağı konumunda olan teknokentler, oluşan sinerji ortamında firmalara geniş işbirliği ve bilgi paylaşımı olanakları sağlar. Firmalara teknolojik gelişmeleri yakından takip etme fırsatı verir. Bunun sonucunda da hızlı gelişme imkanı sağlar.
- **Kiracı Şirketlere Sağlanan Hizmetler :** İTÜ Arı Teknokent bünyesinde kiracı Şirketlere ihtiyaç duydukları hizmetleri kiralama olanakları sağlanmaktadır. Böylece belli bir ihtiyacı karşılamak için yeni yatırımlar yapmak, yeni teçhizat almak ve

sürekli bakım gibi masraflar gerekmeden ve her ihtiyaç duyulduğu anda hizmet almak mümkün olacaktır.

- **Yeni Kurulan İleri Teknoloji Firmaları İçin Uygun Gelişme Ortamı :** İTÜ Arı Teknokent dahilinde sağlanan avantajlar ve inkübator hizmetleri ile yeni kurulan araştırma odaklı şirketler için uygun bir gelişme ortamı sağlanır. Girişimciler ve kendi firmasını kurmayı hedefleyen yeni mezunlar için İTÜ Arı Teknokent uygun bir başlangıç ve gelişme ortamı sağlamaktadır.
- **İTÜ'de Kurulan Mükemmeliyet Merkezleri :** Bu merkezler aşağıda listelenmiştir.
 1. Polimer Araştırma ve Test Merkezi,
 2. Otomotiv Teknoloji ve AR-GE Merkezi,
 3. CAD-CAM AR-GE Merkezi,
 4. Gıda Kalite Kontrolü ve Teknoloji Geliştirme Merkezi,
 5. Tekstil AR-GE Merkezi,
 6. Proje Yönetim ve Teknoloji AR-GE Merkezi,
 7. Uzaktan Eğitim Merkezi,
 8. Yazılım Geliştirme ve Multimedya Merkezi,
 9. Prof. Dr. Adnan Tekin İleri Teknoloji Seramikleri ve Kompozitler Araştırma Merkezi
 10. Mekatronik Merkezi,
 11. Uydularla Haberleşme ve Yer İstasyonu Merkezi,
 12. İleri Elektronik Teknolojileri AR-GE Merkezi (ETA Tasarım Merkezi)
- **Özel Tasarlanmış Eğitim İmkanları :** Şirketler ihtiyaçlarına göre, İTÜ'nün ve İTÜ'nün uluslararası ortaklarının akademik kaynaklarından faydalanarak, personelleri için özel tasarlanmış eğitim modülleri oluşturma imkanına sahip olacaklardır.

Yurtiçi ve yurtdışı akademik merkezlerle iletişim bağlamında; İTÜ Türkiye'nin lider teknoloji üniversitelerinden biri olarak gerek Avrupa'da gerek ABD'deki lider üniversitelerle çok boyutlu ortaklıklar içinde olup bu tür girişimler hızla artmaktadır.

İTÜ, bu üniversitelerle olan yakın ilişkilerini, şirketlerin İTÜ Arı Teknokent bünyesinde kullanabileceği yoğun teknik bilgi formları oluşturmada kullanacaktır. Teknolojide en önemli unsurlardan birinin bilgi akışı olduğu göz önünde

bulundurulduğunda, bu formların şirketlerin geliştirilmesinde son derece önemli olacağı anlaşılmaktadır.

- **Türkiye Cumhuriyeti, Avrupa Birliği ve Diğer Resmi Kuruluşlarla İlişkiler :** İTÜ, sistematik şekilde Türk teknoloji politikalarının oluşmasında ve bu politikaların ekonomik değere dönüşmesi yolunda yapılacak projelerde aktif rol almayı hedeflemektedir. Ayrıca İTÜ, Avrupa Birliği'nin 6. çerçeve programı bünyesinde birçok projeye dahil olmak amacıyla teklifler vermektedir. Türkiye Cumhuriyeti ve Avrupa Birliği'nin ötesinde de, ABD veya dünyanın diğer bölgelerindeki resmi destekli projelerin takip edilmesi için gerekli kurumsal yapı oluşturulacaktır. Dolayısıyla, İTÜ Arı Teknokent'te kurulmuş şirketler İTÜ aracılığıyla resmi destekli projelerle ilgili geniş ve sürekli bilgiye ulaşma imkanına sahip olacaklardır. Bu hem ucuz kaynak kullanımı, hem ileriye dönük planlama imkanı hem de uluslararası teknoloji konsorsiyumlarına girme fırsatları açısından şirketler için çok değerli bir kaynak olmaktadır.
- **Uluslararası Özel Sermaye Kaynakları ile İlişkiler :** İTÜ, AB ve ABD'deki risk sermaye şirketlerini düzenli olarak İTÜ Arı Teknokent'teki gelişmeler ve şirketlerin durumlarıyla ilgili bilgilendirecek düzenlemeleri kuracaktır. Bu kurumlarla oluşturulacak uzun dönemli ortaklık anlaşışı içinde, şirketlere en uygun şartlarda kaynak bulunması için destek verilecektir. Şirketlerin kendi başlarına bu kurumlarla pazarlık yapması yerine, İTÜ Arı Teknokent yapısı içinde şekillendirilecek anlaşmaların şirketler için daha avantajlı şartlar sağlaması beklenmektedir.

9.10. ODTÜ Teknokent

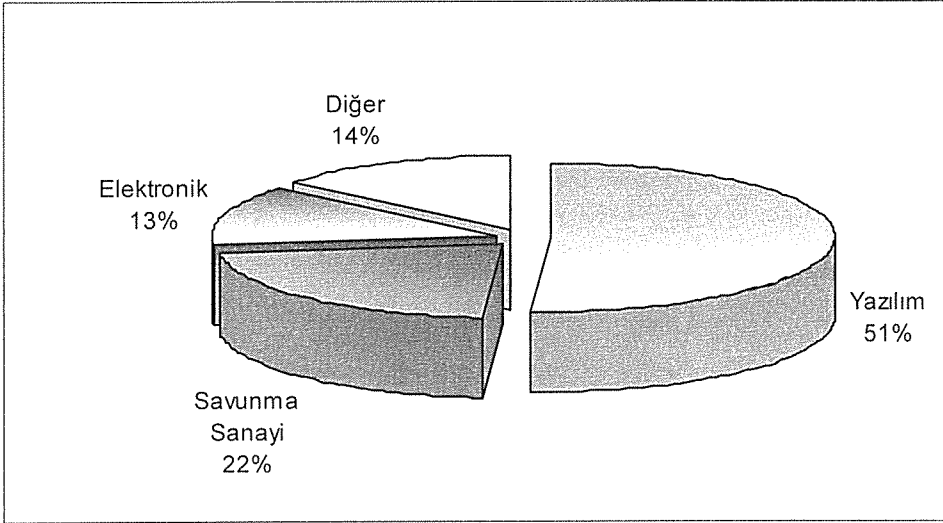
ODTÜ - Teknokent, Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nin uluslararası bir araştırma üniversitesi olma hedefindeki en önemli uygulama araçlarından biridir. Ülkenin ileri teknolojiye yönelik araştırma ve teknoloji geliştirme potansiyeline sahip nitelikli şirketleri ile bu şirketlerin çalışanlarından, ODTÜ'nin araştırma alt yapısı ile uzman insan kaynağından oluşan ODTÜ - Teknokent merkezi, ürettiği yüzlerce proje ile geleceğe yönelik başarı zincirini örmektedir. Amaç;

- Yüksek katma değerli teknolojik ürün ve hizmetleri sunmak,
- Küresel pazarda bu ürün ve hizmetlerle rekabet edebilmek,
- Nitelikli bilim ve teknik adamlardan oluşmuş bir uzman kadro oluşturmak,

- Girişimcilere ve uzman şirketlere en mükemmel alt yapı ve destekleri sunmak olmaktadır.

ODTÜ - Teknokent'in devam eden projeleri olarak ;

- IRC - Anatolia,
- SATGEB,
- Yeni Fikirler ve Yeni İşler,
- RIS Mersin

belirtilmiştir. ODTÜ - Teknokent bünyesindeki şirketlerin sektörel dağılımı aşağıdaki grafikte görülmektedir.

ODTÜ- Teknokent kapsamında 34 araştırma merkezi faaliyet göstermektedir:

- Afet Yönetimi uygulama ve Araştırma Merkezi,
- Bilgisayar Destekli Tasarım, İmalat ve Robotik Araştırma ve Uygulama Merkezi,
- Bilim ve Teknoloji Politikaları Merkezi,
- ODTÜ GAP Araştırma Merkezi,
- Görsel - İşitsel Sistemler Araştırma ve Üretim Merkezi,
- Karadeniz ve Orta Asya Ülkeleri Araştırma Merkezi,

- Kaynak Teknolojisi ve Tahribatsız Muayene Araştırma Merkezi,
- ODTÜ - PIGM Petrol Araştırma Merkezi,
- ODTÜ - TSK Modelleme ve Simülasyon Merkezi,
- Uzaktan Öğrenme Uygulama ve Araştırma Merkezi,
- Bölge Araştırmaları Merkezi,
- Deniz Mühendisliği Araştırma Merkezi,
- Deprem Mühendisliği Araştırma Merkezi,
- Ekonomik Araştırmalar Merkezi,
- İşletmecilik ve Yönetim Sistemleri Araştırma Merkezi.
- Jeoloji ve Jeofizik Araştırma Merkezi,
- Kamu Politikaları ve Kentsel Araştırmalar Merkezi,
- Makina Tasarım ve İmalat Araştırma Merkezi,
- Özel ve Yüksek Yapılar Mühendisliği Araştırma Merkezi,
- Su Kaynakları Mühendisliği Araştırma Merkezi,
- Ulaştırma Mühendisliği Araştırma Merkezi,
- Zemin Mekaniği ve Temel Mühendisliği Araştırma Merkezi,
- Türk Hava Kuvvetleri - ODTÜ AR-GE ve İleri Eğitim Koordinasyon Merkezi,
- ODTÜ - KOSGEB Teknoloji Geliştirme Merkezi,
- Sürekli Eğitim Merkezi,
- Uluslararası Isı ve Kütle Transferi Merkezi,
- Tarihsel Çevre Değerlendirme Araştırma ve Uygulama Merkezi,
- Avrupa Çalışmaları Merkezi,
- Konut Araştırmaları Merkezi,
- Yazılım Araştırma ve Geliştirme Merkezi,
- Bilgi Teknolojileri ve Elektronik Araştırma Enstitüsü,
- SAGE Savunma Sanayi Kontrol Laboratuvarı,
- Yüksek Enerji Astrofizik Kontrol Laboratuvarı,
- ODTÜ - MET Mikroelektronik Tesisleri.

ODTÜ - Teknokent içinde yer alan kurumlar AR-GE desteklerinden yararlanmaktadır.

10. KAYNAKLAR

1. DPT, Organize Sanayi Bölgeleri Özel İhtisas Komisyonu Raporu, DPT Yayın No. DPT:1504 Ankara 1976.
2. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000) DPT Yayını Ankara 1996.
3. Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005), DPT yayını , Ankara Haziran 2000.
4. Türkiye Sanayi Politikası (AB Üyeliğine Doğru), DPT Yayını, Ankara Ağustos 2003.
5. KOBİ stratejisi ve Eylem Planı, DPT Anakara Ocak 2004.
6. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005) 2004 Yılı Programı, ekutup.dpt.gov.tr program.pdf. (31.08.2004)
7. Devlet Yardımlarını Değerlendirme Özel İhtisas Komisyonu Raporu, DPT İktisadi Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, DPT Yayın No..2681, Mayıs 2004.
8. İstanbul Sanayi Siteleri Rehberi, Dünya Yayıncılık A.Ş.
9. İMES Sanayi Sitesi, MMO İstanbul Şubesi Yayını, İstanbul 2005.
10. Makina İmalat Sanayi Sektör Araştırması, TMMOB-MMO Y. Bayülken Yayın No.2004/359, Ankara Ocak 2004.
11. Kobi Efor "İstanbul Dudullu OSB'de Ayrılan Yollar", Kobi Efor Dergisi, Ocak 2003.
12. İstanbul Dudullu Organize Sanayi Bölgesi, Kobi Efor Dergisi, aralık 2003.
13. İstanbul Deri OSB, www.kobi-efor.com.tr / haber-detay .
14. OSBUK. "Türkiye'de Organize sanayi Bölgeleri'nin Kuruluşu ve Gelişimi" www.osbuk.org / doc / OSB Uygulamalar. Doc.
15. İstanbul Organize Sanayi Bölgeleri ve Siteleri, İTO M. Hüseyin Bilgin, Selçuk Ar, Yayın No.2004/67.
16. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Türkiye'de Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanayi Siteleri, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı yayını, Ankara 1996.
17. 2004 yılı Çalışma Programı ve Eylem Planı, www.sanayi.gov.tr / webedit / gözlem.
18. Baş Şaban, OSBUK Zirve Sonuçları, 12-14 Şubat 2004.
19. Bilgili Emine, "Nitelikli Sanayi Bölgeleri ve Türkiye", Dış Ticaret Dergisi, Temmuz 2003.
20. Delvadi., B. D. , "Policy Evolution and Institutional Framework for Industrial Development, Environmental Framework for India", Penang Symp 2004.
21. Planning and Development of Eco-Industrial Parks, www.indigo-dev.com.
22. Price Waterhouse Coopers, Infrastructure Development Action Plan for Chhattisgarh-Final Report.

23. Rini, Anggraini, Indonesia Industrial Estate, Penang symp, P109, 116 pdf, 2004
24. Sınık, Nihan, "tuzla Mermerciler OSB", Kobi Efor Dergisi, Ağustos 2003, www.kobi-efor.com.tr.
25. GAP'tan sonra gelen, Kobi Efor, Ocak 2004, s.109-116.
26. Pazar Ekonomilerinde Bilim ve teknoloji Politikaları ve Türkiye, Aykut Göker, Teknoloji, TMMOB, ISBN 975-395-766-1, Ankara, Mayıs 2004.
27. Bölgesel Teknolojik Kalkınma Stratejisi, Prof. Dr. Metin Durgut, Müfit Akyos, Teknoloji, TMMOB ISBN 975-395-766-1, Ankara, mayıs 2004.
28. Tambi-chik, Azmi , "Strategies for Promoting Small and Medium Industries", The Malaysian Experience, April 3-6, 2001.
29. TOBB Ekonomik Forum, Yıl:11, Haziran 2004.
30. Uzunoğlu Sadi ve Alkın Kerem, Dünya'da ve Türkiye'de Özel sanayi Bölgeleri., İTO yayını , Yayın No.2003-7, İstanbul 2003.
31. TOOB, Türkiye'de ve Dünya'da Sanayi Bölgeleri ve Uygulamaları, TOBB Sanayi Dairesi-Sanayi Bölgeleri Müdürlüğü, Yayın No.311/1983-1, Ankara 1983.

Yararlanılan internet siteleri:

www.idosb.org.tr
www.imes.org
www.hazine.gov.tr
www.tbmm.gov.tr
www.sanayi.gov.tr
www.osbuk.org.tr
www.ikitelli.org.tr
www.teknokent.itu.edu.tr
www.iaspworld.org
www.unesco.org/science/pao/s-park/overview.htm
www.ukspa.org.uk
www.ttg.gov.tr
www.tubitak.gov.tr
www.kosgeb.gov.tr
www.kobinet.org.tr
www.mam.gov.tr/teknopark/index.html
www.cyberpark.com.tr
www.metutech.metu.edu.tr
www.gosb.gov.tr
www.iztekgeb.iyte.edu.tr